

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**HISTORICKÉ, POLITICKÉ A PRÁVNÍ ASPEKTY
VSTUPU TURECKA DO EVROPSKÉ UNIE**

Autor práce: Andrea Erol

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Ing. Jiří Dušek, Ph.D.

Katedra: Katedra společenských věd

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Ing. Jiřímu Duškovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

EROL, A. *Historické, politické a právní aspekty vstupu Turecka do Evropské unie : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2011. 109 s. Vedoucí bakalářské práce Ing. Jiří Dušek, Ph.D.

Klíčová slova: Náboženství, referendum v Turecku 2010, Turecko, Ústava Turecké republiky, vstup Turecka do EU.

Bakalářská práce se zabývá analýzou historických, politických a právních aspektů vstupu Turecka do Evropské unie. Cílem práce je analýza těchto vnitřních systémů a konstatace, do jaké míry mají tyto aspekty vliv na případný vstup Turecka do EU.

Bakalářská práce je koncipována do šesti základních částí. První a druhá část práce se věnuje charakteristice Turecka, jeho stručné historii a situaci, jak se po vzniku první turecké republiky vyvíjel vztah mezi sekularizovaným státem a islámem. Další část práce se zaměřuje na nynější politickou situaci v Turecku, stranické a volební systémy této země a výsledky voleb. Zároveň analyzuje důvody existence islámu v politice. Čtvrtá část práce analyzuje nynější Ústavu této země, hodnotí ji a komparuje v kontextu změn, ke kterým došlo po referendu v roce 2010. Do jaké míry ovlivňuje náboženství život tureckých imigrantů na Západě a jak se tato problematika vyvíjí v současnosti, objasňuje předposlední část. Závěrečnou část práce tvoří anketa, zabývající se problematikou vstupu Turecka do EU, jenž analyzuje a vzájemně komparuje rozdílné názory rakouských a tureckých respondentů.

ABSTRACT

EROL, A. *Historical, political and legal aspects of Turkey's accession to the European Union : bachelor's thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2011. 109 p. Supervisor : Ing. Jiří Dušek, Ph.D.

Key words: Religion, referendum in Turkey 2010, Turkey, Turkey's Constitution, Turkey's accession to the EU.

This thesis analyzes the historical, political and legal aspects of Turkey's accession to the European Union. The aim of this work is the analysis of these internal systems and konstatace to what extent these elements influence the eventual entry of Turkey into the EU.

Bachelor thesis is divided into six main parts. The first and the second part deals with characteristics of Turkey's short history and situation as after the first Turkish Republic developed the relationship between state and secularized Islam. Another part focuses on the current political situation in Turkey party and electoral systems in this country and the election results. It also analyzes the reasons for the existence of Islam in politics. The fourth part analyzes the current Constitution of this country it evaluates and compares the context of changes that occurred after the referendum in 2010. To what extent religion influences the lives of Turkish immigrants in the West and how this issue develops in the present explains the last part. The final part is a survey dealing with the issue of Turkey joining the EU which analyzes and compares the different views of each other Austrian and Turkish respondents.

OBSAH

ÚVOD	8
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	10
2 CHARAKTERISTIKA TURECKA	13
2.1 Základní charakteristika země, geografická poloha, obyvatelstvo, státní zřízení a hospodářství.....	13
3 HISTORICKÉ ASPEKTY VSTUPU TURECKA DO EU	16
3.1 Raná historie Turecka, vznik Osmanské velmoci	16
3.2 Pád Konstantinopole a vrchol turecké moci.....	17
3.3 Úpadek a pád Osmanské říše.....	20
3.4 Mustafa Kemal Atatürk	22
3.5 Vznik Turecké republiky a vývoj situace po smrti Kemala Atatürka	26
3.6 Formování vztahu islámu a státu, hnutí Nurdžujů	27
3.7 Fethullah Gülen	29
3.8 Turecká armáda	30
3.9 Vláda v Turecku po roce 1995	32
3.10 Shrnutí a analýza historických aspektů vstupu Turecka do EU	34
4 POLITICKÉ ASPEKTY VSTUPU TURECKA DO EU	39
4.1 Politický systém Turecka	39
4.2 Stranický systém Turecka, výsledky voleb v letech 2002 a 2007.....	49
4.3 Úřadující politické strany, jejich historie a výsledky voleb	49
4.4 Volební systém Turecka.....	52
4.5 Významné události turecké politiky v letech 2009 - 2011	53
4.6 Islám v politice	56
5 PRÁVNÍ ASPEKTY VSTUPU TURECKA DO EU	58
5.1 Ústava Turecké republiky - znění článků.....	58
5.2 Ústava Turecké republiky - charakteristika.....	59
5.3 Právní systém Turecka	61
5.4 Právní změny na cestě Turecka do EU.....	62

5.5	Referendum v Turecku 2010.....	64
5.6	Nový ústavní balíček navrhovaných změn turecké Ústavy.....	66
6	SOUČASNÉ TURECKO	71
6.1	Příchod Turků do Západní Evropy od roku 1945 až po současnost.....	71
6.2	Náboženská situace	74
7	ANKETA - VSTUP TURECKA DO EU	77
7.1	Analýza výsledků ankety Vstup Turecka do EU	79
	ZÁVĚR.....	77
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	92
	SEZNAM ZKRATEK.....	97
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ.....	98
	SEZNAM PŘÍLOH.....	99
	PŘÍLOHY	100

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se autorka zabývá především možností případného vstupu Turecka do Evropské unie. Dlouholetá zkušenost s touto kulturou přiměla autorku zabývat se tímto tématem hlouběji. Dalším důvodem výběru tohoto tématu byl samotný zájem autorky dozvědět se o této problematice co nejvíce a alespoň nepatrně ke zpracování bakalářské práce přispět vlastními zkušenostmi. Vzhledem ke studiu politické vědy a skutečnosti, že se tato tematika autorky bezprostředně týká, považuje za nutné toto téma dále sledovat a tím tak co nejvíce prohlubovat svoje znalosti a politické vědomí.

Aktuálnost tohoto tématu nelze popírat, ta totiž vzrůstá nejen s dalším přílivem tureckých imigrantů do Evropy, ale zároveň i se zvyšováním vlivu Turecka na světové scéně především v otázce prohlubování demokracie v zemích třetího světa. Dodnes neexistuje žádná dokonalá verze toho, jak by měl takový islámský demokratický stát správně fungovat a bude zajímavé, jak se okolnosti vstupu Turecka do EU budou dále vyvíjet či jaký vliv to bude mít na samotné občany. Neexistuje totiž žádný předchůdce moderního demokraticko-islámského státu, který by dokázal Turecko správně nasměrovat a napomoci mu vytvořit dokonalou koncepci toho, jak sloučit dva protichůdné póly jako je islám a demokratický pluralitní systém.

Aby bylo možné zcela objektivně a bez osobního zaujetí zhodnotit situaci v Turecku, pochopit současné vztahy Turecka a evropských zemí, je nutné zabývat se jejich historickými vztahy a vývojem těchto vztahů od vzniku Osmanské říše, vstupu Turecka na evropskou politickou scénu na počátku 20. století až po současnost, včetně vztahů kulturních. O případném vstupu Turecka do EU nelze uvažovat bez znalostí politických, právních či socioekonomických. Jestliže by Turecko nadále uvažovalo o vstupu do EU, je zcela nezbytné, aby bylo politicky stabilní a aby bylo demokratickou zemí s určitou ekonomickou či sociální úrovní splňující evropský standard. Případné členství Turecka v EU by mohlo vzbudit obavy, zdali tato tak obrovská země, která by se v tomto případě stala druhým nejlidnatějším státem v EU, by spíše nepředstavovala destabilizační faktor. Protože se jedná o relativně rozlehlou zemi zčásti evropskou, z větší části asijskou, naskytá se otázka, jak by se dále vyvíjela politická a bezpečnostní situace v případě členství Turecka v EU, když tato země hraničí z větší části s dalšími islámskými zeměmi, pro které je pojem demokracie zcela nevyřešen a které spíše představují pro Evropu hrozbu terorizmu a politických nepokojů. Nabízí se otázka, rozšíří-li se EU postupně o všechny evropské státy a jaký bude její vztah s Tureckem,

které o členství v EU usiluje již celá desetiletí. Bude zajímavé, jestli Turecko zůstane mimo Evropskou unii a jaké budou v tom případě další budoucí vztahy mezi oběma stranami. Turecko celosvětově působí jako zcela sekulární stát a i legislativně se snaží stále více přibližovat evropskému vzoru, ale s nástupem moci premiéra Recepta Erdogana a jeho silně islámsky orientované strany se názory na celou problematiku vstupu Turecka do EU zase posouvají zcela jinam, než se dalo čekat.

Splní Turecko nakonec Kodaňská kritéria a stane se členem Evropské unie, nebo upustí od evropského nátlaku na změny a půjde svou vlastní cestou či dokonce cestou svých arabských sousedů? Je vůbec reálné, aby EU přijala Turecko za rovnocenného partnera a sama tak v budoucnu nečelila ještě větším ekonomickým problémům?

Nestabilní politická situace v Turecku vytváří nepříznivé podmínky pro to, aby se EU utvrdila ve svých názorech stále vstup Turecka do EU oddalovat. Turecká zahraniční politika expanduje stále více směrem na východ a tím tak potvrzuje svůj spíše proislámský postoj. Referendum v roce 2010 a ústavní balíček několika nových zákonů představují nový reformní směr, který napomůže Turecku přiblížit se zase o něco blíže k Evropě. Bude zajímavé, jakou životaschopnost budou mít tyto nové reformy a jak dlouho vlastně ještě Turecku potrvá, než splní všechna kritéria vstupu do EU.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Cílem bakalářské práce je analýza historických, politických a právních aspektů vstupu Turecka do EU a zároveň konstatace, do jaké míry mají tyto vnitřní systémy vliv na případné začlenění této země do EU.

Bakalářská práce je koncipována do šesti základních částí. První a druhá část se věnuje charakteristice Turecka, jeho stručné historii a okolnostem, jakým způsobem se po vzniku první turecké republiky vyvíjel a formoval vztah mezi sekularizovaným státem a islámem. Pro tuto část práce, která si klade za cíl analyzovat historické vztahy Turecka a Evropy od období vzniku Osmanské říše až po vznik Turecké republiky, včetně poválečného období, existuje dostatek pramenů. Jedná se o různé odborné publikace, jako jsou např. *Slavné bitvy naší historie*¹ autorů J. ČORNEJE a P. BĚLINY, kniha *Dějiny Blízkého východu*² od B. LEWISE, anebo kniha G. PIRICKÉHO *Turecko - stručná historie států*³.

Třetí část bakalářské práce se věnuje politickým aspektům vstupu Turecka do EU. Cílem této části je analýza politického systému Turecka. Schematické znázornění moci zákonodárné, výkonné a soudní v Turecku napomůže vytvořit si představu o tom, jakým způsobem fungují politické reprezentace v tomto státě a jaké mají společné rysy oproti evropským standardům. Volební a stranický systém, včetně analýzy současných politických událostí v Turecku zhodnotí, jakým způsobem se vyvíjí stav demokracie v jediném islámském státě na světě. Vzhledem k tomu, že se na českém knižním trhu nevyskytuje kvalitní literatura zabývající se touto problematikou, je v této části práce čerpáno převážně z turecké *Ústavy*⁴. Na základě volného překladu ústavních článků, které podrobně popisují trojpilířovou soustavu rozdělení moci, včetně pravomocí a institucionálního dělení všech důležitých politických orgánů, je možné přehledně zanalyzovat veškeré informace. Taktéž zahraniční internetové a elektronické zdroje, jako je např. *Das Parteiensystem in der Türkei*⁵ od německého autora E. FRANZE, který dlouhodobě spolupracuje s Orientálním institutem v Německu, nebo knihy, jako jsou

¹ ČORNEJ, P., BĚLINA, P. *Slavné bitvy naší historie*. Praha : Marsyas, 1993. 271 s. ISBN 80-901606-1-1.

² LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*. Praha : Lidové noviny, 2000. 384 s. ISBN 80-7106-191-3.

³ PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. 1. vyd. Praha : Libri, 2006. 200 s. ISBN 80-7277-323-2.

⁴ Turecko. Ústava Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G. ve znění ústavního zákona č. 3361/1987 R. G., 3913/1993 R. G., 4121/1995 R. G., 4388/1999 R. G., 4446/1999 R. G., 4709/2001 R. G., 4720/2001 R. G., 4777/2002 R. G., 5170/2004 R. G., 5370/2005 R. G., 5428/2005 R. G., 5551/2006 R. G., 5659/2007 R. G. In *Resmî Gazete, Turkiye Cumhuriyeti*. 2011. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.

⁵ FRANZ, E. *Das Parteiensystem der Türkei*. Hamburg : Deutsches Übersee Institut, 2003. 41 s. ISSN 1619-1161.

*Einführung in das türkische Recht*⁶ a *Recht und Wirtschaft der Türkei*⁷ německého autora CH. RUMPF, velice dobře napomohou porozumět, jakým způsobem fungují v Turecku tyto vnitřní systémy.

Čtvrtá část práce je věnována právním aspektům vstupu Turecka do EU. Klade si za cíl zanalyzovat, k jakým právním změnám došlo v rámci Kodaňských kritérií v tureckém právním systému a do jaké míry se tato skutečnost projevuje v praxi. Těžištěm zpracování této části práce je opět Ústava Turecka z roku 1982 a internetový zdroj *Die Verfassungsreform 2010*⁸, který podrobně zaznamenává všech 27 změn dodatků ústavních článků, ke kterým došlo v referendu v roce 2010. Na základě analýzy a komparace ústavy Turecka a nového ústavního balíčku je možné zjistit, jaké kroky v rámci právních reforem byly učiněny a jaký to má dopad na případné začlenění Turecka do EU.

Cílem předposlední části práce s názvem „*Současné Turecko*“ je zjistit, do jaké míry ovlivňuje náboženství život tureckých imigrantů na Západě a jak se tato problematika vyvíjela od počátku jejich přílivu do Evropy až po současnost. Je obohacena o vlastní dlouholetou zkušenost autorky s touto kulturou.

Závěrečná část bakalářské práce analyzuje výsledky dotazníkového šetření s názvem *Vstup Turecka do EU*⁹. Cílem této ankety bylo zjistit, jakým způsobem vnímají začlenění Turecka do EU nejen turečtí imigranti žijící v Rakousku, ale i samotní Rakušané. Dotazováni byli občané mladší 18 let až po důchodce z řad známých, kolegů, studentů univerzit, jako je např. Univerzita J. Keplera v Linci, ale i příbuzní, podnikatelé, sousedi či náhodní kolemjdoucí v oblasti města Gmunden, Linz, Wels a z okolí města Marchtrenk. Mezi dotazované bylo v časovém horizontu (leden až březen 2011) rozesláno a rozděleno 400 dotazníků v německém jazyce. I když v Rakousku žije početné množství Turků, stejně nebylo jednoduché s nimi spolupracovat. Neochota některých respondentů vyplnit dotazník, nebo jejich neznalost této problematiky, či německého jazyka komplikovala vzájemnou spolupráci a v důsledku eliminovala počet finálně sesbíraných a zpracovaných dotazníků na 200 kusů. Někteří respondenti odpovídali písemně vyplněním příslušného dotazníku, jiní byli ochotni se k této problematice vyjádřit jen verbálně.

⁶ RUMPF, CH. *Einführung in das türkische Recht*. München : C. H. Beck, 2004. 470 s. ISBN 3-406-51293-3.

⁷ RUMPF, CH. *Recht und Wirtschaft der Türkei. Ein Leitfaden*. Stuttgart : Local global, 2009. 190 s. ISBN 978-39811781-2-8.

⁸ *Die Verfassungsreform 2010* [online]. 2010 [cit. 2011-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.fes.de/cgi-bin/gbv.cgi?id=07351&ty=pdf>>.

⁹ Vlastní výzkum.

Možnost vypracovat dotazník v turečtině byla po delším zvážení zamítnuta. Důvodem bylo, že někteří z tureckých imigrantů žijících dlouhodobě na území Rakouska dodnes neměli snahu naučit se mluvit německy, z čehož lze usuzovat, že když tedy nebyli schopni naučit se za tolik let německému jazyku, nebude zřejmě ani jejich politické vědomí alespoň na takové minimální úrovni, aby mohli porozumět dotazníku popřípadě vůbec celé problematice vstupu Turecka do EU. Podobný problém se vyskytl u obou stran u respondentů mladších 18 let. I když bylo vidět, že tato problematika je velice zajímavá, ve skutečnosti o ní mnoho nevěděli. Některým otázkám v dotazníku ani dostatečně nerozuměli, nedokázali si utvořit vlastní úsudek a spíše se snažili reprodukovat názory svých vlastních rodičů. Protože se tedy nejedná o standardní dotazníkové šetření s reprezentativním vzorkem obyvatel, nelze zde tudíž hovořit o metodě sociologického výzkumu, ale pouze o orientačním dotazníku, na jehož základě byla vypracována analýza odpovědí, jejichž výsledky alespoň částečně napomohly objasnit, jak se tato problematika vyvíjí v praxi. Nelze však vyloučit a je více než pravděpodobné, že při větším množství získaných dotazníků by se výsledky mohly zcela lišit. Proto tento dotazník slouží spíše jen jako podklad bakalářské práce a ne takové dotazníkové šetření, na jehož základě by bylo možné vyvodit nějaké klíčové celospolečenské závěry. U všech dotazníků byly odpovědím pomocí Likertovy škály¹⁰ přiděleny hodnoty díky kterým bylo možné graficky zaznamenat míru souhlasu respondentů. Na základě analýzy grafického znázornění bylo dále možné vzájemně komparovat výsledky dotazníků obou stran a tím tak dospět k závěru, jak se vyvíjí turecko-rakouské vztahy a zdali obě strany se vstupem Turecka do EU souhlasí.

¹⁰ PÁNA, L., SOMR, M. *Metodologie a metody výzkumu*. České Budějovice, 2007, s. 38.

2 CHARAKTERISTIKA TURECKA

2.1 Základní charakteristika země, geografická poloha, obyvatelstvo, státní zřízení a hospodářství

Turecká republika, turecky Türkiye Cumhuriyeti je jediná demokratická, ale zároveň i muslimská země na světě. Leží z větší části v jihozápadní Asii na Anatolském poloostrově, často zmiňovaném jako Malá Asie a z menší části zasahuje i do východothráckého regionu v jihovýchodní Evropě. Rozloha této země se rozpíná mezi 780 576 km², z toho převážná část se nachází v Asii kolem 755 688 km² a již jen menší část v Evropě na Balkánském poloostrově, což činí 24 888 km². Z jihu omývá břehy Turecka Středozemní moře, ze západu Egejské moře, na severu Turecka Černé moře. Země kontroluje černomořské úžiny Bospor a Dardanely, které Černé a Egejské (Středozemní) moře spojují. Vzdálenost od západu na východ Turecka činí přibližně 1600 km, od severu na jih v průměru 600 km. Turecko sousedí se zeměmi ležící převážně v asijském kontinentu jako je Sýrie, Irák, Irán, Azerbajdžán, Arménie, Gruzie ale také se zeměmi v Evropě jako jsou Řecko a Bulharsko.¹¹

Obyvatelstvo z velké většiny tvoří Turci kolem 80 %, na východě země Kurdové 20 %. V zemi žijí ale i některé národnostní a etnické menšiny jako jsou Arabové, Arméni, Židé, Čerkesové, Lazové, Albánci, Gruzínci, Abcházové, Romové a další. Turecko je zemí s velice rozdílnou hustotou osídlení, průměrně zde žije až 52 obyvatel na 1 km².¹²

V roce 2003 žilo oficiálně v Turecku přes 68 milionů obyvatel, což tuto zemi posunulo na 17 příčku v oblasti celosvětového zalidnění. Zajímavostí je, že nejhustěji osídlená je Evropská část, jako je například Istanbul s 10 miliony obyvatel. Neoficiální prameny však uvádí, že počet obyvatel ve městě, které je pomyslným mostem mezi Evropou a Asií, je ve skutečnosti téměř 20 milionů. Obyvatelé Turecka se totiž často stěhují do velkých měst z pracovních, či jiných důvodů a občané jsou známi svým laxním přístupem k nahlásování aktuálních dat, tudíž úřady v Turecku často disponují s nepřesnými daty. S nástupem nových reforem v Turecku zapříčinilo, že se občané pod hrozbou pokuty museli dostavit a nahlásit skutečný stav věci, ale přesto dodnes existuje velké množství lidí, kteří mají ve svých úředních dokumentech datum narození 1. 13. což je pro Turecko typickým znakem toho, že se ve skutečnosti neví, kdy se jedinec narodil.

¹¹ PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. Praha, 2006, s. 174.

¹² PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. Praha, 2006, s. 175.

Většina obyvatel Turecka vyznává sunnitský proud islámu, méně již šíitský. Vzkvétají zde ale i méně známá muslimská společenství jako jsou Alevité, kteří jsou nám Evropanům sympatičtější pro svůj umírněný islám a spíše modernější způsob života. Protože je Turecká republika založena na sekulárních principech, zdá se, že náboženství tu nemá takový význam jako v jiných muslimských zemích. Věřící se sice pět krát denně modlí, jak to ukládá korán, ale někteří turečtí muslimové nevstoupí do mešity vůbec. Přesto v této zemi islám stále kvete a má do značné míry i přes jistý laicismus v Turecku stále velký vliv na politické dění ve státě.

Dnešní Turecko je parlamentní republikou s jednokomorovým zákonodárným orgánem, který tvoří „*Türkiye Büyük Millet Meclisi*“, česky Velké národní shromáždění, dále jen VNS. V parlamentu zasedá 550 poslanců. V čele státu je prezident, který je volený dvoutřetinovou většinou poslanců na sedmileté funkční období. V platnosti je Ústava z roku 1982 s dodatky z let 1995, 1999 a 2001. V nedávném referendu z podzimu roku 2010 vyvolaném politikou premiéra Recepta Erdogana, zvítězil díky nadpoloviční většině voličů nový program s přeměnou 27 dodatků nynější Ústavy, týkající se převážně oblasti lidských práv a vlivu armády vůči turecké politice. V zemi mají všeobecné volební právo všichni obyvatelé, kteří dosáhli 18 let. Účast občanů na volbách je povinná. Kandidáti v parlamentních ale i komunálních volbách se volí na 5 let. Poslanci parlamentu se volí na stranických kandidátkách, které sestavují výlučně předsedové politických stran.¹³

Turecké správní členění se dělí na 81 provincií tzv. „*ill*“, které se skládají z menších administrativních jednotek „*ilçe*“. Turecko se dále dělí na 7 zeměpisných regionů - Marmarský, Černomořský, Egejský, Středoanatolský region Středozemního moře, Východoanatolský a region Jihovýchodní Anatólie.

Rozloha země a někdy až přílišné sucho a hornatá půda ve východní části země brání rovnoměrnému rozvoji hospodářství. 80 % Turecka ve skutečnosti leží v nesmírně činné tektonické zóně a často zde dochází k zemětřesením. Je všeobecně známé, že arabská tektonická deska, která většinu území Turecka ve skutečnosti vlastně podrývá, bude v budoucnu způsobovat stále častější zemětřesení a nikdo proti tomu nemůže nic dělat. Zde se proto nabízí otázka, jak by probíhala případná finanční pomoc Turecku, kdyby tento stát byl již součástí EU a do jaké míry by tyto okolnosti měli vliv na už dnes tak přetíženou ekonomiku Společenství.

¹³ PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. Praha, 2006, s. 176.

Turecko má osm hlavních povodí, ale nejvýznamnější jsou Firat a Dicle známé v Evropě jako Eufrat a Tigris. Asi čtvrtinu země pokrývají lesy tvořené borovicemi, smrky a cedry, ale i listnaté lesy. Zhruba 13 % této plochy je produkční. Zalesněné oblasti zdecimovaly eroze, těžba dřeva a časté požáry v zemi. Turecko je velmi nerovnoměrně rozvinuté. Existuje zde výrazný rozdíl mezi zaostalými zemědělskými jihovýchodními a východními oblastmi, poměrně rozvinutým středem a průmyslovým západem s jeho strojírenstvím, bankovníctvím a sférou služeb, které hrají v Turecku velmi důležitou roli. Země má ale i velké množství nerostných surovin, těží se zde černé a hnědé uhlí, ropa, zemní plyn, železná ruda, rtuť, cín, tuha, síra, uran, wolfram, chrom, olovo, mangan, zinek atd. Hlavní roli v tureckém hospodářství mají služby, které činí 64,7 %, necelých 26 % tvoří průmysl a přibližně 9,4 % zemědělství.¹⁴

Značná část z celkové produkce pšenice a bavlny se pěstuje v Mezopotamské nížině, východně od Adiyamanu, která je pro svoji geografickou polohu velice dobře zavlažovaná, poněvadž se nachází mezi řekami Tigridem a Eufratem. V zemi se ale také pěstují brambory, cukrová řepa, luštěniny, slunečnice, sezam, ořechy, citrusy a hrozny.

Jihovýchodní anatolský projekt GAP vytvořený v 80. letech 20. století má zabezpečit hydroelektrickou energii přehrazením řek Tigris a Eufrat. Plány zahrnují výstavbu 22 přehrad a 19 elektráren rozestých na území o rozloze přes 1,7 milionu hektarů. Nejznámějším z nich je mohutná Atatürkova přehrada. Projekt by měl napomoci rozvoji chudých východních provincií, ale jeho kritikové nesouhlasí s tím, že se zaplavením 300 000 čtverečních kilometrů země zmizí pod vodou staré kulturní poklady a lidská sídla.¹⁵

Mimořádnou důležitost pro turecké hospodářství má rozvoj dopravní infrastruktury. Turecko si v tomto ohledu počíná velmi dobře, výstavba silnic a dálnic probíhá v zemi značně rychle. Vzdálenosti mezi největšími městy, modernizace v zemi, ale i těžba a zpracování nerostných surovin v odlišných oblastech, zapříčinilo velký rozkvět dopravní infrastruktury. Velký význam má v Turecku ale i železniční, námořní a letecká doprava. V lednu 2007 poskytla Evropská unie Turecku v rámci čtyř programů předvstupní pomoci a programu soudržnosti finanční podporu na projekt zlepšení dopravní infrastruktury na železnicích, vnitrozemských a vodních cestách, silnicích a přístavech, přičemž mimořádnou důležitost budou mít projekty významné pro rozšíření celoevropských dopravních koridorů.

¹⁴ SWANOVÁ, S. *Turecko - společník cestovatele*. Praha, 2003, s. 15.

¹⁵ SWANOVÁ, S. *Turecko - společník cestovatele*. Praha, 2003, s. 19.

3 HISTORICKÉ ASPEKTY VSTUPU TURECKA DO EU

3.1 Raná historie Turecka, vznik Osmanské velmoci

Ještě před tím, než budou zanalyzovány historické události počátku 20. století a posléze zhodnoceny, je nutné nezapomínat na období před vznikem Turecké republiky, a sice Osmanskou říši.

Osmanská říše neboli Otomanská říše, byla jednou z největších a nejmocnějších říší ve středozevní oblasti. Její existence sahá od 14. až do 20. století a během těchto několika století zahrnovala oblasti jako je Malá Asie, Balkán a Černomoří.

Počátky Osmanské říše a tureckých výbojů vůbec sahají do konce 13. století, obvykle udávané datum je rok 1299, kdy se v Malé Asii usadila skupina přistěhovalců asi 50 000 Turků z kmene Oguzů pod vedením náčelníka Osmana. Prostor, který osídlili (dnešní Anatólie), byl původně součástí Byzantské říše, avšak ta byla tak oslabená, že nebyla nadále schopna toto území udržet. V roce 1299 zřizuje Osman Bey první osmanské knížectví v Söğütü a Eskişehiru. Osmanův syn Orhan dobyl roku 1326 město Bursa a po smrti svého otce přijímá titul sultána vládce všech věřících. Orhan se tedy stává jako první v historii osmanským panovníkem, tedy sultánem. Těmito panovníky je položen základ Osmanské říše, která zaniká až v roce 1922. Během Orhanovy vlády Turci postupně obsadili pobřeží Černého a Marmarského moře a začali útočit na území obývané Byzantci na pobřeží Egejského moře a na jeho ostrovech. Orhan v roce 1330 dobyl zpět Nikaju (Nikkomedii, dnešní Izmit v Turecku), která byla do obsazení křižáky roku 1097 centrem seldžucké říše a také dobyl Gallipoli, první město v Evropě.¹⁶

Sultán Bajezid I. se nechal uznat od egyptského chalífy jako sultán „Rúmu“, což znamená, že byl uznán jako pokračovatel islámské říše v Malé Asii a na Balkáně. Dobytá místa byla kolonizována, vojáci je dostávali jako léna. Tím byl položen základ tureckému lennímu tzv. tímarsko - sipáhijskému systému, který s drobnými obměnami vydržel až do 18. století a jeho rozklad byl jedním z důsledků pozdějšího hospodářského zaostávání a celkového úpadku Osmanské říše.¹⁷

Od poloviny 14. století Turci postupně dobývali slovanské státy na Balkáně oslabené vnitřními i vzájemnými rozpory. Na odpor se stavěli pouze Srbové vedeni Štěpánem Dušanem, avšak po jeho smrti v roce 1355 se Srbská říše rozpadá. Orhanův syn Murad I. dobyl Dimotiku a Drinopol (dnešní Edirne), kam bylo vzápětí přeneseno sídlo říše. Po porážce Srbů na Marici v roce 1371 kde byl zabit srbský král Vukašin, ale

¹⁶ ČORNEJ, P., BĚLINA, P. *Slavné bitvy naší historie*. Praha, 1993, s. 89.

¹⁷ WEITHMANN, M., W. *Balkán - 2000 let mezi východem a západem*. Praha, 1996, s. 116.

také i jeho možný nástupce Uglješa, se Turci stávají nejsilnější mocí na Balkáně a začínají ho systematicky dobývat. Ve stejném roce je pod Tureckou moc připojena Makedonie. Vukašínův syn Marko se připojuje k Turkům a bojuje proti Srbům a Bulharům. Roku 1382 padla Sofie. Teprve v roce 1387 se spojí Srbové, Bulhaři a Bosňané a vyhrají několik bitev, ale ta rozhodující ještě přijde.¹⁸

Na Kosově poli 15. června 1389 podle juliánského kalendáře, podle gregoriánského 28. června stojí na jedné straně Srbové, Bulhaři a Albánci pod vedením knížete Lazara Hrebeljanoviče a Bosňané pod vedením krále Štěpána Tvrtka, dohromady jich je tedy asi 40 000. Proti nim stálo asi 70 000 Turků, vedených samým sultánem Muradem. Ze začátku se zdálo, že Srbové zvítězí, protože jejich jízda prorazila turecké řady, ale bitvu opouští Lazarův syn Vuk Brankovič a Turci získávají jasnou převahu a vyhrávají, i když s obrovskými ztrátami. Někdy v průběhu bitvy Miloš Obilič zabíjí sultána Murada. Zbytek boje pak řídí a vede sultánův syn Bayezid. Kníže Lazar je chycen do pastí a popraven. Tato porážka, dodnes srbská národní tragédie, je opředena množstvím legend a také zdrojem národnostních sporů, které dodnes způsobují na Balkáně problémy, protože zrada bývá vytýkána Bosňanům a do oblasti Kosova se později začali stěhovat muslimští Albánci. Co se týče Vuka Brankoviče, ten je od té doby považován za zrádce, i když o tom soudobé prameny mlčí. V roce 1858 vyšlo dokonce v Srbsku nařízení, že nikdo nesmí být křtěn pod tímto jménem. Poslední vzdor je poražen v roce 1396 u Nikopolu pevnosti Vidim, kde došlo ke střetu s velkou křesťanskou armádou, křížovou výpravou vedenou Zikmundem Lucemburským. Tato porážka Turků znamenala zánik druhého Bulharského státu. Tato doba je známá počátkem tureckého zvyku odvádět křesťanské chlapce z dobytých míst do státních služeb (dervišové, daň krve) a do armády (základ janičárského sboru).¹⁹

3.2 Pád Konstantinopole a vrchol turecké moci

Důležitým mezníkem v osmanských výbojích bylo dobytí Cařihradu. Tlak Turků na zbytek Byzance byl patrný již od 30. let 15. století a byzantští vládci si ho byli vědomi, protože trosky říše byly překážkou pro další postup Turků na Balkáně. Byzantinci se pokoušeli vyjednat pomoc od západních křesťanů a to za cenu tak rozsáhlého ústupku, jako byla církevní unie 1439, ale jediný výsledek těchto snah křížová výprava vedená Cesarinim, Hunyadym a Vladislavem III. Jagellonským a složená převážně z uherských, srbských a polských vojáků byla rozprášena v listopadu

¹⁸ ČORNEJ, P., BĚLINA, P. *Slavné bitvy naší historie*. Praha, 1993, s. 98.

¹⁹ ČORNEJ, P., BĚLINA, P. *Slavné bitvy naší historie*. Praha, 1993, s. 99.

1444 u Varny. Srbská vojska byla následně znovu poražena v roce 1448 a opět na Kosově poli. Došlo i k rozhodující změně na tureckém trůnu, protože celkem umírněný sultán Murrad I. umírá a nastupuje mnohem bojovnější Mehmed II. později známý jako dobyvatel. Ten v dubnu 1453 přitáhne k Cařihradu a přes úpornou, avšak prakticky beznadějnou snahu obránců ho 29. května 1453 poráží a z velké části vyplení. Chrám Haiga Sofia je změněn na mešitu a Cařihrad se takto stal novým hlavním městem Osmanské říše. Pád města a zánik Byzance vzbudí na západě strach a protiturecké nálady, ale kromě literárního ohlasu a papežských výzev se nic neděje. Janovští a benátské obchodní sídlící v Cařihradu místo s císařem, museli začít jednat o obchodech se sultánem, avšak východní obchodní centra začala ztrácet na významu a v konečném důsledku vedla k zámořským objevům, jako byl např. rok 1492. Turecký sultán sám sebe chápe jako pokračovatel titulu císařství a papežská stolice mu dokonce nabízí možnost konverze ke křesťanství.²⁰

Srbsko bylo definitivně dobyt v roce 1459, a když po dlouhých bojích byla v roce 1479 dobytá i Albánie bráněná Jiřím Kastriotim Skandenbergem, byl prakticky celý Balkán sjednocen pod tureckým panstvím. Rumunští vládci uznali tureckou nadvládu dobrovolně a Turkům se tak uvolnila cesta do Uher (Sedmihradsko), kde se jejich postup dočasně zastavil (výboje na východě, získaná Persie, Kurdistán, Levanta, Egypt, Arabský poloostrov a pobřeží Černého moře). Koncem 80. let 15. století je také osmanské vojsko vyzbrojeno puškami a děly, což mu dává obrovskou výhodu zejména v bojích na Východě.²¹

Postup Turků v Uhrách byl součástí období považovaného za vrchol turecké moci. Je spojeno se jménem Süleymana II. zvaného „*Nádherný*“ (1520 - 1566). Ten opět zaměřil svoji pozornost na Evropu. Turci útočící ze severní Afriky, ohrožovali pobřeží Francie a Španělska a na krátký čas se dokonce usídlili v jižní Itálii. Rychlý postup přes Uhry ukazoval nejen slabost uherské obrany, ale i problémy s utvářením protiturecké koalice. Turecké vítězství v bitvě u Moháče v roce 1526 to jen potvrdilo. Když Süleyman viděl, jak málo proti němu stojí vojáků, nechtěl věřit, že to není nějaká past. Nepřítomnost uherských magnátů, rakouských vojáků a jen symbolická pomoc papežské kurie (1300 vojáků) ukazovala, že idea křesťanské Evropy stojící proti Turkům je opravdu jen ideou, zvláště když Francie vyjednala s Turky protihabsburské spojení (v roce 1528 Francouzi vázali vojska Karla V.). Teprve když se Turci roku 1529 ocitli u Vídně a odmítli všechny nabídky na uzavření příměří, rozhodl se

²⁰ ČORNEJ, P., BĚLINA, P. *Slavné bitvy naší historie*. Praha, 1993, s. 106.

²¹ ČORNEJ, P., BĚLINA, P. *Slavné bitvy naší historie*. Praha, 1993, s. 107.

Ferdinand I. požádat o pomoc další křesťany. V manifestu, který vydal, sice sliboval i osvobození Jeruzaléma, ale moc pomoci nezískal. Naštěstí se obléhání Vídně protáhlo a noční mrazy donutily Turky v polovině října ke stažení. Střední Evropa byla na čas zachráněna. Turci vytvořili ze své části Uher roku 1541 tzv. „*Budínský pašalik*“ (název administrativního a vojenského územního celku evropské části Osmanské říše ve středním Podunají) a stali se důležitým činitelem středoevropské politiky (Sedmíhradsko jako uherské království, podpora protihabsburských povstalců). Ke konci Süleymanovy vlády a za vlády jeho následovníků se začínají objevovat první příznaky úpadku říše (vraždy, sesazování, spory). Ale co je zajímavé, Turci již nevyhrávají všechny bitvy (u Levanty byl zastaven námořní postup ve Středomoří, neúspěšné tažení proti Polsku) a dokonce jsou v roce 1606 nuceni uzavřít s Habsburskou monarchií smlouvu, se kterou jednájí jako s někým sobě rovným, nikoliv poraženým.²²

Teprve když se ve druhé polovině 17. století vlády v Osmanské říši zmocní velkovezíři z rodu Koprjulů (původem Albánci), dojde k určité stabilizaci a opětovnému vzepětí turecké moci. Osmanská říše vyslala čtvrtmilionovou armádu, která měla zvrátit vývoj situace v Uhrách. Tento tlak na rozdíl od prvního útoku na Vídeň vyvolal vlnu evropské solidarity (Habsburská monarchie, Polsko, Benátky, Německá říše a dobrovolníci ze západní Evropy vytvořili Svatou ligu - závazek vzájemné pomoci). Turecké oddíly dorazily před Vídeň 14. července 1683 a hned vypálily a vyvraždily její okolí. Následovalo dlouhé obléhání, během kterého Turci ztratili asi 10 000 mužů, a velká část Vídně se změnila v trosky. Teprve 7. září se objevily signály, že se blíží pomoc. O pět dní později 12. září dorazilo 75 000 polských vojáků pod vedením Jana III. Sobieského. Většina Turků se pustila do boje proti Polákům. Avšak z Vídně vyjeli císařští vojáci a napadli Turky z boku. Těch se zmocní panika a začínají prchat. Na bojišti zůstává asi 40 000 mrtvých a raněných. Turecké pronikání do Evropy je zastaveno.²³

²² ČORNEJ, P., BĚLINA, P. *Slavné bitvy naší historie*. Praha, 1993, s. 112.

²³ ČORNEJ, P., BĚLINA, P. *Slavné bitvy naší historie*. Praha, 1993, s. 119.

3.3 Úpadek a pád Osmanské říše

Od přelomu 17. a 18. století je úpadek říše nezadržitelný. Ukazuje se, že stagnující říše se nedokáže vyrovnat s hospodářským nárokem Evropy. Po porážce u Vídně následovalo v roce 1686 dobytí Budína a Karlovičský mír uzavřený roku 1699 znamená připojení většiny Uher k Rakousku, Ukrajiny k Polsku a Dalmácie k Benátkám. K protiturecké koalici se přidává ruský car Petr Veliký a tím začíná dlouhý Rusko turecký boj o přístup k Černému moři a nadvládu ve Střední Asii. Je zahájeno postupné vytlačování Turků z Evropy a Turci se s většími či menšími obtížemi pokoušejí udržet pozice hroutící se říše nejen na Balkáně, ale i na Krymu a severní Africe. Rakousko-tureckou hranici na Balkáně stabilizuje bělehradský mír z roku 1740. Uzavření küčük-kainardžského (Bulharsko) míru mezi Ruskem a Tureckem v roce 1774 znamená nejen definitivní potvrzení ruského přístupu na Krym k „*neposkvrněné panně*“, Černému moři a připojení Krymu, ale i selhání snahy o udržení „*status quo*“. Osmanská říše se stává oním pověstným „*nemocným mužem na Bosporu*“ a pasivní obětí velmocenské politiky evropských států, zpočátku zejména kvůli ruským aktivitám na Krymu. Díky tomuto míru také Rusko získá „*protektorát*“ nad pravoslavnými národy Balkánu. Celé 19. století probíhá postupný rozklad říše poznamenaný boji proti národnímu hnutí balkánských národů a následným vznikem národních států na Balkáně, (Řecko 1829, Srbsko 1830, Černá Hora 1852, 1878, Rumunsko 1861, 1878, Bulharsko 1878), Albánie až 1913 na straně jedné a snahou osmanských vládců o reformy, které by říši mohly modernizovat a tím i snad zachránit na straně druhé.²⁴

Ideový vliv Ruska na balkánské pravoslavné státy a politický a ekonomický tlak Velké Británie, Pruska a Francie na Portu (mocenský orgán v turecké říši), však rozklad Osmanské říše jen podporovaly. Osmanská říše se dostala do jakési polokoloniální závislosti na evropských velmocích. Centrální vláda sultánů ztrácela své vedoucí postavení a v jednotlivých částech říše převažoval vliv místních vezírů, bejů, nebo vojenských velitelů. Tato situace krásně ilustruje osmanko-egyptská válka v letech (1839 - 1841) vyprovokována Velkou Británií, kdy Egypt získal autonomii a velmoci právo zasahovat do chodu říše.²⁵

Když se Osmanská říše v první světové válce postavila na tu „*špatnou stranu*“, byl její osud zpečetěn. Kemalovská revoluce v roce 1922 ruší její poslední zbytky a po konferenci v Lausanne v roce 1923, která vyřešila poválečné uspořádání na Blízkém východě, na jejím místě vzniká novodobý světský turecký stát. V roce 1924 byl islám

²⁴ WEITHMANN, M., W. *Balkán - 2000 let mezi východem a západem*. Praha, 1996, s. 118.

²⁵ LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*. Praha, 2000, s. 39.

zrušen jako státní náboženství a obecně všechny náboženské věci byly zakázány a vykázány do soukromí. Došlo ke zrušení šarií, bylo zavedeno občanské, trestní, obchodní a rodinné právo podle evropských a zejména švýcarských vzorů. Bylo zakázáno ženské zahalení a mužský fez a kolem roku 1928 bylo arabské písmo nahrazeno latinkou a nakonec také zrušeny náboženské školy.²⁶

Oproti všem tradičním učebnicovým příkladům Turci nebyli tak zlí a krutí a k obyvatelům dobytých zemí se chovali slušně. Trochu jiná byla válečná situace, kdy Turci dle tradice plenili tři dny místa, která se jim nevzdala. Jinak převažovala snaha zapojit dobyté země co nejrychleji do politických, ekonomických a vojenských struktur říše a do náboženského systému. Balkán byl přičleněn k říši jako provincie Rumálie (centrum Sofie, pak Budín) a v jejím čele stál bej. Turci garantovali pevný řád, který do té doby Balkán poznamenaný národnostními nepokoji a spory lokálních feudálů prakticky nepoznal. Zvýšení zátěže poddaných také nepřišlo, protože platy byly předem stanoveny centrálně a sultánovi úředníci dohlíželi na to, aby se místní sipáhijské neobohacovali na úkor sultána i poddaných. Docházelo i k situacím, kdy poddaní z Uher přechali na turecká území, protože životní podmínky tam pro ně byly příznivější. Turci také bránili své poddané před vpády uherských magnátů, kteří v příhraničních oblastech napadali svá bývalá území a žádali po poddaných platy. Od 18. století v souvislosti s úpadkem říše však začíná tvrdý nátlak ze strany místních ajánů, který vyvolává sociální nepokoje a násilné reakce jak ze strany ajánů, tak ze strany místních zbojníků.²⁷

Co se týče náboženské stránky je samozřejmé, že křesťané byli omezováni, i když k žádnému pronásledování nebo útlaku většinou nedocházelo až do 18. století. Turci se snažili chovat tak, aby poražené obyvatelstvo samo přijalo islám, který nabízel mnoho výhod. Hromadnější přechod proběhl jen v Bosně, kde k islámu přecházeli příslušníci sekty petarenů (odnož bogomilů), považováni křesťany za heretiky (kacíře). Konvertité však na svůj původ nezapomněli a snažili se zpětně křesťanům pomáhat (např. roku 1557 velkovezír Mehmed původem Srb nechá obnovit srbský patriarchát, který zaniká až v roce 1766). Nemuslimové (tzv. „*rájové stádo*“ chráněné obyvatelstvo) museli platit dvě daně, jednu z hlavy a druhou z výnosu své práce a nemuseli sloužit ve vojsku, což ovšem Turci chápali jako potupu.²⁸

²⁶ LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*. Praha, 2000, s. 41.

²⁷ LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*. Praha, 2000, s. 49.

²⁸ LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*. Praha, 2000, s. 50.

K poturčování (myšleno změnit vše podle tureckého zvyku) dobytých území v nějaké rozsáhlejší míře také nedocházelo. Noví příchozí, kteří kolonizovali málo obydlené nebo vyliďněné oblasti, byli většinou muslimští Arméni, pravoslavní Řekové a dost často i Romové (výborní kováři, osvobozeni od daní). Turci se ve větším množství usazovali jen v Bulharsku (snahy o asimilaci až v 70. letech 20. století) a Řecku (vystěhování v roce 1923). Jak se říše hroutila, tak se Turci z Uher a Srbska stěhovali většinou do Albánie nebo Makedonie (Kosovo). Původní slovanské obyvatelstvo žilo především na venkově, ve městech měly převahu ostatní národnosti.²⁹

Náboženské tolerance islámu využívali hlavně Židé, kteří v Osmanské říši (zejména v Soluni) našli útočiště po svém vyhnání ze Španělska (1492). Katolická církev se uchytila v Bosně, kde se svolením sultána působila františkánská misie (tzv. provincie Stříbrná Bosna), která pokrývala většinu potřeb katolíků na Balkáně. Slovanská pravoslavná církev byla dost tvrdě omezována (až na výjimky). Od počátku byla preferována pravoslavná církev řecká s patriarchou v Cařihradě. Je ale nutno dodat, že Turci typické národnostní rozdíly mezi pravoslavnými křesťany nijak nezajímaly a problémy si křesťané způsobovali většinou sami.

Zhodnocení historického aspektu si zaslouží zvláštní zmínku o oportunistu západoevropských zemí ve vztahu k Turecku. Na jedné straně byli Turci chápáni jako boží trest za hříchy křesťanstva a nepřátelé civilizace, na druhé straně ale pragmaticky jako možní spojenci a obchodní partneři. Od první janovsko-turecké obchodní smlouvy z roku 1352 namířené proti Benátkám, přes protihabsburské spojení Turecka, Francie a vrcholící britskou aktivitou v 19. století, namířenou proti Rusku, znamenala dvojakost velmocenské politiky, někdy dost podstatné zásahy a změny v mezinárodních vztazích a mocenském postavení v této oblasti.³⁰

3.4 Mustafa Kemal Atatürk

Počátky 20. století přináší změny v politickém životě a úzce se pojí s modernismem a sekularizací. Dějiny lidské společnosti zaznamenaly v této době neustálý politický vývoj a výjimkou nebyla ani tehdejší Osmanská říše. Ta musela nejdříve dospět do situace, kdy začal být vliv islámu již tak nesnesitelný, aby došlo k nějakým změnám, protože obyvatelstvo tehdejší země už nemohlo unést, že islám reguloval téměř všechny sféry každodenního života. V případě Osmanské říše měla sekularizace ve smyslu odluky náboženství od státu jeden praktický význam. Stát už

²⁹ LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*. Praha, 2000, s. 51.

³⁰ LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*. Praha, 2000, s. 54.

nebyl kontrolovaný náboženstvím. S těmito změnami se pojí jméno Mustafy Kemala zvaného Atatürk.

Mustafa Kemal Atatürk se narodil jako syn soluňského celníka v roce 1881. Dostal na svoji dobu moderní vojenské vzdělání. Studoval nejprve na vojenské škole v Monastýru a pak v roce 1899 v Istanbulu. O tři roky později byl přijat na istanbulskou vojenskou akademii, kterou v roce 1905 absolvoval s velmi dobrým prospěchem a hodností kapitána. Již tehdy se zajímal o politické dění a angažoval se jako mladý důstojník v mladotureckém hnutí, které vyústilo v revoluci, která svrhla sultána Abdülhamida II.³¹

Za první světové války roku 1915 sehrál jako velitel 19. divize rozhodující úlohu při obraně poloostrova Gallipoli. Jako Mustafa Kemal Paša se stal rázem národním hrdinou. To mu později umožnilo postavit se proti sultánovi, vyhlásit zrušení Osmanské říše a postavit se do čela odporu proti západním mocnostem, které měly Turecko v úmyslu rozdělit dle Sèvreské mírové smlouvy se sultánem z roku 1920. Své vojenské nadání osvědčil, když v roce 1922 porazil řecká vojska na řece Sakarya a ubránil tak existenci Turecka v jeho dnešních hranicích.³²

Po pádu Osmanské říše se Mustafa Kemal jako generál stal prezidentem a vyhnal ze země sultána Mehmeda VI. Po sultánově odchodu převzal sultánův syn Abdul Mešid titul chalífy, a tím se tak stal duchovním vůdcem sunnitských muslimů. Mustafa Kemal si dovil neuvěřitelnou věc, když vyhostil ze země i Abdula Mešida. Lidové vypravěči říkají, že sultánská rodina byla vyhoštěna ze země a přesídlila do Francie, kde dodnes v ústraní žijí její potomci.

Všichni muslimové byli Kemalovým činem pobouřeni a jejich nenávist ještě podporovali hodžové a vesničtí duchovní. Mustafa Kemal se ale nezalekl a pokračoval v dalších změnách. Jeho cílem byla přeměna Turecka. Měl ho v úmyslu změnit radikálním způsobem. Opovrhoval islámem natolik, že tuto skutečnost dával najevo i veřejně, když prohlásil: „*Islám je dobrý nanejvýš pro změkčilé Araby, nikoli však pro Turky, kteří jsou dobyvatelé a muži*“, nebo také: „*Islám, tato absurdní teologie nemorálního beduína, je mršinou, která otravuje naše životy*“.³³

Nelze si představit, že by se dnes některý z tureckých politiků odvážil vyslovit něco takového, protože by jistě sklídl negativní ohlasy, ba by dokonce musel čelit ostrým důsledkům. Už tehdy se jednalo o zcela neslýchané a urážlivé výpady proti

³¹ PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. Praha, 2006, s. 70.

³² WANNER, J. *Krvavý zrod moderního Turecka - Ankara mezi Londýnem a Moskvou*. Praha, 2009, s. 39.

³³ WANNER, J. *Krvavý zrod moderního Turecka - Ankara mezi Londýnem a Moskvou*. Praha, 2009, s. 41.

pravidlům muslimského života, který se řídil islámem a právem šaría. Korán a šaría určovaly do té doby pravidla pro všechny oblasti života a provázely věřícího od narození až do hrobu. Reformy Mustafy Kemala neučinily z muslimů ateisty, ale díky těmto reformám se podařilo, že duchovní činitelé postupně ztráceli vliv na veřejný život a politiku.

Cílem Atatürkových reforem byla přeměna Turecka v civilizovanou zem řízenou moderní vědou, přičemž pod pojmem „civilizace“ si představoval západní společnost. Jeho záměrem bylo, aby se Turecko stalo rovnocenným partnerem rozvinutých západních zemí a současně, aby nebyla svoboda náboženského vyznání, ale svoboda od náboženského vyznání.³⁴

Mustafa Kemal věděl, že moc může získat jedině nakloněním si islámských kruhů na svoji stranu, což se mu podařilo. Zpochybnil úlohu náboženství jako součást tureckého nacionalismu a začal prosazovat svůj nový sekulární program. Byl proti tradičnímu islámu, náboženství a arabsko-perskou kulturu považoval za pramen všeho zla. Proto bylo jedním z důsledků změn uzavření řadových domů a hrobek dervišů. Pod hrozbou trestu smrti se zakázalo nošení fezu, červených čepic konického tvaru, které byly nahrazené klobouky evropského tvaru.³⁵

V roce 1926 Turecko přijalo nový občanský zákoník po vzoru Švýcarska, zatímco trestní zákoník byl převzat z fašistické Itálie a obchodní zákoník z Německa. Kemalisté zrušili mnohoženství a náboženské svatební obřady, a tím tak zasáhli do oblasti rodinného práva. Právě to zůstalo doposud výlučně doménou islámského práva fikh. Evropeizace pokračovala reformou kalendáře. Namísto islámského letopočtu byl zaveden gregoriánský kalendář. Radikální změnou bylo, když se dnem pracovního volna místo pátku stala neděle. V roce 1934 bylo zavedeno povinné používání příjmení. Dosavadní tituly jako paša, bey, či efendi byly zrušeny. Mustafa Kemal dostal rozhodnutím parlamentu příjmení Atatürk, tedy doslova „otec všech Turků“. I ženy si v tomto ohledu přišly na své. Nový rodinný zákon stanovil, že žena patří jen sama sobě a není majetkem svého muže jak tomu až dosud bylo. Má stejná práva jako muž a muž může mít nadále jen jednu manželku. Na počest této změny Mustafa Kemal projížděl zemí se svou manželkou Latife a společně vyhlásili tento zákon. Manželství s emancipovanou dcerou bohatého rejdaře a absolventkou univerzity z Paříže vydrželo ale jen pouhý rok. Pro ženy byl zrušen příkaz nosit šátek. Jeho nošení bylo původně zakázáno, ale později byl zákaz zmírněn. Dodnes tento zákaz platí na univerzitách a pro

³⁴ MENDEL, M., et al. *Islám v srdci Evropy*. Praha, 2007, s. 52.

³⁵ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 38.

státní úředníky při výkonu jejich povolání. Ženám bylo doporučeno nosit západní šaty, především pak získaly volební právo jako muži, čímž Turecko o řadu let předběhlo i takové západní země jako jsou Francie a Švýcarsko.

Za povšimnutí stojí reformy týkající se mystických řádů. Některé řády jsou na naše poměry netradiční a nelze se s nimi setkat ani v médiích. Hrály v Osmanské říši významnou nábožensko-společenskou úlohu. V porovnání s ortodoxním islámem poskytovaly věřícím daleko více emocionálních zážitků. Některá z bratrstev odmítala život v bohatství a žebřala nebo se jejich příslušníci odmítali ženit. Republikánsky založené vládě překážel nezávislý a uzavřený charakter většiny řádů, na základě čeho se dalším z aspektů sekularizace společenského života stalo tvrdé postihování mystických a lidových forem islámu, které začaly po září roku 1925. Mustafa Kemal nechtěl dopustit, aby nové Turecko bylo nadále bylo zemí šejchů, dervišů a bratrstev.³⁶

Reforem v zemi bylo často dosahováno nátlakem a násilím. I přes tento fakt většina Turků Atatürka dodnes uctívá a jeho reformy jsou stále živé. Dodnes ale v Turecku sílí snaha islámských fundamentalistů vrátit zemi k původním zvykům. Atatürk byl příznivcem darwinismu a zastával názor, že právo na existenci mají jen silné národy. Také proto ho velmi obdivoval Hitler. Srovnání se svým obdivovatelem ale odmítal a považoval jej za těžkou urážku. Prohlásil: „*Já jsem zotročený národ přivedl ke svobodě, zatímco Hitler svobodný národ zotročil*“.³⁷

Mustafa Kemal Atatürk umírá v roce 1938 na cirhózu jater, ale Turci se o okolnostech jeho smrti neradi baví. Vidí v něm národního hrdinu a nesnesou jakoukoliv kritiku vůči jeho osobě. Pro Turky je Kemal velkou autoritou a je považován za otce národa. Dnes stojí téměř na každém trochu významnějším místě jeho socha, na četných místech Turecka je vyvěšena jeho podobizna v obřích rozměrech a obrázky a sošky nechybí v každé z alevitských domácností. Je také zobrazen na všech bankovkách nových tureckých lir. Celý národ je na něj hrdý a přes jeho protiislámské reformy je oblíben i mezi částí sunnitského obyvatelstva.

³⁶ PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. Praha, 2006, s. 86.

³⁷ WANNER, J. *Krvavý zrod moderního Turecka - Ankara mezi Londýnem a Moskvou*. Praha, 2009, s. 52.

3.5 Vznik Turecké republiky a vývoj situace po smrti Kemala Atatürka

Nová etapa dějin moderního Turecka začíná přelomem roku 1923, kdy se Mustafa Kemal stal po uzavření mírové smlouvy v Lausanne předsedou parlamentu. Hlavní město Turecka hned přejmenoval v říjnu roku 1923 na Ankaru. Istanbul zůstal sídlem chalífátu. Turecko už nebylo dále konstituční monarchií, ale stalo se republikou. Proto se Mustafa Kemal rozhodl nejasnou situaci vyřešit radikálně. Národní shromáždění prohlásilo oficiálně Tureckou republiku a Mustafu Kemala zvolilo prvním prezidentem. V březnu roku 1924 využil svého postavení k dosažení změn a definitivně zrušil chalífát. Jednalo se o první republikánskou formu vlády v islámském světě, čím se tedy Turecko znovu přiblížilo k Evropě.³⁸

Mustafa Kemal neměl s Tureckem zlé úmysly, i když byl za svoje činy často kritizován. Po jeho smrti, ale i po jiných událostech jako byla válka a nástup nové politické strany, se společenská situace v Turecku neubírala nejlepší cestou. Na společenském a politickém vývoji se od počátku 80. let podepsala nastupující islamizace. Propojení demokracie a vládnoucích špiček s identitou muslimské většiny pod heslem návratu k náboženské svobodě, mělo oporu i v armádě. Prezident Evren, vládnoucí v letech 1980 až 1989 na zasedání Organizace islámské konference v roce 1984 zdůrazňoval historické svazky Turků s muslimy. Zde je patrné, že opadla snaha, jakkoliv se přiblížit Evropanům, ale přetrvávali tendence neustále se vracet k tomu, co už zde bylo. Evren sklídl velký úspěch za prosazení povinné výuky náboženství, kterou zdůvodňoval jako nutnost slovy: „žádný národ nemůže existovat bez náboženství“.³⁹

Dalším prezidentem, který preferoval návrat náboženství do běžného života člověka, ale zároveň souhlasil ze sekularizací, byl Turgut Özal. Za jeho vlády v letech 1989 - 1993 se stal nejvýznamnější postavou moderního Turecka hned po Kemalovi Atatürkovi. Byl toho názoru, že Turek si je vědom, že víra sama o sobě nemá vliv na sekularizmus, nebrání mu tedy smýšlet racionálně. V tomto ohledu není v každodenním životě vůbec rozdíl mezi evropským křesťanem a tureckým muslimem. Tímto tak došlo k syntéze mezi Západem a islámem. Tato syntéza ukončila krizi turecké identity: „*Jsem věřící a otevřen všem druhům inovací. Jestliže nemám problém s identitou, nepociťuji potřebu bránit svoji vlastní kulturu, ani potřebu přilnout k jisté ideologii nebo extrémistickému nacionalismu*“.⁴⁰

³⁸ PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. Praha, 2006, s. 76.

³⁹ PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. Praha, 2006, s. 124.

⁴⁰ PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. Praha, 2006, s. 127.

Původně sekularizovaná republika se stala pro súfijská (mystická) bratrstva a náboženská hnutí znovu přípustnou tím, že zpřístupnila řady státního aparátu pro jejich sympatizanty a umožnila jim v hojné míře využívat státní zdroje. V nové situaci měl vládní úřad pro náboženské záležitosti zvaný „*Diyanet*“ nejenom uspokojovat náboženské potřeby obyvatelů, ale i zabezpečit propojení více náboženství se státem a dokonce je i do státu přímo zaintegrovat.⁴¹

Turecko bylo na dobré cestě směrem k Evropě, ale mentalita lidí se začala opět vracet zpět k tradičnímu islámu. Proto je dnes možné označit Turecko za zemi symbiózy dvou protikladů. Výsledkem je hybrid kemalistického a tureckého nacionalismu a většinového sunnitského islámu, současně se snažícího o vstup do Evropské unie a tím se znovu přiblížit západní společnosti.⁴²

3.6 Formování vztahu islámu a státu, hnutí Nurdžujů

Při úvaze o integraci Turecka do struktur Evropské unie, lze narazit na problém týkající se neustálých snah islámu regulovat chování státu i vůči Západu. Do jaké míry měl islám slovo ve věcech správy a organizace státu po vzniku republiky bude načrtnuto na příkladě nurdžuovského hnutí a osobnosti Fethullaha Gülena.

Je možné, že Atatürkovy sekularizační snahy absolutně změnily ráz země, protože se zde jednalo spíše o zákazy, nežli o skutečnou sekularizaci stojící na demokratických principech. Zde je možné nechat se inspirovat tvrzením Gabriela Pirického, podle kterého jak by šlo skutečně o sekularizaci, musely by být uskutečněny také náboženské reformy, které by pomohly odluku islámu od politiky pevněji ukotvit mezi samotnými muslimy.⁴³

Proto není překvapující, když ve 20. století došlo k oživení islámu ve státní sféře, o co se výrazně zasloužila i náboženská skupina „*Nakšbendiye*“.

Zakladatelem tohoto mystického řádu byl Bahá ad Dín (1318 - 1389). V průběhu 15. století získalo hnutí mezi iránským a tureckým obyvatelstvem popularitu a mělo velký vliv na sociální a duchovní sféru. Nakšbendije (tedy mystické hnutí) se hlásilo k hanífovskému mazhabu (jedna ze čtyř arabsko-sunnitských právních škol), měla jednoduchou vnitřní organizaci s důrazem na exoterické postoje, extatické projevy doprovázené samozraňováním. Hnutí zavrhovalo askezi a hlavní důraz kladlo na duchovní vazbu mezi učitelem a žákem a řádovou disciplínu. Hnutí představuje životní

⁴¹ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 22.

⁴² PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 23.

⁴³ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 6.

cíle a ctnosti, což by podle něj měla být správná cesta každého člena řádu. Hlavním principem je myšlenka držet se v ústraní uprostřed společnosti, což znamená vnitřně žít ve víře spjat s bohem a současně se aktivně podílet na veřejném životě společnosti, ale i na politických záležitostech.⁴⁴

I přes Atatürkovy zákazy mystických řádů se Nakšbendije dál tajně formovala a po uvolnění poměrů se stala důležitou duchovní, společenskou a politickou silou. Vystupovala proti kemalismu. Nerepresentovala islám jako ideologii a neodmítala turecký nacionalismus a panturkismus na rozdíl od Nurdžuluku, který považoval islám za nadřazený nacionalismu.⁴⁵

Nakšbendije tvořila základ pro náboženské hnutí „*Nurdžuluk*“ v čele se zakladatelem Saidem Nursim (1877 – 1960). Je nutné podotknout, že hnutí není súfijské tedy mystické, přestože súfismus jako takový představuje jeho myšlenkový zdroj a způsob, jakým mohli ovládat masy svých přívrženců. V případě Nurdžuluku lze rozpoznat výraznou změnu v existenci, organizaci a činnosti hnutí. Byla-li zmíněna nurdžujovská skupina, nebylo tím myšleno súfijské, ale už náboženské hnutí. Tuto změnu súfijských bratrstev na náboženská hnutí popsal stručně Gabriel Pirický těmito následujícími slovy: „*Většina bratrstev přijala evoluční, ne revoluční přístup k islamizaci každodenního života*“.⁴⁶

Změna v případě nurdžujů byla způsobená tím, že hnutí se muselo přizpůsobit novým kulturním podmínkám, aby bylo součástí společnosti, ale také, aby se mohlo nepřímou podílet na zásahu do činnosti státu. Jestliže se chtělo stát součástí moderní kultury, hudby či masmédií, muselo se tedy i sekularizovat a získat nové charakteristiky, které by byly přístupné mládeži a začít se výrazněji politicky angažovat a sebezdokonalovat. Bylo by přínosné povšimnout si posunu v případě Nurdžuluku v tom slova smyslu, že akceptují oddělení náboženství od státu a současně i koexistenci dvou na sebe nezávislých, ale i paralelních systémů práva, práva státního a islámského.⁴⁷

Kritici upozorňovali na to, že toto hnutí hlásá odpor k laicismu, antirepublikánství a požadavky směřující k odstranění opatření, která byla v rozporu se šarií. Proto ho mnohokrát označovali jako fundamentálně náboženské hnutí. Po smrti Nursiho došlo k rozštěpení hnutí na více částí, které se odlišovaly na základě

⁴⁴ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 65.

⁴⁵ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 66.

⁴⁶ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 75.

⁴⁷ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 72.

regionálních, generačních a inteligenčních kritérií. Na počátku 90. let 20. století vzniká fragmentace neonurdžujovského hnutí představované Fethullahem Gülenem.

3.7 Fethullah Gülen

V souvislosti s analýzou islámu v Turecku a jeho vlivu na státní správu nelze opomenout jednu z nejvýznamnějších osobností 90. let 20. století Fethullaha Gülena (1941), jehož činnost dodnes zasahuje do podoby republiky a do jisté míry ovlivňuje vyjednávání týkající se vstupu Turecka do EU, proto mu zde budou věnovány následující řádky.

V druhé polovině 20. století docházelo, jak již bylo výše zmíněno, ke štěpení nurdžujovského hnutí a představitelem jednoho z oddělených částí byl i Fethullah Gülen, reprezentant nejsilnější skupiny Nurdžuluk. Což znamená, že od roku 1995 kdy se dostal víc do pozornosti veřejnosti až dodnes, stojí v čele jednoho z nejvlivnějších náboženských hnutí. Patřil mezi zakladatele „*Spolku v boji proti komunismu*“ a podporoval demokratickou stranu, spolupráci s USA a účast Turecka v Korejské válce v letech 1950 až 1953. Byl odpůrcem strany Necmetina Erbakana. Je jasné, že se aktivně podílel na politických záležitostech, i když islám nenechával stranou. Svědčí o tom jeho účast v roce 1968 na hadždži, kázání v oblasti jižní části republiky a ustavičná činnost ve službách islámu, díky kterému je považován za nejvýznamnějšího teologa současnosti.⁴⁸

Ukázku propojení jeho zájmů o politiku a náboženství můžeme demonstrovat na příkladě zpracování „*turecké varianty islámu*“, kterou zdůvodnil tím, že se Turecku doposud nepodařilo vytvořit umírněnou interpretaci islámu bez toho, aby neohrozila jeho univerzální charakter, proto se domnívá, že turecká kultura má tři následující zdroje: „*Islám, turectví pocházející ze Střední Asie a mysticismus, duchovní stránku islámu*“. Dále tvrdí, že turecký islám je odlišný od islámu okolních sousedních zemí tím, že představuje nacionalismus s islámem a obsahuje laicismus a demokracii, tedy hodnoty pocházející jak od Kemala Atatürka, tak ze Západu. Paradoxně byl proti zpolitizování islámu a jeho vnímání jako politické ideologie.⁴⁹

Pro Gülena byla typická snaha o kultivaci mezináboženského dialogu mezi muslimy a křesťany. Diskuzi mezi těmito dvěma světovými monoteistickými

⁴⁸ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 74.

⁴⁹ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 85.

náboženstvími vedl z toho důvodu, protože západní Evropa se podle něho stala základnou nevěřičtví a křesťanství postihl úpadek víry.⁵⁰

Podle odborníků je pro muslimy typická snaha vést mezináboženský dialog například s křesťany, protože tak jednal i Muhammed. Zároveň ale varují, že Evropané nemají proč vést s muslimy mezináboženský dialog, jestliže vystupují jako příslušníci sekularizované společnosti a takový stejný postoj by se měl vyžadovat i od Turků, kteří chtějí být její součástí. Něco jiného by bylo, kdyby vystupovali jako křesťané, potom by mohli vést dialog v záležitostech víry s muslimy.

Fethullah Gülen se snažil o získání vlivu ve více sférách společenského života. Snažil se prosadit v oblasti řízení státu, získat důležité kontakty a pomoc od sympatizujících politiků. V našich podmínkách by se toto jednání dalo označit jako protekcionismus anebo lobbismus.⁵¹

Mimo obsazení politických kruhů se Gülen postaral o islamizaci školství tím, že propojil oddělené sekulární školy zaměřené převážně na vědecký výzkum se školami náboženskými tzv. „*medrésy*“. Říká se, že i osoby blízké Gülenovi se výrazně podílely na činnosti ministerstva školství. Proto je na místě pojit Gülena se zásahy islámu do řízení státu.

3.8 Turecká armáda

V souvislosti se vstupem Turecka do EU, lze hovořit o existenci armády ve struktuře republiky, protože právě ta je její neoddělitelnou součástí už po dlouhá staletí. Armáda je podle členských států jednou ze zásadních překážek možného začlenění Turecka do EU.⁵² Pro pochopení současného postavení armády, je důležité zmínit několik historických aspektů.

Vznik Turecké armády se pojí s vládou císaře Ottomana v období První světové války. Po založení republiky se stala nedílnou a stabilní součástí státu. Je obecně známo, že kemalismus se zasloužil o modernizaci, sekularizaci a evropeizaci Turecka a díky mnohým reformám se mu podařilo omezit zásahy islámu do organizace státu. Po smrti prezidenta se někteří jeho stoupenci snažili o prosazování jeho snah v podobě ideologie kemalismu, čemuž napomáhala armáda. Při analýze islámu a jeho vztahu k politice lze zjistit, že armáda je důležitá, protože dodnes hájí snahy a myšlenky Kemala Atatürka. Dává pozor, aby nedošlo ke změně režimu, nebo ovládnutí vlády

⁵⁰ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 102.

⁵¹ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 107.

⁵² PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 120.

islamisty. V případě, že by se jí nezdály kroky vlády, které by jistým způsobem narušovaly laický charakter státu, má právo zasáhnout. Už se několikrát stalo, že byly rozpuštěné některé politické strany obviněné ze sympatie k islámu.

V letech 1970 a 1980 byla úloha armády složitá. Na jedné straně hájila sekularizační zájmy tehdejšího prezidenta, na straně druhé využívala islám na potlačování levice, hlavně tedy komunistů. Armáda využívala islám na překonání etnických, třídních a politických problémů. Nebylo tedy proto nic zvláštního, když v roce 1980 využila islám pro nastolení občanského míru. Gabriel Pirický v souvislosti s těmito událostmi tvrdí, že: „vojenský étos a víra v islám se stali nadčasovými atributy tureckého národa a islám zároveň poskytl národu výrazný prvek historické legitimacy a kontinuity“.⁵³

Vojáci ze zásady nejsou proti islámu nebo nějakému jinému náboženskému systému, ale jsou zásadně proti tomu, aby se nějakým způsobem projevoval v politice a narušoval tak podstatu kemalismu, tedy oddělení náboženství od státu. V armádních kruzích mezi elitními vojenskými školami je dodnes nepřijatelné, aby kdokoliv sympatizoval s nějakým náboženským hnutím.

Sám Fethullah Gülen se stal terčem kritiky armády, která tvrdila, že z jeho strany hrozilo státu veliké nebezpečí. Toto tvrzení by bylo oprávněné jedině v případě, jestliže by jeho cílem bylo odstranit všechny principy vytvořené a zachované prvním prezidentem a založit nový stát na bázi šaríi. Proto armádní kruhy ztotožnily aktivity Fethullaha Gülena s extrémním politickým konzervatismem, reakcionářstvím a také politickým islámem. Možná i to byl podnět pro samotného Gülena, který se rozhodl změnit podstatu státního laicismu a nahradit ho sekularismem zaručující konečnou odluku náboženství od státu, protože laicismus vnímal jako imperativ ze strany státu.⁵⁴

Nepříznivý postoj armády vůči Fethullahovi Gülenovi značně poškodil jeho pověst, ale nezničili jeho postavení v náboženském hnutí, které nese jeho myšlenky a sehrává důležitou úlohu v turecké společnosti dodnes. V souvislosti s možným vstupem Turecka do EU se uvádí, že vstupní kritéria, jejichž splnění bylo nevyhnutelné pro zahájení rozhovorů do roku 2004, zmírnily tlaky vojenských elit na společnost Fethullaha Gülena.⁵⁵

Dnes je ze strany EU zřetelná snaha omezit vliv armády a zabránit tak výraznému porušování základních lidských práv a svobod.

⁵³ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 122.

⁵⁴ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 123.

⁵⁵ PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava, 2004, s. 125.

3.9 Vláda v Turecku po roce 1995

V předcházejících kapitolách byly analyzovány vztahy mezi státním zřízením a islámem, který více způsobily zasahoval a tím i formoval podobu turecké náboženské identity a zároveň i nepochybně významné postavení armády, která v opozici vůči islámu v politice kontrolovala zachování kemalistické myšlenky oddělení náboženství od veřejné sféry a podrobit ho státní kontrole. Rozvoj politické situace však nebyl na konci 20. století nejpříznivější. Vychází se z faktu, kdy se v prosinci roku 1995 uskutečnily parlamentní volby v Turecku a do popředí se dostala strana „*Refah Partisi*“ dále jen Strana prosperity SP.

Paradoxně po dlouhém úsilí oddělení státu od islámu se Strana prosperity stává stranou s největším podílem členů v parlamentě. Je důležitá z toho důvodu, že poprvé v historii od založení Turecké republiky se dostává ke státní moci čistě islámská náboženská strana vedená Necmettinem Erbakanem, který se stal tureckým premiérem.

Strana blahobytu měla za sebou dlouhodobý vývoj téměř od roku 1970, kdy se změnil její název, ale programově měla stále stejné cíle. Jak je ale možné, že už v tak pokročilé době se takováto strana mohla dostat do parlamentu? Zodpovědět tuto otázku by mohli voliči a program této strany. Svůj hlas jí dali lidé, kteří byli proti existující koalici, nebo to byli sunnitští Kurdové z jihovýchodní Anatólie, kteří podporovali hlavně islámskou náboženskou politiku strany. Tehdejší heslo strany „*spravedlivý řád*“ přilákalo hlasy lidí z těch nejchudších částí předměstí.

Je nutno dodat, že charakter strany, který zpočátku tuto stranu reprezentoval, nebyl ani tak špatný. Stoupenci strany a její příznivci se považovali za moderní náboženskou stranu, která nechtěla nabourávat koncepci sekulárního státu a jeho demokracii a otevřeně hlásala prozápadní politiku a ani se netajila snahou, začlenit Turecko do EU, k čemuž byla ochotná měnit legislativu a více ukotvit principy základních lidských práv a svobod. Takto se strana prezentovala navenek, ale uvnitř se ve skutečnosti snažila o získání veškeré moci ve státě a podřízení si všech ministerstev.

Podle kritiků chtěl Erbakan jen využít existující demokratický systém jako nástroj na získání absolutní moci ve státě a až potom projevit skutečné cíle, kterými měly být údajně zrušení kemalismu, demokracie a nastolení islámského režimu. Nakonec ale předseda strany představil program založený na Turecku islámské syntéze a odmítnutí vstupu Turecka do EU. Unii přirovnával k „*židovskému zlu a katolickému spiknutí*“ a poukazoval na nutnost ukončení vztahů s Izraelem a navázání opětovné spolupráce s islámskými zeměmi.

Zde je patrné jisté nebezpečí a ohrožení demokracie této strany, jejíž stoupenci se často bez skrupulí vyjadřovali o evropské politice a úmyslně oslovovali tu část obyvatelstva, o které věděli, že je zaujatá proti západnímu světu a uznává jen islám.

Netrvalo dlouho a Erbakan se dostal do sporu s armádou, která jak je známo střežila sekularizovanou podobu státu a potlačovala všechny projevy vedoucí k narušení idey kemalismu. Začala zasahovat do záležitostí řízení státu novou vládou a skutečně usilovala o zachování demokracie a prozápadní orientace. Současně ale musela zabránit postupné infiltraci členů Erbakanovy vlády do armády. Vojenské elity však nezabránily, aby islamisté neovlivnily ekonomickou, sociální a kulturní sféru společnosti. Typickým případem byla snaha ministra spravedlnosti a kultury v dalším šíření islámské víry a výstavbě mešit, včetně přeměny Hagie Sofie z muzea na mešitu, což je možné považovat za symbol moci nové vlády a vítězství nad Atatürkovou sekulární republikou.

Erbakan se více zabýval náboženskými záležitostmi, než aby řešil závažné problémy státu, jako byly nezaměstnanost, vysoká inflace, atd., za což si u médií vysloužil výsměch a nepřátelské postoje. Premiér se neustále zabýval záležitostmi pro něj nejdůležitějšími. Neustále usiloval o vznik „*modus vivendi*“, (v mezinárodním právu dohoda mezi dvěma subjekty, která má být v budoucnu stvrzena mezinárodní smlouvou) mezi Sunnity a Šííty.⁵⁶

Každého kdo neuznával další výstavbu mešit, považoval za nemocného, znovu zakládal islámské školy a neustále prosazoval koncept šaríí. Netrvalo dlouho a měl nového oponenta paradoxně ze sféry náboženských hnutí, výše zmíněného Fethullaha Gülena, který veřejně vyjádřil svůj nesouhlas s činností Erbakana tím, že podle něho neprospívají ani tak náboženství, jak politice. Prohlásil, že Erbakanův argument, že „*kdo je proti Straně prosperity*“ není muslim, je daleko od pravdy. Tento moment byl pro Erbakana zvláštní kvůli tomu, že to nebyl člověk podporující čistě kemalismus, ani to nebyl člen armády, ale představitel nejlivnějšího islámského hnutí.

Následná rezignace Erbakana, která ukončila éru islámské strany ve vládě Turecka, nebyla zapříčiněna úsilím ze strany armády, ale dobrovolným činem. Nelze vyloučit, že důvod byl především tlak médií, veřejnosti a velkých zahraničních podniků, které byly bržděny ze strany vlády. Křeslo premiéra tak mělo připadnout jeho kolegyni Tansu Čillerové, ale tehdejší prezident Demirel rozhodl jinak a 18. 4. 1999 se konaly

⁵⁶ *Modus vivendi* [online]. 2011 [cit. 1011-02-26]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Modus_vivendi>.

předčasné parlamentní volby. Od té doby se pozornost politiků věnuje hlavně debatě vstupu Turecka do EU.

Touto událostí končí období moderních tureckých dějin představující neustálé propojení a formování vztahu islámu a státu. Islámské náboženství, které téměř tisíc let zasahovalo a ovlivňovalo podobu země ležící převážně na území Malé Asie, napomohlo vytvořit si obraz vztahů, které jsou i v současnosti nemálo podstatné pro hodnocení vstupu Turecka do Evropské unie.

3.10 Shrnutí a analýza historických aspektů vstupu Turecka do EU

Území dnešního Turecka bylo vždy ve své historii pojeno s historií Asie, ale i Evropy. Proto historie Turecka je vlastně zároveň i historií evropskou. Nejstarším významným státním útvarem byla říše Chetitů, později rozvrácená příchodem různých kmenů z Evropy. Na pobřeží se usadili Řekové a později území ovládla mocná Perská říše, kterou nakonec rozvrátil Alexander Makedonský. Jeho následníky vytlačil Řím a po jeho rozdělení dlouhou dobu vládla regionu slavná Byzantská říše, jíž později porazila a nahradila říše Osmanská. Teprve s jejím postupným rozpadem završeným porážkou v první světové válce, lze mluvit o vzniku nového tureckého státu.

Zde je patrné, že již dlouho před tím, než se začalo hovořit o turecké historii jako evropské, se formoval vliv Západu vůči Malé Asii. Vždycky se v historii našlo období, kdy evropská kultura a její zvyky nějakým způsobem ovlivnili historii Turecka ať pozitivně či negativně.

Slabá Osmanská říše v roce 1920 podepsala potupnou smlouvu, která po velkých ztrátách z první světové války ještě navíc většinu svého území předala Řecku, Arménii, Francii a Británii. Tato skutečnost s sebou přinesla obrovskou nespokojenost svého národa, který se vzbouřil a do čela vlády postavil národního hrdinu Mustafu Kemala Pašu. Slavný vojevůdce vyhrál válku nad Řeckem a spolu se sověty odstranil Arménii. Ostatní unavené mocnosti se do tohoto procesu nijak neangažovaly a díky tomu došlo k podepsání nové smlouvy, která přivedla Turecko do té podoby, která je již známá dnes. Arménský problém upoutal celosvětovou pozornost včetně Evropy, která nutí Turecku uznat své chyby, ale Turecko samo se k tomuto problému nerado vyjadřuje a poukazuje na Arménii jako na zrádce, který utiskoval a znásilňoval turecký národ, a proto byl tento zásah zcela oprávněný a nezbytný.

Nástup Mustafy Kemala Atatürka do čela vlády zapříčinilo, že v roce 1922 byl zrušen chalífát a v roce 1923 byla vyhlášena republika a prezidentem se stal sám slavný vojevůdce. Jeho nespokojenost se slabostí a zaostalostí vlastního národa ho přiměla

k urychleným změnám. Měl v úmyslu co nejrychleji začlenit Turecko mezi moderní národy. Již tato doba reforem s sebou přináší pozitivní změny, které zapříčinily jistý posun Turecka směrem do Evropy. Reformy se týkaly všech oblastí práva, které byly přesunuty z náboženského na klasickou evropskou úroveň. Pro svou bezpečnější pozici se stala Ankara hlavním městem, byl zaveden desítkový systém vah a měř, latinka místo arabského písma, ale i kalendář, který se také přizpůsobil evropskému modelu, protože se počítá od údajného narození Krista. Posílení národní identity v roce 1934 zapříčinilo zavedení tureckých jmen místo arabských a zrušení osmanských titulů. Ve stejném roce byly zavedeny stejná práva pro muže i ženy, které byly ukotveny v první republikové ústavě a taktéž volební právo pro ženy, čímž pro srovnání Turecko předběhlo pár evropských zemí jako je např. Švýcarsko. O rok později se turecké politice věnovalo již 5 % ženských poslanců a bylo zakázáno jejich zahalování.

Zahalování tureckých žen bylo posléze opět zrušeno, protože se nezakládalo na demokratických principech. V dnešní době je opět aktuální a to především na tureckých univerzitách. Stalo se tak proto, že některé z tureckých žen se snažily díky podvodu dostat na některou z univerzit. Zahalená žena totiž nevykazuje takovou identitu, aby se poznalo, že u písemných přijímacích zkoušek sedí právě ta nahlášená osoba a ne někdo chytřejší v zastoupení kdo třeba již vystudoval. Než se tedy na celou trestní záležitost přišlo, je možné, že několik ze zahalených žen se neoprávněně dostaly na vysokou školu.

V období vlády Mustafy Kemala Atatürka opět došlo k proevropským změnám, takže není pochyb, že se Turecko zase dostalo o kus dál směrem do Evropy a tato historická etapa se stala klíčovou pro formování budoucí demokracie a taktéž vstupu Turecka do Evropské unie.

Během druhé světové války si Turecko ponechalo neutralitu až do roku 1945, kdy se připojilo na stranu spojenců. V roce 1948 využilo Maršálova plánu a v roce 1950 vstoupilo do NATO, a tím se jasně postavilo na stranu západu a opět tak potvrdilo další proces evropeizace. I když Evropa Turecku již několikrát vyčítala přílišnou autonomnost turecké armády, byla to právě ona armáda, která v letech 1960, 1971 a 1980 provedla několik převratů, kterými uchránila sekulární principy svého zakladatele. V roce 1997 armáda tlakem odstranila vládu premiéra Erbakana. Moci se sice sama nechopila, ale je nutné podotknout, že učinila zřejmě správně, poněvadž se jednalo o vládu, která chtěla svým neupřímným vlivem vrátit Turecko opět do starých kolejí a zavést tak šaríi.

Zatím posledním, ale v porovnání s dřívější dobou velmi jemným zásahem ze strany armády do politiky, byly prezidentské volby v roce 2007, kdy turecká armáda opět jasně potvrdila, že na jejím postoji v obraně Atatürkova dědictví se nic nemění.

Osmdesátá léta s sebou přinesla další incident ve formě občanské války proti kurdské menšině vedené Stranou kurdských pracujících a jejich vůdcem Abdullahem Ocalanem, který byl v roce 1999 unesen, zatčen a odsouzen nejdříve k smrti, ale díky skutečnosti, že tento trest nebyl v zemi vlastně již delší dobu vykonáván a byl v roce 2002 zrušen, byl jeho verdikt změněn na doživotí. Ač se sice jednalo o změnu dost pozdní, Turecko tak zrušením trestu smrti opět prokázalo své vážné úmysly v otázce vstupu Turecka do EU.

Snaha Turecka o začlenění se do EU trvá již řadu let, a i když již v otázce základních lidských práv a svobod bylo učiněno spoustu změn, stále se Evropa obává několika faktorů. Jedním z nich je obava ze začlenění velké populace lidí, díky které by se Turecko automaticky stalo jednou z nejvýznamnějších zemí EU. Další je jistá ekonomická slabost, a zdali by nynější ekonomika dokázala pohltnout nebo být nápomocna řešit tolik dlouhodobých ekonomických problémů, kterými Turecko disponuje. Kromě toho je zde stálý problém Kypru, který způsobil zmrazení přístupových jednání a také otázka historicko-politických problémů s Řeckem.

Velmi specifická úroveň turecké armádní demokracie stále Evropu odrazuje, ale nemělo by se zapomínat, že to pokaždé byla právě armáda, která dostala Turecko z politické krize a nedopustila tak návrat islámu do politiky. Je zřejmé, že turecká armáda již několikrát Evropu přesvědčila o svém nedemokratickém chování a tím tak napomohla, aby se utvrdila ve svém skepticizmu. Ale stojí za zmínku připomenout, že na světě neexistuje jiná politika, která tak dlouhou dobu byla schopna vstřebat protipóly demokracii a islámu. Nikdo na světě není schopen sestavit dokonalou politickou koncepci, která by dokázala navěky vytvořit konsensus mezi demokracií a islámem, aniž by v období krize nebylo zapotřebí nějakého zásahu. Turecku je armáda neustále vyčítána pro svou autonomii, nedemokratické jednání, ale každý ví, že islám v Turecku byl a bude a jeho principy nikdy nestály na demokracii, takže vlastně řešit tuto otázku taktéž demokraticky, prostě nelze. Armáda je v Turecku prostě potřeba a s touto skutečností bude souhlasit každý, kdo poznal tureckou kulturu na vlastní kůži.

Ač to bude znít absurdně, tak v otázce demokracie Turecko předčilo spoustu jiných demokratických zemí. Pro srovnání např. s Českou republikou je již od roku 1923 demokratickým státem, nezažilo komunismus, zákaz soukromého vlastnictví. Jistě, je to nesmysl srovnávat tyto dva státy, stejně jako je nesmysl požadovat po

Turecku, aby se na sto procent vyrovnalo členským zemím. Vždycky bude v něčem jiné, v něčem vynikat, v něčem zaostávat, nikdy se ale nezřekne islámu. Bude jenom na něm, jakou formou sekularismus v zemi udrží a nikdo nemůže požadovat po Turecku změny, když není žádný jiný vzor ve formě islámské demokracie, který by zaručil, že to co vyžaduje po Turecku Evropa je dokonalé. Ať se Turecko bude snažit, jak chce a zachová si sekulární principy, vždycky mu bude okolí připisovat islám. Proto je nutné tento druh demokracie v Turecku nazvat demokracií islámskou, ukotvit jej v politické vědě na stálo a tím tak prohloubit všeobecné znalosti budoucích studentů.

Islámská demokracie je na světě jen jedna, nemá předchůdce a není s čím ji srovnávat. Proč tedy tolik kritiky ze strany Evropy, když ta je úplně jinak nábožensky stavěná a sama přece nezná dokonalou koncepci islámské demokracie. Nebylo by užitečnější, aby se Evropa na Turecko dívala jiným úhlem pohledu a ne tak z vysoka, ale spíše aby princip win-win umožnil více se vžít a pochopit Turecko se všemi jeho stávajícími problémy?

Tuto otázku zodpoví jen čas a analýza všech těchto aspektů dokazuje, že Turecko už na cestě do Evropy ušlo dlouhý kus cesty, ale bude potřebovat ještě mnoho síly, aby dokázalo, že je rovnocenným partnerem a připraveno na vstup do EU. Nejsilnější roli budou hrát aspekty ekonomické, náboženské či bezpečnostní. Ale když se mluví o ekonomii, jaké překvapení přineslo Evropě například Řecko nebo Španělsko? V otázce náboženství. Jak dlouho si Evropa zvykla na příliv Turků do Západní Evropy a nebyla to právě ona, která v počátcích s touto skutečností souhlasila a vytvořila pro ni podmínky? A v otázce bezpečnostní, i když je samozřejmě komplexnější. Na jedné straně vyčítá Evropa Turecku armádu, na druhé straně se bojí islámu, který armáda potlačuje. Jako vstupní kritérium vyžaduje omezení armádního vlivu v politice, jež částečně vlastně nastalo v kontextu 27 ústavních změn v referendu 2010, ale vlastně neví, jaké to bude mít následky. Bude zajímavé, až nové ústavní dodatky nabudou účinnosti a síla armády bude tedy částečně omezena, co se stane dál? Není možné, že tento posun jakoby vpřed do Evropy naopak vytvoří opět příznivé podmínky pro založení další nové islámské strany, jíž se třeba zase podaří dostat ke vládě a prosadit několik změn, než ji opět Ústavní soud zruší, a tak to půjde stále dokola.

Je obecně známo, že politika či ekonomie nastavená v jednom státě, nemusí zákonitě fungovat ve státě jiném, proto je potřeba na každou politiku vzhlížet jinak a ponechat jí určitou individualitu. Stále se mluví o demokracii. Je ale také chování

Evropy vůči Turecku demokratické? Nechová se někdy se svými požadavky spíše totalitně?

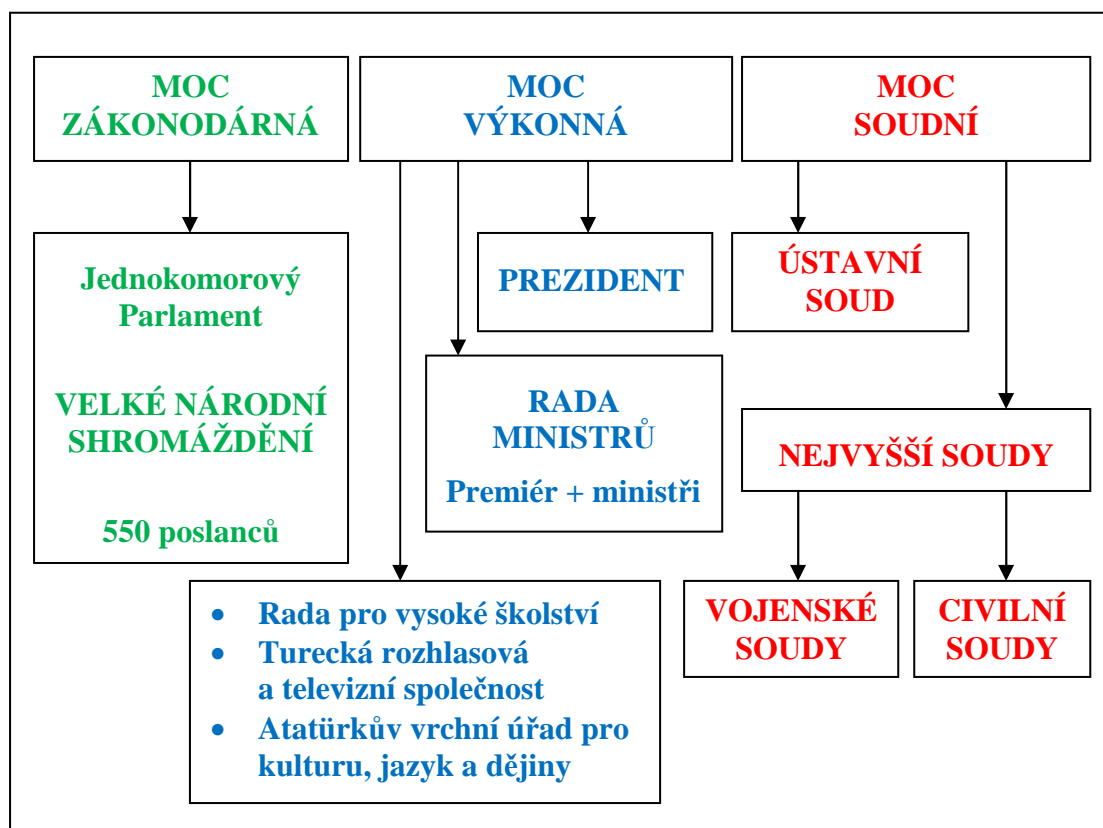
Mnoho lidí, mnoho názorů, mnoho činů, všichni nemusí s tímto názorem souhlasit, ale máme jedno společné, jsme lidé a děláme tedy zákonitě chyby. Ale musíme spolu žít a vzájemně se doplňovat a oboustranně učit. A právě vzdělání bude v budoucnu lékem na všechny nešvary a zdravý rozum nám ukáže, jak se rozhodovat dál a co je pro nás pro všechny správné.

4 POLITICKÉ ASPEKTY VSTUPU TURECKA DO EU

4.1 Politický systém Turecka

Politický systém v Turecku lze charakterizovat jako centrální řízení moderního islámského státu, který sice díky laicismu a sekularizaci splňuje mnohá kritéria parlamentního demokratického státu, ale přesto je pro něj stále typická jistá individualita politických svobod. Jak již bylo výše zmíněno, parlamentní demokratický systém se začal vytvářet s nástupem Mustafy Kemala Atatürka a jeho reforem. Poprvé v historii Turecka se začal formovat demokratický ústavní systém, jehož kořeny sahají až do dnešní doby, kdy se podoba Ústavy stále více snaží přibližovat unijním standardům. Podobně jako v ostatních demokratických zemích je i turecká správa státu a jeho politický systém stavěn na třech pilířích, tedy na moci zákonodárné, výkonné a soudní. V demokratických státech je běžná vyváženost těchto tří mocí, ale pro Turecko není až tak typická. Moc zákonodárná, výkonná a soudní jsou na sobě nezávislé, jako je tomu v jiných evropských zemích a pro přiblížení a přehlednost této problematiky, slouží schéma dělby moci ve státě.

Obrázek č. 1: Schéma rozdělení moci ve státě⁵⁷

⁵⁷ Vlastní zpracování na základě Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982, ve znění pozdějších předpisů.

Je nutné podotknout, že toto schéma vypracované na základě turecké Ústavy zmiňuje především jen ty **nejdůležitější** státní orgány, které jsou součástí moci zákonodárné, výkonné a soudní a že tří pilířový systém je vlastně zdaleka členitější, ale popisu tohoto členění je věnována samostatná kapitola „*Ústava Turecka*“, v níž je celý tento systém podrobně zakotven.

Legislativní, tedy zákonodárná moc v Turecku patří jednokomorovému Parlamentu, který je tvořen **Velkým národním shromážděním**. Svou činnost zahájilo poprvé 23. dubna 1920 v Ankaře na popud tehdejšího „*Výboru výkonných zástupců*“ (dnešní Rada ministrů).⁵⁸

Velké národní shromáždění činí politická, hospodářská, sociální a právní rozhodnutí v souladu se svým volebním programem. Velké národní shromáždění, dále jen VNS je složeno z 550 členů, kteří jsou voleni poměrným volebním systémem s 10 % uzavírací klausulí na 5 let. Kandidovat do VNS smí jen občané starší 25 let. Volit musí všichni bez rozdílu od dovršení 18 let až na výjimky (vojenští činitelé, muži v armádě, odsouzení), což popisuje článek 76 Ústavy Turecka. Mezi další úkoly VNS patří.⁵⁹

- navrhopvat a přijímat zákony a předpisy,
- měnit ústavu,
- navrhopvat státní rozpočet,
- ratifikovat mezinárodní smlouvy.

Prezident Turecké republiky je hlavou tureckého státu a zároveň jeho výkonné moci. Jeho úlohou je reprezentovat svůj lid a chránit nedělitelnost svého národa. Zajišťuje proveditelnost turecké ústavy a organizuje harmonické fungování všech orgánů státu. Podle článku 101 - 104 Ústavy je volen na 5 let (dříve na 7 let, ale od roku 2007 jen na 5 let) a jeho funkční období se nesmí opakovat ani prodlužovat. Prezident republiky je vybírán z řad členů Velkého národního shromáždění, musí dosahovat věku minimálně 40 let a mít vysokoškolské vzdělání. Jestliže bude vládě navržen jiný z kandidátů na prezidenta, než je člen Velkého národního shromáždění, je nutné, aby pro jeho zvolení hlasovala více jak jedna pětina jeho členů s předchozím písemným vyjádřením. Jakmile se nový prezident ujme vlády, jsou automaticky všechny jeho dosavadní politické funkce zrušeny. Volby do funkce prezidenta začínají 30 dní před

⁵⁸ KREISER, K., NEUMANN, CH., K. *Dějiny Turecka - dějiny států*. Praha, 2010, s. 183.

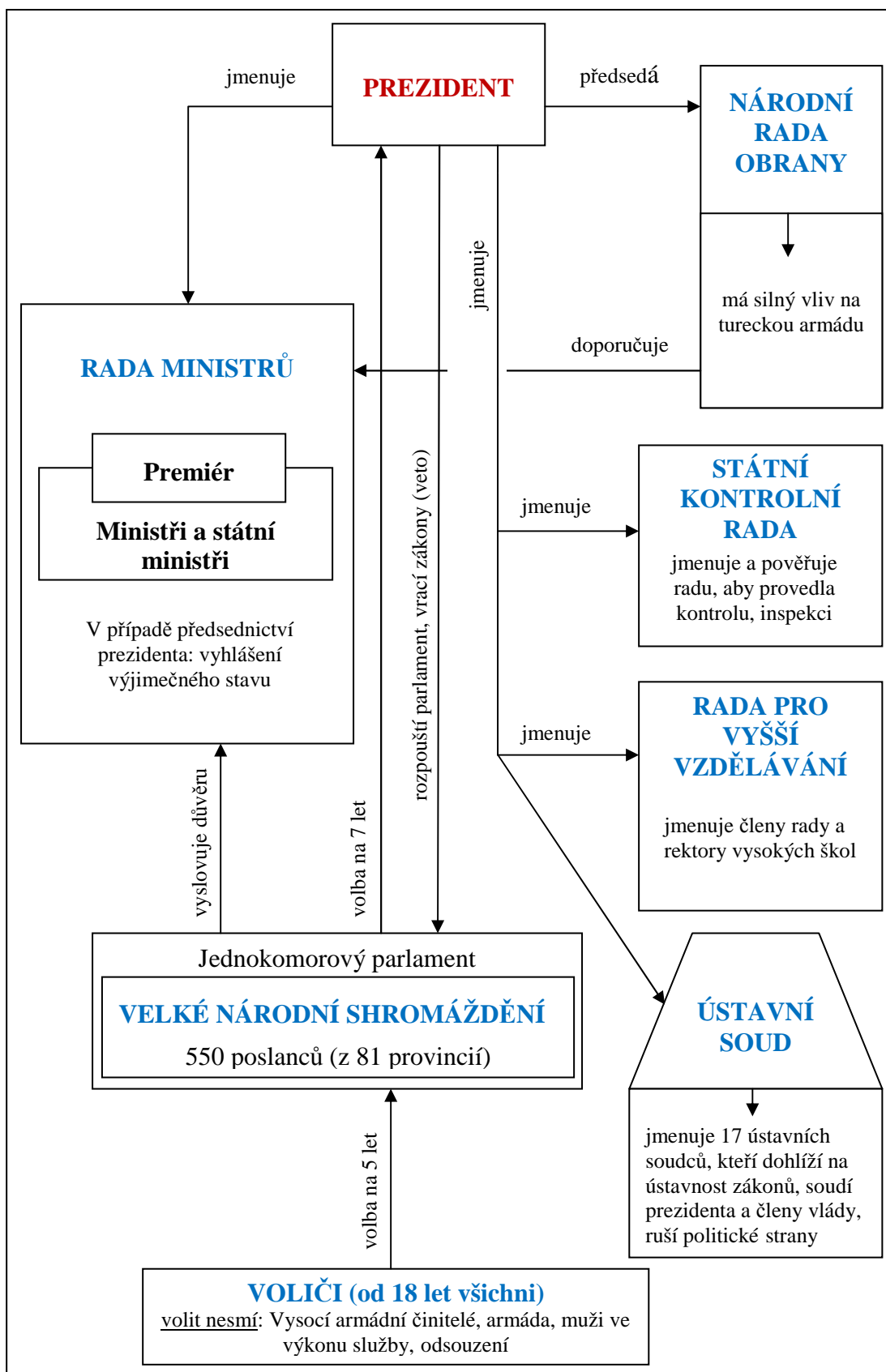
⁵⁹ Turecko. Článek 76 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., základní ustanovení o volbě poslanců do Velkého národního shromáždění. In *Resmî Gazete*, Turkiye Cumhuriyeti. 2011, s. 22. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.

koncem předchozího funkčního období. Volba prezidenta probíhá tajným hlasováním tak, aby minimálně dvě třetiny členů Velkého národního shromáždění souhlasilo s jeho kandidaturou. Turečtí politici usilují o to, aby v budoucnu o volbě prezidenta nerozhodovalo jen VNS, ale i sám lid. Prezident má roli strážce turecké Ústavy. K tomu má k dispozici suspensivní veto a možnost nechat přezkoumat návrhy zákonů ústavním soudem, jehož členy z části sám jmenuje. Je vrchním velitelem ozbrojených sil, jmenuje velitele armády, námořnictva, letectva a náčelníka generálního štábu, kterého navrhne vláda a pak si ho zpravidla určí sama armáda. Prezident předsedá Bezpečnostní radě státu, a s jeho funkcí je spojeno několik dalších povinností, jako jsou např.:⁶⁰

- svolávat turecké Velké národní shromáždění,
- vyhlášovat zákony, má právo veta vůči (VNS),
- má pravomoc vyhlásit referendum (změna Ústavy),
- odvolává se a zahajuje nutná řízení u ústavního soudu (porušení Ústavy),
- vyhláší nové volby do Parlamentu (VNS),
- jmenuje předsedu vlády, členy ústavního soudu a soudce,
- na návrh předsedy vlády jmenuje ministry nebo ukončuje jejich funkci,
- pokud to považuje za nutné, předsedá radě ministrů,
- rozmísťuje zástupce tureckého státu do zahraničí,
- ratifikuje mezinárodní smlouvy,
- pověřuje kontrolní Radu státu, aby provedla šetření, kontrolu, inspekci,
- rozhoduje o umístění tureckých ozbrojených sil,
- jmenuje Generální štáb,
- svolává Radu národní bezpečnosti,
- je předsedou Rady národní bezpečnosti,
- jmenuje členy a předsedu Dozorčí rady,
- vyhláší výjimečný stav,
- podpisuje dekrety,
- snižuje nebo promíjí tresty odsouzeným (nemoc, postižení, vysoký věk),
- jmenuje rektory a členy Rady vysokých škol.

⁶⁰ Turecko. Článek 101 - 106 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., o právech a povinnostech prezidenta Turecké republiky. In *Resmî Gazete*, Türkiye Cumhuriyeti. 2011, s. 30-31. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.

Obrázek č. 2: Schéma postavení prezidenta republiky⁶¹

⁶¹ Die Kompetenzen des türkischen Präsidenten. Bundeszentrale für politische Bildung. Erich Smidt Verlag [online]. 2007 [cit. 2011-03-09]. Dostupný z WWW: <http://www.bpb.de/publikationen/6TB989,1,0,Grundz%FCge_des_politischen_Systems.html#art1>, vlastní úprava.

Současným prezidentem Turecka je Abdüllah Gül, kterého turecký parlament zvolil 27. 8. 2007 ve třetím kole hlasování. Pro bývalého tureckého ministra zahraničních věcí hlasovalo 339 z celkových 550 poslanců Velkého národního shromáždění. Stal se prvním prezidentem od roku 1923, který má islamistické kořeny. Je mezinárodně zkušeným ekonomem z konzervativního prostředí města Kayseri.⁶²

Delší dobu pracoval v Islámské rozvojové bance. V roce 1991 se poprvé stal poslancem do parlamentu za Stranu prosperity (Refah Partisi) a později za jejího následovníka Stranu ctnosti (Fazilet Partisi). V letech 1992 až 2001 působil v parlamentním shromáždění Rady Evropy. Byl spoluzakladatelem Strany spravedlnosti a rozvoje (AKP) a v jejích šlépějích se stal roku 2002 premiérem. V Evropě je znám pro svoje aktivity ohledně začlenění Turecka do EU. Kandidoval na prezidenta celkem dvakrát, jednou jeho kandidatura strhla pouliční nepokoje, ale nakonec se stal 11. prezidentem Turecké republiky. Při slavnostní přísaze se Abdullah Gül zavázal k dodržování tureckých sekulárních hodnot.⁶³

Jeho předchůdce byl Ahmet Necdet Sezer, který byl zvolen za prezidenta v roce 2000. Stal se hlavou státu jako bývalý ústavní soudce a byl prvním kandidátem, který nepocházel ani z vojenského vedení, ani neměl stranické zázemí.⁶⁴

Vládu v Turecku tvoří **Rada ministrů**, která je součástí moci výkonné. Tvoří ji předseda vlády, ministři a státní ministři, což jsou v Turecku převážně vicepremiéři. Předseda vlády je zároveň předsedou Rady ministrů a je jmenován prezidentem republiky z řad členů Velkého národního shromáždění. Jestliže je vládě vyslovena nedůvěra ze strany parlamentu, musí Rada ministrů a jeho předseda odstoupit. Prezident pak musí jmenovat jiného politika, aby sestavil vládu. Vzhledem k tomu, že turecká Ústava přímo nevytyčuje politické pravomoci premiéra, Rada ministrů je společně odpovědná parlamentu, tedy Velkému národnímu shromáždění. Zvláštním rysem tureckého ústavního práva je forma přechodné vlády (prozatímní Rada ministrů). To znamená, že z důvodu zajištění nestrannosti při parlamentních volbách jsou např. ministři vnitra, spravedlnosti a dopravy krátce před volbami nahrazeni nestraníky. Dalším úkolem Rady ministrů je dohlížet na plnění povinností vlády v souladu s Ústavou a jejími zákony a také v případě nutnosti přijmout nápravná opatření. Dále

⁶² KREISER, K., NEUMANN, CH., K. *Dějiny Turecka - dějiny států*. Praha, 2010, s. 233.

⁶³ *EU přivítala zvolení Güla tureckým prezidentem* [online]. Praha : Euractiv, 2007 [cit. 2011-02-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu/clanek/eu-privitala-zvoleni-gla-tureckym-prezidentem>>.

⁶⁴ KREISER, K., NEUMANN, CH., K. *Dějiny Turecka - dějiny států*. Praha, 2010, s. 208.

zajišťuje spolupráci mezi ministerstvy a dohlíží na provádění obecné politiky vlády. Rada ministrů je kolektivně odpovědná za fungování této politiky.⁶⁵

Nynějším tureckým **premiérem** je Recep Tayip Erdogan, jež byl do svého úřadu zvolen v roce 2002. Bývalý istanbulský starosta se stal rovněž předsedou Strany spravedlnosti a rozvoje (AKP), která má většinu poslaneckých mandátů v parlamentu.

Ministři jsou jmenováni předsedou vlády a vybírají se z řad poslanců Velkého národního shromáždění. Podle Ústavy z roku 1982 vytváření, rušení funkcí a pravomoc ministerstev, včetně jejich organizace upravuje zákon. Od roku 2009 má Turecká republika celkem 27 ministerstev. Organizace dílčích ministerstev je ve srovnání s evropskými poměry podobná, až na pár odlišností. Úřad předsedy vlády, zástupců mezinárodních organizací v Turecku, předsednictvo účetního dvora, nebo úřad veřejných profesních organizací, jsou všechno instituce, které mají také status ministerstva. Kromě běžně známých úřadů má Turecko ještě navíc ministerstva jako jsou například:⁶⁶

- Ministerstvo energie a přírodních zdrojů,
- Ministerstvo veřejných prací a vypořádání,
- Ministerstvo předsedy Ústavního soudu.

Stejně tak jako i v ostatních evropských zemích tak i v parlamentu Turecka tedy přísluší úloha vydávat zákony. Radě ministrů a autonomním správním jednotkám jako je Rada pro vyšší vzdělání, Centrální banka, Rada rozhlasu a televize a další, směřjí na základě zákona vydávat nařízení a vyhlášky. Ostatní předpisy a ustanovení jsou vesměs vydávány nejvyššími správními orgány se sídlem v Ankaře.⁶⁷

Judikatura v Turecku je aplikována pomocí článku 138 Ústavy, která zároveň obecně popisuje úlohu Ústavního soudu, Nejvyšších soudů a institucí, které společně realizují **soudní moc** ve státě. Stejně tak jako ostatní judikatura evropských zemí, tak i soudnictví v Turecku je typické svou nezávislostí. Také obsahově se turecký právní systém podobá kontinentálním zemím EU. Podobně jako „*common law*“ státy jako jsou např. Anglie a Irsko je i turecké soudnictví typické svou přísnou hierarchií typů právních předpisů, pravidel zákonodárství a správy.⁶⁸

⁶⁵ Turecko. Článek 109 - 110 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., obecná ustanovení o Radě ministrů. In *Resmî Gazete, Türkiye Cumhuriyeti*. 2011, s. 32. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.

⁶⁶ *Turecká ministerstva, Türk Cumhuriyeti bakanligi* [online]. 2011 [cit. 2011-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://kamu.basbakanlik.gov.tr:8080/DTVt/>>.

⁶⁷ RUMPF, CH. *Recht und Wirtschaft der Türkei. Ein Leitfadens*. Stuttgart, 2009, s. 21.

⁶⁸ RUMPF, CH. *Recht und Wirtschaft der Türkei. Ein Leitfadens*. Stuttgart, 2009, s. 21.

Ústava Turecka zmiňuje, jaká je úloha a pravomoc Ústavního soudu a že zodpovědnost za disciplinární řízení soudů odpovídá výlučně Rada státních zástupců.⁶⁹

Turecké soudnictví je velmi členité. Kromě Ústavního soudu, který stojí jako obvykle mimo ostatní soudy, je Turecko známé pro svou širokou členitost Nejvyšších soudů, kterých v Turecku existuje celkem 5 druhů.

Justice se v trestních a občanskoprávních věcech obecně dělí na dvě kategorie: Soudy první instance a Odvolací soudy, které v Turecku existují jen v podobě správních soudů.

V porovnání tedy např. s ČR nemá turecké soudnictví čtyřstupňový systém soudů, kde Nejvyšší soud disponuje trestněprávním kolegiem, občanskoprávním a obchodněprávním kolegiem. Má celkem pět nejvyšších soudů, kde každý z nich řeší různé spory. Zároveň je dodržován princip koordinace.

Vojenské soudnictví v Turecku funguje na podobném principu jako civilní, ale disponuje vlastními pravidly a je od běžného soudnictví striktně odděleno, protože se týká výlučně armádních procesů. S novými ústavními změnami je plánována rozšířená ale zároveň i omezená působnost vojenských soudů.

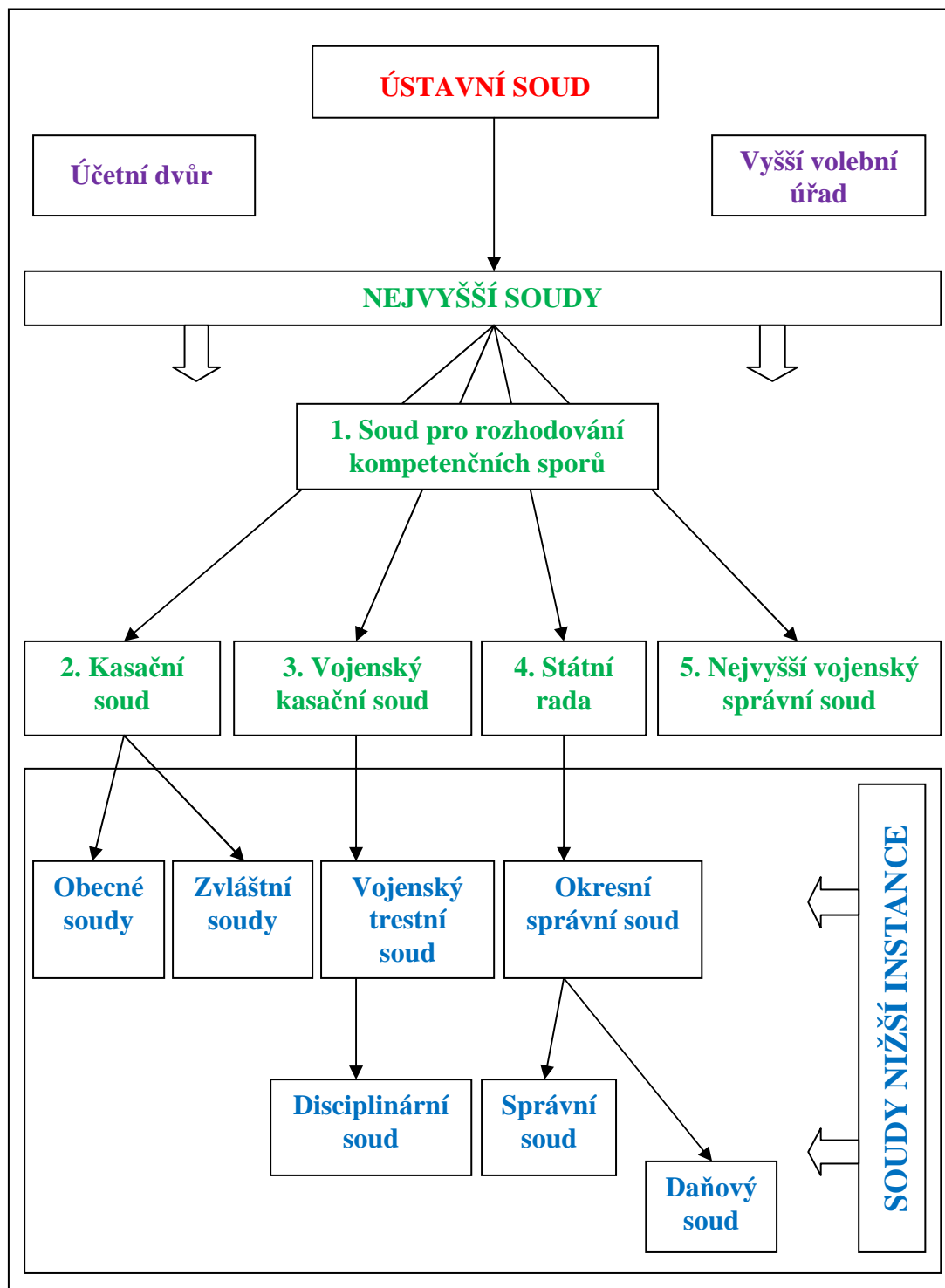
O tom, jakým způsobem lze v Turecku dělit místní, věcnou a funkční příslušnost soudů, hovoří Občanský soudní řád „*Hukuk usulu muhakemeteri*“.⁷⁰

Pro srozumitelnější členění soudnictví poslouží následující schéma:

⁶⁹ Turecko. Článek 138 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., o výkonu soudní moci a nezávislosti soudů. In *Resmî Gazete*, Türkiye Cumhuriyeti. 2011, s. 41. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.

⁷⁰ Turecko. Zákon č. 1086/1927 R. G. Občanský soudní řád (*Hukuk usulu muhakemeteri*). In *Resmî Gazete*, Türkiye Cumhuriyeti. 2011.

Obrázek č. 3: Schéma členění tureckého soudnictví⁷¹

⁷¹ Vlastní zpracování na základě Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní soud byl zřízen po politickém převratu v roce 1961, kdy se dostala armáda k politické moci, a bylo potřeba vypracovat novou Ústavu Turecka. V té době v zemi nebyl žádný tak vysoký úřad nebo instituce, který by měl kompetenci kontrolovat parlament a přezkoumávat ústavní zákony. Ústavní soudnictví Turecka prošlo několika revizními změnami a většinou se tak stávalo díky politickému vlivu armády (rok 1982). Stejně jako v Evropě tak i turecké ústavní soudnictví je zcela nezávislé a nadřazené ostatním soudům. Činnost organizace, výběr a složení senátu Ústavního soudu se řídí článkem 146 a následující turecké Ústavy. V souladu s tímto zákonem se ústavní senát skládá celkem ze 17 členů, kteří jsou vybíráni prezidentem z řad soudců nejvyšších správních soudů či vojenských. Funkční období členů ústavního senátu končí 12 rokem služby, věk členů senátu nesmí překročit hranici 65 let. Mezi nejdůležitější úkoly Ústavního soudu patří:⁷²

- dohlíží na ústavnost zákonů,
- soudit prezidenta a členy vlády,
- má pravomoc zakazovat činnost politických stran.

Jedním z řad **Nejvyšších soudů** v Turecku je **Kasační soud**. Byl založen již v roce 1879 sultánem Abdüllazidem. V té době byl vlastně jediným odvolacím soudem, kde se nějakým způsobem přezkoumávalo rozhodnutí vysokých islámských představitelů a sultána (Divan).⁷³

Dnešní podoba Kasačního soudu slouží jako druhá a poslední instance v civilních a trestních řízeních. Organizace tohoto soudu je členěna mezi 21 civilních a 11 trestních senátů. Každý ze senátů má svého předsedajícího a další z kompetentních pracovníků. Pokud se senáty společně sejdou, vytvoří tak Velký senát v občanských a trestních věcech, který zasedá jako konečný orgán, a přezkoumává rozhodnutí rozsudků obecných soudů.

Dalším z řad nejvyšších soudů je **Soud pro rozhodování kompetenčních sporů**. Tento soud není všem ostatním nejvyšším soudům nadřazen, ale hraje roli rozhodčího první a poslední instance konfliktů mezi soudy, správními soudy a vojenskými soudy.

⁷² Turecko. Článek 146 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., obecná ustanovení o ústavním zákoně. In *Resmî Gazete, Türkiye Cumhuriyeti*. 2011, s. 43. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.

⁷³ KREISER, K., NEUMANN, CH., K. *Dějiny Turecka - dějiny států*. Praha, 2010, s. 160.

Funkce **Vojenského kasačního soudu** je konečné přezkoumání rozsudků a rozhodnutí vojenských soudů. Často také provádí určité právní postupy první a poslední instance, které se týkají vojenského personálu.⁷⁴

Státní rada je dalším z řad nejvyšších soudů a je zároveň poslední instancí ve sporech mezi samotnými správními soudy. Bez bezprostřední shody odpovídá francouzskému modelu Státní rady „*Conseil d'Etat*“, který ve Francii také poskytuje výkonnou moc s právním poradenstvím a působí jako správní soud v poslední instanci.⁷⁵

Státní rada má za úkol vést soudní řízení s cílem zbavit ho připomínek a zaujmout konečné stanovisko k návrhům zákonů předložených předsedou vlády a ministry. Kontroluje navržené právní řády, obecné podmínky koncese či licenční smlouvy k řešení správních sporů a jiné další činnosti stanovené zákonem.⁷⁶

Posledním z pěti nejvyšších tureckých soudů je **Nejvyšší vojenský správní soud**. Je soudem prvního a posledního stupně, který řeší spory vyplývající ze soudního přezkumu správních aktů, které se vztahují k vojenskému personálu či výkonu vojenské služby. Ve sporech vyplývajících z povinné vojenské služby nemusí dotčená osoby být bezprostředně jen vojákem ve výkonu služby.

Struktura a organizace nejvyššího vojenského správního soudu, proces řízení, disciplinární a personální řízení svých členů upravuje zákon tak, aby byla v souladu s požadavky nezávislosti soudů, soudců a záruky zákonnosti povinné vojenské služby.

⁷⁴ Turecko. Článek 156 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., o výkonu moci Vojenského kasačního soudu. In *Resmî Gazete*, Türkiye Cumhuriyeti. 2011, s. 47. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.

⁷⁵ *Conseil d'Etat* [online]. 2011 [cit. 2011-03-14]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Council_of_State_%28France%29>.

⁷⁶ Turecko. Článek 155 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., o výkonu moci Státní rady. In *Resmî Gazete*, Türkiye Cumhuriyeti. 2011, s. 46. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.

4.2 Stranický systém Turecka, výsledky voleb v letech 2002 a 2007

Počátek vzniku stranického systému v Turecku se datuje do doby, kdy se Republikánská lidová strana CHP jako první strana ve státě spolu s elitními úředníky zasloužila o vznik nového tureckého státu. Veškerá moc byla tedy v držení jediné strany, v jejím čele stál M. F. Atatürk. Protože v té době existence ostatních stran nebyla povolena, dá se tedy říci, že se nejednalo o demokratickou formu vlády.

Vláda jedné strany pokračovala až do roku 1946, kdy se od Republikánské lidové strany CHP pod vlivem vnitřních neshod oddělila část členů, kteří posléze založili Demokratickou stranu DP. Ústavní omezení existence stran však dále přetrvávalo pro extrémní pravici i levici. V roce 1946 za vlády druhého prezidenta Ismeta İnönü byl v politickém systému prosazen pluralitní systém stran. Konaly se první volby mezi CHP a Demokratickou stranou DP, která drtivě zvítězila a nadvládu si udržela až do roku 1950. Toto období se neslo ve znamení narůstající rivality obou stran, která postupně přerostla až k polarizaci.⁷⁷

Důležitou roli v rámci stranického systému však vždy hrála armáda, protože její časté zásahy v podobě zrušení nebo úplný zákaz politických stran zásadně ovlivňovaly stranické dění a vývoj demokracie v Turecku.

Stranický systém dnešního Turecka se vyznačuje důležitým znakem, jenž je slabost klasické pravolevé osy, jakožto základního štěpení, resp. jeho překrývání se štěpením islámu a sekularismu, což je možné na podobné bázi najít i v západních demokraciích. Toto štěpení se však nepromítá do podoby stranického systému a to pro absenci skutečně masových stran.⁷⁸

4.3 Úřadující politické strany, jejich historie a výsledky voleb

Strana spravedlnosti a rozvoje AKP: Tato islamistická, pravicově liberální strana byla založena po rozpuštění Strany ctnosti FP v roce 2001. Jejím předsedou se stal představitel novátorů v někdejší FP, Recep Tayyip Erdogan. Do strany vstoupilo mnoho poslanců bývalé FP, díky tomu měla AKP již v letech 1999 – 2002 v parlamentu 59 mandátů. Proislámská AKP, která se ráda přirovnává k německým křesťanským demokratům, opustila konfrontační styl politiky EU a začala prosazovat smíření islámu s reprezentativní demokracií. Ve volbách v roce 2002 se AKP podařilo nasbírat protestní hlasy proti vládnoucímu establishmentu všech ideologických zabarvení

⁷⁷ FRANZ, E. *Das Parteiensystem in der Türkei*. Hamburg, 2003, s. 1-2.

⁷⁸ *Turecké parlamentní volby 2007, kontinuita či diskontinuita?* [online]. 2008 [cit. 2011-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=340>>.

a oslovila 34 % voličů zastávajících demokratické a proevropské poměry. Získala tím tak 365 křesel, což jí umožnilo vytvořit první jednobarevnou vládu od roku 1987.⁷⁹

V roce 2007 se její pozice o něco zhoršila (46,52 % hlasů), ale přesto stále zaplňuje 341 křesel v parlamentu. V roce 2007 byl také zvolen prezidentem jeden z vůdčích osobností této strany Abdülah Gül, čímž AKP opět potvrdila svoji politickou převahu.⁸⁰

V roce 2008 vynesl Ústavní soud rozsudek o zrušení této islámsky orientované strany. Jedním z důvodů pro posouzení ústavnosti bylo nedávné schválení dvou dodatků Ústavy, které zakotvují právo všech na stejné zacházení ze strany státních institucí a to, že nikomu nemůže být upřeno právo na vyšší vzdělání. Tyto dodatky prosazované stranou AKP byly navzdory protestním demonstracím nakonec schváleny. Opozice tvrdila, že zákon poškodí sekulární charakter státu, když povolí ženám na univerzitách nosit šátek a obává se tak, že by jej nakonec musely nosit i ženy, které jej odmítají. Mezi odpůrce zákona patřily především armáda a Ústavní soud, jenž jsou v Turecku považováni za ochránce sekularismu.⁸¹

Republikánská lidová strana CHP: Je nejstarší tureckou stranou a byla založena Mustafou Kemalem Atatürkem v roce 1923 jako Lidová strana. Atatürk zůstal jejím předsedou až do roku 1938 a po jeho smrti jí předsedal druhý turecký prezident İsmet İnönü. Za jeho vlády v roce 1945 bylo povoleno založení opozičních stran. CHP byla sice zastáncem radikálního laicismu a republikanismu, ale natolik umírněně, že se spojila s proislámskou stranou MSP a po vojenském převratu v roce 1980 byla zakázána. Svoji činnost obnovila opět v roce 1992. Ve volbách v roce 1999 se pod vedením Deniz Baykala nedostala do parlamentu, ale oproti tomu v roce 2002 získala 19,4 % hlasů a tím tak obsadila 177 mandátů. Volby 2007 opět potvrdily její úspěch, když jako jediná opoziční strana získala 20,9 % hlasů voličů a tím tak obsadila 112 křesel ve Velkém národním shromáždění.⁸²

Strana demokratické levice DSP: Založila ji Rahşan Ecevitová, manželka Bülenta Ecevita, který byl v čele DSP od roku 1987. Zvítězila ve volbách v roce 1999 s 22 % odevzdaných hlasů. Vládla v koalici s MHP a ANAP se po volbách 2002 však do parlamentu nedostala. Opětný vzestup přišel až v roce 2007, kdy počet hlasů činilo

⁷⁹ PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. Praha, 2006, s. 179.

⁸⁰ FRANZ, E. *Das Parteiensystem in der Türkei*. Hamburg, 2003, s. 17-18.

⁸¹ *Proces o zrušení vládní Strany Spravedlnosti a rozvoje v Turecku* [online]. Praha : Euractiv, 2008 [cit. 2011-03-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/analyza/proces-o-zruseni-vladni-strany-spravedlnosti-a-rozvoje-v-turecku>>.

⁸² PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. Praha, 2006, s. 180.

14,27 % hlasů voličů a DSP se tak stala třetí koaliční stranou v parlamentu se 71 mandáty.⁸³

Strana národního hnutí MHP: Je pravicově nacionalistická strana, která se na politické scéně poprvé objevila v roce 1969. Pod vedením Devleta Bagčeliho se její extremismus, kterým byla dříve známa, zmírnil. Ve volbách v roce 1999 skončila na druhém místě a poté vládla v koalici s DSP a ANAP, ale v roce 2002 se do parlamentu taktéž nedostala.⁸⁴

Výsledky předčasných voleb v roce 2007 zaznamenaly historicky nejvyšší volební účast (84,25 % voličů). Celkově kandidovalo 14 politických stran, ale volební klauzuli se podařilo překročit jen třem z nich. Vládní strana spravedlnosti a rozvoje AKP, opoziční Republikánská strana lidová CHP a nacionalistická Strana národního hnutí MHP. Dále koaliční partner CHP a Strana demokratické levice DSP včetně 26 nezávislých kandidátů.

Vládní konzervativní Strana spravedlnosti a rozvoje AKP si v červencových volbách už v roce 2002 zajistila své prvenství a ziskem 45,52 % tak dosáhla svého historického vítězství. Oproti předcházejícím parlamentním volbám si polepšila o neskutečných 12,23 %, což v tomto roce představovalo narůst voličů o 5 milionů. Protože do parlamentu vstoupila další třetí politická strana a došlo tak ke zvýšení počtu nezávislých kandidátů, AKP tímto zaznamenala pokles mandátů z 363 na 341, tedy o 22 poslaneckých křesel méně. Výsledky voleb umožnily této straně sestavit v čele s předsedou Erdoganem jednobarevnou vládu, která se podstatněji vzdálila od dvoutřetinové parlamentní většiny (367 mandátů), což představuje minimální kvorum pro ústavní změny či volbu prezidenta.⁸⁵

Místo druhé nejsilnější strany země obhájila opoziční Republikánská strana lidová CHP. Oproti svému předchozímu volebnímu výsledku si v roce 2007 sice polepšila o 1,52 %, ale v rozdělení mandátů zaznamenala ztrátu více jak třetiny křesel, tedy konkrétně 66 míst. Je nutno podotknout, že 13 ze všech získaných mandátů Republikánské strany lidové CHP připadlo koaliční straně demokratické levice. Poslední politickou stranou, která v červencových volbách překročila 10 % volební práh a získala tak parlamentní zastoupení je Strana národního hnutí MHP. V porovnání s jejími volebními výsledky z roku 2002 si v roce 2007 svoji voličskou podporu téměř zdvojnásobila z 8,35 % na 14,27 % hlasů, čímž se po delší pauze jednoho volebního

⁸³ PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. Praha, 2006, s. 181.

⁸⁴ PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. Praha, 2006, s. 182.

⁸⁵ *Turecké parlamentní volby 2007, kontinuita či diskontinuita?* [online]. 2008 [cit. 2011-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=340>>.

období vrátila opět do parlamentu. Ve srovnání s předcházejícími volbami z roku 2002 je patrné jednoznačné posílení ze strany nezávislých kandidátů, jejichž počet se v roce 2007 téměř zdvojnásobil z 9 na 26.⁸⁶

Největší ztrátu ve volbách v tomto roce zaznamenala Demokratická strana DP, která opět nepřekročila 10 % klauzuli a její volební výsledek tak klesl z 9,56 % hlasů na pouhých 5,44 %.

4.4 Volební systém Turecka

Současný volební systém Turecka do Velkého národního shromáždění vychází z volební reformy z roku 1982, která zavedla listinný poměrný volební systém, jehož typickým znakem je existence vysoké desetiprocentní klauzule, která je uplatňována na celostátní úrovni. Tato klauzule se však nevztahuje na nezávislé kandidáty.

Volby se konají v 81 provinciích. Počet mandátů pro provincie se poměrně odvozuje od počtu obyvatel a provincie, které disponují 19 až 35 mandáty a jsou rozděleny do dvou volebních obvodů. Větší množství tedy 36 a více se již dělí do tří provincií. Volební listiny jsou uzavřeny a voliči tedy nemají možnost použití preferenčního hlasování. Výběr kandidátů je plně v rukou lídrů stran a jejich nejužšího vedení.⁸⁷

Pro srovnání např. s ČR, ale i jinými státy Evropské unie je, způsob přepočtu hlasů voličů na mandát v úrovni jednotlivých volebních obvodů realizován podobně, tedy pomocí d'Hondtovy metody. Strany mohou ve volbách kandidovat, pouze když své volební listiny předloží v minimálně polovině provincií. Stranám v Turecku je navíc zakázáno vytvářet společné volební kandidátní listiny.⁸⁸

⁸⁶ *Turecké parlamentní volby 2007, kontinuita či diskontinuita?* [online]. 2008 [cit. 2010-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=340>>.

⁸⁷ *Politisches System der Türkei. Wahlsystem und Wahlen* [online]. 2008 [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW: <http://de.wikipedia.org/wiki/Politisches_System_der_T%C3%BCrkei>.

⁸⁸ *Metody na přepočet hlasů na mandáty* [online]. Praha : ČSÚ, 2011 [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/metody_pro_prepocet_hlasu_na_mandaty>.

Právo volit mají ze zásady všichni občané starší 18 let, kteří volí všeobecným přímým, tajným hlasováním. Volit nesmí:⁸⁹

- vojáci a důstojníci, studenti vojenských škol,
- vězni, kteří byli odsouzeni za úmyslně spáchané trestné činy,
- občané, kteří byli vyloučeni z veřejné správy,
- občané, jimž byla omezena způsobilost k právním úkonům.

Od března roku 2008 mohou volit i turečtí občané žijící v zahraničí. Prostřednictvím konzulátů či honorárních zastupitelstev volí jako ostatní voliči kandidáty na prezidenta, ale při volbách do Parlamentu smí volit jen politické strany, ne již nezávislé kandidáty. V porovnání s některými evropskými zeměmi je Turecko ve způsobu dostupnosti voleb mnohem vyspělejší. Dokazuje to fakt, že díky tzv. „*Občanskému číslu*“ lze umožnit voličům volit i přes internet.

4.5 Významné události turecké politiky v letech 2009 - 2011

V roce 2010 byl vývoj turecké politiky ovlivněn diskusemi o dalším případném balíku ústavních reforem předložených do parlamentu na jaře téhož roku. Ostré diskuse o této novele Ústavy, která musela být po hlasování v parlamentu předložena k referendu 12. září 2010, zpomalily všechny další politické a reformní procesy plánované v Turecku již v roce 2009. Během prvního pololetí tak mohla za španělského předsednictví být otevřena pouze jedna kapitola v rámci přístupových jednání s EU.⁹⁰

Diskuse o novele Ústavy a referendu vedly k zpomalení reforem namířených k postavení kurdského obyvatelstva. Kurdská Strana míru a demokracie (nástupce zakázané DTP) se pokusila o bojkot referenda. Zároveň došlo k obnovení aktivit PKK a řadě atentátů nejen na východě země, ale také v Istanbulu a dalších městech na západě.

Jednou z nejdůležitějších vnitropolitických událostí bylo zasedání Nejvyšší vojenské rady v srpnu 2010. Na zasedání, v kterém armádní velení každoročně rozhoduje o obsazení nejvyšších armádních míst, se poprvé nepodařilo pro odpor předsedy vlády a prezidenta prosadit jmenování a povýšení generálů a vyšších

⁸⁹ *Politisches System der Türkei. Wahlsystem und Wahlen* [online]. 2008 [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW: <http://de.wikipedia.org/wiki/Politisches_System_der_T%C3%BCrkei>.

⁹⁰ *Turecko chce v roce 2010 otevřít další přístupové kapitoly* [online]. Praha : Euractiv, 2009 [cit. 2010-03-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/turecko-chce-zahajit-jednani-o-vstupu-do-eu-v-dalsich-kapitolach-006778>>.

důstojníků podezřelých z účasti na spiknutí organizací Ergenekon, Balyoz a internetové propagandy proti AKP.⁹¹

Pokračovalo vyšetřování kauzy ultranacionalistické organizace Ergenekon a s tím souvisejícím únikem informací o údajném plánu armády na svržení vládní AKP, což vedlo ke zvýšení napětí v zemi. Na počátku roku se k tomuto staršímu případu přidala kauza Balyoz, ohledně plánu některých armádních a bezpečnostních kruhů vyvolávat atentáty, chaos v zemi a připravit tak půdu pro převzetí moci podle modelu v letech 1960 a 1980.⁹²

V zahraničních vztazích došlo k několika důležitým událostem, z nichž dvě poškodily vztahy Turecka s USA, respektive s Izraelem. V květnu roku 2010 došlo ke střetu konvoje lodí s humanitární pomocí směřující k prolomení izraelské blokády Gazy. Konvoj byl ještě v mezinárodních vodách izraelskými ozbrojenými silami zastaven, avšak za cenu obětí na životech na turecké lodi Mavi Marmara, což vedlo k dramatickému ochlazení vztahů Turecka s Izraelem. Incident vyšetřovala komise OSN.⁹³

V červnu téhož roku hlasovalo Turecko spolu s Brazílií proti rezoluci RB OSN, která rozšiřuje sankce mezinárodních společenství vůči Íránu, kvůli jeho nespolupráci při dohledu nad jaderným programem. To vedlo ke zhoršení vztahů s USA. Na druhé straně byla podepsána dohoda Turecka a Arménie o otevření hranic a navázání diplomatických vztahů. Její ratifikace však byla na obou stranách odložena.

V lednu 2011 při návštěvě Kuvajtu vyzval premiér Erdogan tamní politické reprezentace k vytvoření turecko-islámské unie na Blízkém východě. Prohlásil, že Ankara chce spojenectví s arabskými státy. Vyzval Turky a Araby, aby překonali rozpory a soustředili se na historické podoby. Vyjádřil solidaritu s lidmi v Iráku, Pákistánu a Afghánistánu. Opět projevil své nesympatie vůči Izraeli a připomněl nezávislost turecké zahraniční politiky.⁹⁴

Počátek roku 2011 s sebou také přinesl další konflikt v podobě řecko-tureckých vztahů. Ostrá kritika namířená proti Aténám za to, že se snaží podél hranice s Tureckem

⁹¹ *V Turecku začal další soud s obžalovanými ze spiknutí proti vládě* [online]. Praha : Česká televize, 2009 [cit. 2011-03-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.ct24.cz/svet/61378-v-turecku-zacal-dalsi-soud-s-obzalovanymi-ze-spiknuti-proti-vlade/>>.

⁹² *Důstojníci turecké armády čelí obvinění ze spiknutí. Chtěli prý svrhnout vládu* [online]. Praha : Economia, 2011 [cit. 2011-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://zahranicni.ihned.cz/c1-40722950>>.

⁹³ *Izraelci obklíčili loď s pomocí pro Gazu. Libyjci pak přistáli v Egyptě* [online]. Praha : iDnes, 2010 [cit. 2011-04-06]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/izraelci-obklicili-lod-s-pomoci-pro-gazu-smer-nezmenime-tvrdi-libyjci-1ke-/zahranicni.asp?c=A100714_083856_zahranicni_stf>.

⁹⁴ *Erdogan propagiert türkisch-islamische Union* [online]. Berlin : Biw, 2011 [cit. 2011-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.tuerkei-beitritt-nein.de/cms/?d=pm&s=59>>.

vytvořit nové oplocení po americko-mexickém vzoru proto, že asi 450 000 tureckých uprchlíků se během minulého roku podařilo překročit hranici za účelem lepšího života v Evropě. Řecko vyčítá Ankaře, že tuto skutečnost musí zodpovědět, protože i přes další bezpečnostní opatření agentury Frontex stále denně uniká kolem 200 dalších uprchlíků usilujících o azyl.⁹⁵

Další důležitou událostí politického života tohoto roku bylo úmrtí prvního islamistického premiéra Necmetina Erbakana. V den jeho smrti, 27. 2. 2011 si Turecko zároveň paradoxně připomnělo narození vyznavače marxismu a leninismu Denize Gezmiše, kterého sám Erbakan svým podpisem taktéž 27. 2., ale v roce 1972 nechal pro jeho politické přesvědčení popravit. Erbakan jako zakladatel Refah Partisi představoval pro Turecko hrozbu islámského radikalismu. Považoval sám sebe za zachránce Turecka od nevěřící Evropy, měl v úmyslu proti imperialistům a především sionistům zahájit džihád.⁹⁶

Nedávné dramatické události v Egyptě a Tunisku zapříčinily, že si politické reprezentace nejen evropských zemí stále častěji kladou otázku, zda by se Turecko v rámci demokracie mohlo stát modelem pro arabské státy. Nepokoje v těchto zemích a tlaky na demokratickou změnu výrazně upevnily regionální vliv Turecka. Zatím co Spojené státy a EU opatrně sympatizovaly s oběma stranami, turecký ministerský předseda Erdogan se postavil bezvýhradně na stranu demonstrací za demokracii na egyptském náměstí Tahrír, čímž posílil prestiž Turecka v řadách demokratické opozice v Egyptě a i jinde v regionu.⁹⁷

Mnozí Arabové pokládají Stranu spravedlnosti a rozvoje AKP a její umírněný styl islámu za možný vzor pro Střední východ. Sám premiér Erdogan poznamenal, že Turecko by mohlo být pro státy Středního východu zdrojem inspirace, protože ukázalo, že islám a demokracie mohou harmonicky koexistovat.

Únorový incident v Libyi, který vyústil v protesty proti Kaddáfího režimu, měl nakonec tragické důsledky v podobě několika stovek mrtvých. Vojenské jednotky a letouny NATO se snažily pozastavit boje povstalců a eliminovat tak počet mrtvých mezi civilisty. Turecká humanitární loď Ankara, která dříve sloužila jako trajekt na přepravu vozidel, byla vyslána na záchranu zraněných. Plavidlo doprovázené

⁹⁵ *Die Türkei muss die Flüchtlingsfrage beantworten* [online]. Hamburg : Zeit, 2011 [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.zeit.de/politik/ausland/2011-01/griechenland-tuerkei-grenze-politikum>>.

⁹⁶ *Necmetin Erbakan* [online]. Ankara : Haberler, 2011 [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.haberler.com/necmettin-erbakan/>>.

⁹⁷ *Vliv Turecka roste, ale jeho model je pro arabské státy stěží použitelný* [online]. Praha : iDnes, 2011 [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/vliv-turecka-roste-ale-jeho-model-je-pro-arabske-staty-stezi-pouzitelny-1a4-/kavarna.asp?c=A110323_191837_kavarna_chu>.

stíhačkami a bojovými fregatami zachránilo něco přes 350 zraněných. Tureckou humanitární misi lze také do jisté míry vnímat jako další diplomatickou iniciativu Ankary v libyjském konfliktu. Turci dlouho blokovali zapojení NATO do střežení bezletové zóny a dále rozmýšlí, jak využít povstání proti Kaddáfího režimu k získání bodů na mezinárodní scéně.⁹⁸

4.6 Islám v politice

V dnešní době existuje ještě stále velké množství zemí, které mají zakořeněný islám ve svém politickém životě. Pro člověka vyrůstajícím na demokratických principech může být tato možnost nepochopitelná a stane se, že ji bude shledávat dokonce absurdní, ale pro člověka, který od malička žije v myšlence, že smyslem života je právě a jen islám, není tato možnost politického systému vůbec zarážející, naopak je pro něj přirozená.

Vnější pozorovatel si nutně musí položit otázku: V čem spočívá a kde se bere taková síla, která propůjčuje islámskému náboženství takový silný a ideologický náboj? Jak je vůbec možné, že 150 až 200 let poté, co v Evropě vlny bouřlivých revolucí vyřešily více či méně vztah církve a státu a byl významně oslaben vliv křesťanství na moderní přeměně kapitalistického světa, nebyly podobné síly v islámských zemích schopny s (výjimkou Turecka) přikročit k takovéto odluce?

Často lze slyšet o zasedáních představitelů islámských zemí, nebo o zasedáních Organizace islámské konference, o hromadném výrazu solidarity s některou islámskou zemí, která je momentálně politicky ohrožena viz Irák a Irán. Těžko si lze představit, že by se pravidelně scházeli představitelé skandinávských zemí a obou německých států, na např. Luteránském summitu, nebo balkánské státy na základě příslušnosti k pravoslaví a ani asi často neuslyšíme o buddhistickém paktu států jihovýchodní Asie. Oproti tomu představitelé islámských zemí jsou ochotni za jistých podmínek překlenout některé nesympatie a politické a třídní rozdíly a zasednout pro společnou věc k jednomu stolu s vědomím příslušnosti ke společnému náboženství. Hraje zde nepochybně klíčovou roli i jakási nekonečná soudržnost v tomto náboženském vyznání.

Pro pochopení této jakési zdánlivé anomálie světové politiky je zapotřebí ponořit se hlouběji do historie a hledat odpověď v samotném zrodu a vývoji islámské civilizace. Aby bylo možné pochopit tuto problematiku, je nutné zajít až k samým kořenům

⁹⁸ *Turecká loď odvezla z Libye pod dohledem stíhaček stovky zraněných* [online]. Praha : iDnes, 2011 [cit. 2011-04-04]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/turecka-lod-odvezla-z-libye-pod-dohledem-stihacek-stovky-zranenych-1fe-/zahranicni.asp?c=A110404_112955_zahranicni_aha>.

a nezbytně se tak opřít o znalosti minulosti, protože jen málokde na světě je současný politický a ideologický vývoj tak těsně propojen s minulostí a tradicí, jako je tomu právě v islámských zemích.⁹⁹

Při pokusu pochopit z historického hlediska srovnání politického vývoje a jeho vlivu na islám a křesťanství je možno dojít k jednomu klíčovému rozdílu. Když bylo křesťanství staletí po svém vzniku prohlášeno za státní náboženství, existovalo přesto současně s rozvinutým právním systémem a politickými normami zavedenými dávno před jeho vznikem.¹⁰⁰

Islám od samého počátku sloužil nejen jako náboženská doktrína s vlastním rituálem, ale současně jako vše obsahující návod ke správné společenské praxi vymezující vztahy mezi věřícími mezi sebou a k nepřátelskému okolí, tedy nevěřícím. Islám je kromě dogmatu také systémem právních, sociálních, ale i dokonce ekonomických norem. To vše v důsledku znamenalo úzké sepětí s politickou praxí. Islámský teokratický stát vybudoval svůj právně politický kodex jaksi paralelně s rozvojem náboženského systému jako takového. Dokladem toho je tak zvaná šaría, neboli boží zákon, který je jakýmsi spojením koránu, tedy svatého písma muslimů a sunny, souboru tradic odpovídající na všechny lidské činy. V islámu není rozlišováno mezi náboženstvím a právem, což začíná již u koránu. Příčinou jsou okolnosti vzniku této knihy. Sám Muhamed nebyl pouze duchovním, ale také vojenským a politickým představitelem a obsah koránu proto odpovídá jeho aktuální situaci a potřebám. Za jeho života byly jeho obě společenské role proroka a politického vůdce těsně propojeny. Proto už zde je potřeba hledat kořeny pozdějšího problému vztahu státu a náboženství.¹⁰¹

S postupem času lidé přicházeli na to, že víra sama o sobě nemůže ovlivnit vědecky technický vývoj jakékoliv společnosti, včetně ekonomických aspektů. Lid se totiž v několika letech přesvědčil o tom, že pouhý návrat k původním hodnotám islámu nezajistí širokým vrstvám obyvatelstva přijatelné ekonomické a životní podmínky. Není totiž v silách jakéhokoliv náboženství, aby uspělo v podmínkách zrychlování ekonomických a společenských procesů, vzrůstajícího významu vědy a techniky a prohlubující se industrializace.¹⁰²

⁹⁹ MUZIKÁŘ, J., et al. *Islám v politice*. Praha, 1987, s. 7.

¹⁰⁰ MUZIKÁŘ, J., et al. *Islám v politice*. Praha, 1987, s. 9.

¹⁰¹ MUZIKÁŘ, J., et al. *Islám v politice*. Praha, 1987, s. 10.

¹⁰² MUZIKÁŘ, J., et al. *Islám v politice*. Praha, 1987, s. 19.

5 PRÁVNÍ ASPEKTY VSTUPU TURECKA DO EU

5.1 Ústava Turecké republiky - znění článků

Ústavu tvoří 177 článků, které jsou rozděleny do pěti hlav. Nejdůležitější součástí Ústavy jsou první tři hlavy, které představují ve státě moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Z výše uvedeného výčtu článků Ústavy lze podrobně vyčíst, jak je Ústava strukturovaná a jaké konkrétní články se zde jedná. Přesto je ale nutné popsat podrobněji ty části Ústavy, jež jsou ve srovnání s evropskými standardy poněkud odlišné a stojí za zmínku.

Znění názvů všech 177 článků turecké Ústavy lze nalézt v příloze č. III - Znění článků turecké Ústavy.

Preambule Ústavy Turecké republiky je psána v duchu nacionalismu svého národa, poukazuje na národní hrdost a kulturní bohatství země, s úctou zmiňuje duchovní hodnoty svého lidu a zakladatele sekulárního státu M. K. Atatürka.

Hlava první: Obecná ustanovení (články 1 - 11). První část Ústavy Turecké republiky obsahuje 11 článků. Charakterizují formu vlády v Turecku jako nedělitelný celek včetně jeho území a národa. Vytyčují územní jednotky, základní cíle a úkoly státu, vlajku státu, hymnu, úřední jazyk a hlavní město. Mezi základní cíle a úlohy státu patří ochrana nezávislosti, blahobyt a štěstí občanů, odstranění sociálních překážek a politická a hospodářská prosperita. Články 6 - 9 se týkají přísného dělení kompetenčních pravomocí a dělby moci ve státě. Článek 7 deklaruje, že zákonodárná moc je v Turecké republice uplatňována pomocí Velkého národního shromáždění. Článek 8 zmiňuje Prezidenta republiky a Radu ministrů jako součást moci výkonné a článek 9 připisuje soudní moc nezávislým soudům. Suverenita, rovnost před zákonem a povinnosti výkonné moci, závaznost a svrchovanost Ústavy, zakončují první část tohoto právního dokumentu.

Hlava druhá: Základní práva a povinnosti (články 12 - 74). V této velmi obsáhlé části Ústavy je rozlišováno mezi obecnou částí (články 12 - 16), mezi právem na svobodu, právem na ochranu osobnosti, mezi základním právem procesním (články 17 - 40.), mezi sociálním a hospodářským právem (články 41 - 65) a konečně mezi politickými právy a právy podílníků (články 66 - 74).

Hlava třetí: Hlavní orgány republiky (články 75 - 160). Mezi hlavní orgány republiky patří parlament, který jak již bylo výše uvedeno je tvořen jednokomorovým Velkým národním shromážděním, dále jen VNS. Tato část Ústavy obecně hovoří

o právech a povinnostech členů VNS a o jejich kompetencích. (články 75 - 86). Další důležitou částí výkonné moci je prezident, jehož funkce, práva a povinnosti podrobně popisují (články 101 - 108). O funkci Rady ministrů, způsobu zřízení ministerstev a o povinnostech a politické zodpovědnosti hovoří (články 109 - 116). Pro tuto část Ústavy je typická špatně systematicky začleněná část, jako jsou pokyny pro vyhlášení stavu nouze a také nepochopitelné začlenění autonomních korporací jako jsou (univerzity, rozhlas, televize, a Atatürkův vrchní úřad pro kulturu jazyk a dějiny) do **moci výkonné**. Tato zřejmá ústavní anomálie není pro ostatní evropské ústavy vůbec typická a hledat zde nějaký smysl nebo logiku je zcela zbytečné, protože některé z tureckých struktur či organizačních členění jsou stavěny zcela na tradicích, jež hrají dodnes v Turecku v jakékoliv oblasti života stále klíčovou roli. Moc soudní obecně popisují (články 138 - 160).¹⁰³

Hlava čtvrtá: finanční a ekonomická ustanovení popisují pravidla přípravy a realizace státního rozpočtu, ale i způsob financování a kontroly.

Hlava pátá: V této nejkratší části Ústavy je obecně popsáno, jakým způsobem se aplikuje ochrana reformních zákonů (článek 17).

Hlava šestá: Přejídná ustanovení (články 1 - 17), jsou v dnešní době vcelku bezvýznamné až na změnu z referenda 2010, kdy přejídný článek 15 nyní umožňují soudně trestat aktéry armádního puče z roku 1980, včetně článků 69, 149, 159.

Hlava sedmá: Zakončuje (články 175 - 177) Ústavu Turecka a definuje pravidla změny Ústavy (např. Referendum 2010) nebo nabytí platnosti a účinnosti.

5.2 Ústava Turecké republiky - charakteristika

Dnešní podoba tureckého ústavního systému je koncipována v duchu kemalismu a jeho šesti základních principů, které tvoří:¹⁰⁴

- nacionalismus,
- laicismus,
- reformismus,
- populismus,
- etatismus,
- republikanismus.

¹⁰³ RUMPF, CH. *Einführung in das türkische Recht*. München, 2004, s. 52.

¹⁰⁴ RUMPF, CH. *Einführung in das türkische Recht*. München, 2004, s. 33.

Turecký **nacionalismus** se formoval už v době Osmanské říše a později byl koncipován jako pragmatický princip antirasismu, což v dnešní ústavě dokládají články 3, 5, 14, 66. Nacionalismus jako takový lze v Turecku nejvíce rozpoznat tam, kde se jedná o kulturní bohatství.¹⁰⁵

V České republice byl dříve pojem nacionalismus úzce spojen s jinými principy jako je liberalismus, socialismus a komunismus a ač samozřejmě hraje důležitou roli, duch nacionalismu jako takový není až tak na Češích znát.¹⁰⁶

Laicismus je jedním z nejdůležitějších z principů kemalismu, protože striktně odděluje víru od státu. Článek 136 Ústavy definuje postavení a pravomoci „*Oddělení pro náboženské záležitosti*“, ale paradoxně považuje představitele tohoto uskupení za zaměstnance státu. Nejdůležitější normativní základ principu laicismu lze nalézt v článku 2 Ústavy, který charakterizuje republiku. Rovněž článek 10 (Rovnost před zákonem) a článek 24 (Svoboda náboženského vyznání), jsou typickými ukazateli laicismu v turecké Ústavě. Stejně tak Ústavní soud a především Státní rada v Turecku jsou orgány, které také vyvinuly už od počátku své existence v demokratickém státě silný smysl pro laicismus.¹⁰⁷

Revoluční reformismus nemá v dnešní době až tak velký význam. Po smrti Atatürka se již více neuchylovalo k násilnému řešení společenských či sociálních problémů a vývoj tohoto směru se ústavní praxi zcela odcizil. Dnes pokulhává za ostatním evropským právem, ekonomikou a politikou.¹⁰⁸

Populismus v Turecku lze vidět jako jedním z elementů demokratických principů. Spíše se zde jedná o méně formální legitimaci státního vyjednávání, než úmyslného působení státní moci. Rumpf vidí v tureckém populismu spíše splynutí mezi lidem a státem. Dokladem je existence pouze jediné legitimní politické strany v roce 1946.¹⁰⁹

Oproti tomu je **etatismus** princip, který je v Turecku stále velmi aktuální. Viditelný je především na tureckém státním hospodářství, jehož normy jsou také zakotveny v Ústavě. Zásahy do tržního mechanismu jsou pro Turecko zcela typické, dokladem je článek 167 Ústavy. Na jeho právním základě je kontrolován trh a regulován zahraniční obchod. Taktéž články 43, 168, 169, 170, Ústavy definují, že

¹⁰⁵ RUMPF, CH. *Einführung in das türkische Recht*. München, 2004, s. 33.

¹⁰⁶ MILLER, D., et al. *Blackwelova encyklopedie politického myšlení*. Praha, 2003, s. 317.

¹⁰⁷ RUMPF, CH. *Einführung in das türkische Recht*. München, 2004, s. 34.

¹⁰⁸ RUMPF, CH. *Einführung in das türkische Recht*. München, 2004, s. 35.

¹⁰⁹ RUMPF, CH. *Einführung in das türkische Recht*. München, 2004, s. 35.

nerostné suroviny, pobřežní oblasti, ochrana a rozvoj lesa a jejich správa zcela podléhají rozsáhlému hospodářskému plánování státu.¹¹⁰

Republikanismus je posledním z kemalistických principů, který však v rámci ústavněprávní tvorby hraje nemalou roli. Článek 1 Ústavy zastává takovou formu vlády, která vylučuje všechny systémy, v jejichž základě nedominoje suverenita lidu. Naprosto vyloučené jsou samozřejmě monarchistické a teokratické systémy. Ústavní soud vytyčuje zásady republikanismu ve článku 2 Ústavy, které v duchu míru společnosti, národní solidarity, spravedlnosti, nacionalismu, respektu k lidským právům atd., utváří základ tohoto směru.¹¹¹

Některé z těchto výše uvedených principů se mohou v porovnání s principy tvorby ústavnosti jiných evropských států zdát méně pochopitelné, ale vesměs podléhají historickým událostem. I když některé z nich postupem času díky novým reformám ztrácejí na významu, jejich tradice je stále s úctou respektována, stejně tak jako jejich zakladatel M. K. Atatürk.

Dalšími důležitými principy turecké ústavnosti jsou:

- princip sociálního státu,
- princip právního státu,
- princip demokratického zřízení.

Turecko je okolím vnímáno jako moderní stát, které uctívá základní znaky demokracie, ale stále oproti vyspělým evropským zemím nedosahuje stupně demokracie natolik, aby se mohlo stát právoplatným členem EU.

5.3 Právní systém Turecka

Dnešní podoba právního systému Turecka se formovala již ve 20. letech 20. století, kdy došlo k úplnému zrušení chalífátu a vymícení všech islámských prvků z politiky. Už v té době byl vliv Evropy na turecký právní systém dost znatelný. Při tvorbě občanského práva se Turci inspirovali ve Švýcarsku, trestní zákoník vytvořili podle vzoru Itálie a veřejné právo je založeno podle francouzského systému. Při tvorbě Trestního řádu se Turci inspirovali v Německu, Občanský soudní řád byl koncipován podle švýcarského vzoru, ale i Obchodní zákoník byl uznán díky vlivu západních evropských systémů.

¹¹⁰ RUMPF, CH. *Einführung in das türkische Recht*. München, 2004, s. 35-36.

¹¹¹ RUMPF, CH. *Einführung in das türkische Recht*. München, 2004, s. 36.

Tureckou justici lze v trestních a v občanskoprávních věcech obecně rozdělit do dvou kategorií: na soudy první instance a druhé instance. Možnost odvolat se je možná pouze u správních soudů.

5.4 Právní změny na cestě Turecka do EU

Prvním důležitým krokem v procesu rozšiřování EU je určení politických a hospodářských podmínek, které musí státy usilující o členství v EU splnit, tzv. Kodaňská kritéria, která prohlásila Evropská rada v roce 1993 v Kodani:¹¹²

- stabilitu institucí zajišťující demokratické uspořádání a právní řád, dodržování lidských práv, respektování a ochranu práv národnostních menšin (politické kritérium),
- fungující tržní hospodářství a schopnost země obstát v ostré konkurenci po vstupu do EU (ekonomické kritérium),
- akceptování cílů hospodářské, měnové a politické unie,
- převzetí veškerého právního základu EU (acquis communautaire).

Je obecně známo, že v Turecku jsou stále ještě některé zákony týkající se demokratizace a lidských práv, které doposud nebyly implementovány do právního řádu, nebo nejsou v zemi dodržovány. Dochází zde k diskriminaci národnostních menšin, postavení žen stále neodpovídá evropským standardům, svoboda projevu není vždy dodržována.

Typickým příkladem je kontroverzní zákon 301 trestního řádu, který omezoval svobodu projevu a komplikoval tím tak cestu Turecka do EU. Od roku 2003 bylo díky jeho znění odsouzeno více než 745 lidí, ale nejznámějším byl případ Orhana Pamuka, jediného tureckého nositele Nobelovy ceny za literaturu, že zveřejnil informace o vyvraždování Arménů tureckými vojáky v roce 1915. Tento zákon byl sice v roce 2008 pozměněn, Brusel na tuto změnu reagoval velice pozitivně, ale existují stále pochybnosti, že problém není zcela vyřešen, protože jsou v Turecku nadále zákony 296, 302, 306, trestního řádu, které taktéž omezují svobodu slova.¹¹³

Další právní změnu, kterou Turecko učinilo na cestě do EU, byla změna zákona o trestech pro mladistvé. V tureckých věznicích v současné době strádá na 2 tisíce převážně kurdských dětí, které byly odsouzeny za teroristickou činnost (ve skutečnosti se ale jednalo o ono dětské házení kamenů, nebo pokřikování sloganů), dále za účast na

¹¹² KUNEŠOVÁ, H. *Co bychom měli vědět o Evropské unii*. Praha, 2008, s. 53-54.

¹¹³ *Turecký parlament změnil kontroverzní zákon o svobodě slova* [online]. Praha : Český rozhlas, 2008 [cit. 2011-04-07]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/zahranici/_zprava/450608>.

protizákonném setkání, či manifestaci, podporu ilegálních organizací, nebo propagandu. Počet mladistvých, kteří si svůj trest odpykají často ve věznicích pro dospělé, se prudce zvýšil poté, co turecká vláda v roce 2006 přijala Erdoganův protiteroristický balíček. Zákon umožňoval nezletilé od 15 let soudit jako dospělé a v nejextrémnějších případech mohl být mladistvý nepodmíněně odsouzen až na 50 let. V červenci roku 2010 se Turecko dočkalo změny, když parlament odsouhlasil změnu zákona a tím tak snížil trest pro nezletilé z 18 na 6 měsíců. (dříve 2 až 5 let).¹¹⁴

Zde je patrné, že turecká vláda opět vyslyšela kritiku některých představitelů EU, Organizace spojených národů a organizací, které bojují za lidská práva. Během posledních let se opět Turecku podařilo učinit několik pozitivních (nejen právních změn) které jsou důležité zmínit, protože na jejich základě je možné utvořit si obraz stavu demokracie v Turecku.¹¹⁵

Rok 2008:

- Rada přijala revizi přístupového partnerství s Tureckem,
- turecký Ústavní soud zamítl obvinění, že AKP usiluje o islamizaci,
- turecký parlament schválil novelu článku 301 trestního zákoníku, který snížil trest odnětí svobody za urážku tureckosti na 3 roky,
- bylo zahájeno jednání o dvou kapitolách: právo duševního vlastnictví a právo společností,
- byl zahájen soudní proces s 86 osobami, které byli obviněni z účasti na ozbrojené podzemní síti ultranacionalistů (Ergenekon). Ta se měla mediálně podílet na pokusu o státní převrat.

Rok 2009:

- zahájení jednání o kapitolách týkající se daní,
- byl přijat zákon, který omezuje pravomoci vojenských soudů. Prezident Gül zákon podepsal i přesto, že armáda varovala, že podpis tohoto zákona zvýší napětí mezi vládou a armádou. Turecko tak splnilo další z podmínek EU,

¹¹⁴ *Turecko o krůček blíž EU. Už nebude soudit děti jako teroristy* [online]. Praha : Euractiv, 2010 [cit. 2011-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/turecko-zase-o-krucek-bliz-eu-007747>>.

¹¹⁵ *Vztahy EU a Turecka* [online]. Praha : Euractiv, 2011 [cit. 2011-04-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu/link-dossier/turecko-a-eu>>.

- Turecko a Arménie vydaly společné prohlášení, ve kterém jejich představitelé vyjádřili ochotu navázat diplomatické styky a otevřít hranice, které jsou mezi oběma zeměmi uzavřené od roku 1993,
- v Curychu byla podepsána Turecko arménská mírová dohoda,
- byla Evropskou komisí vydána zatím poslední zpráva, která pozitivně hodnotí pokrok v přístupových rozhovorech s Tureckem. V dokumentech uvádí, že turecká vláda by měla provést další reformy v oblastech svobody projevu, svobody tisku, svobody náboženského vyznání, práv odborových organizací a práv žen,
- turecký Ústavní soud zrušil největší kurdskou politickou stranu (Stranu pro demokratickou společnost DTP). Soudci své rozhodnutí opřeli o fakt, že se tato strana napojila na Kurdskou dělnickou stranu PKK, která již dlouhodobě usiluje o nezávislost kurdského státu,
- bylo zahájeno jednání o kapitole, jenž se věnuje životnímu prostředí.

Rok 2010:

- turecký Parlament schválil reformu Ústavy, která má Turecku pomoci přiblížit se EU. Ústavní dodatky mají za cíl změnit soudní hierarchii a omezit tak pravomoci armády. Protože pro zákon nehlasovaly dvě třetiny poslanců, k reformě se po podpisu prezidenta vyslovili i turečtí občané ve formě referenda,
- zahájení jednání o kapitole 12 (bezpečnost potravin, veterinární a fytosanitární politika),
- byl schválen zákon, který výrazně snížil tresty mladistvých z teroristické činnosti.

5.5 Referendum v Turecku 2010

Referendum je způsob přímého hlasování občanů, které v reformním a právním aspektu vstupu Turecka do EU hraje jednu z klíčových rolí.

Události v červenci roku 2009 jen nastartovaly další reformní aktivity Erdoganovy vlády. Byl přijat zákon, který omezuje pravomoci vojenských soudů. Prezident Gül tento zákon podepsal, i přesto že armáda varovala, že podpis tohoto zákona zvýší napětí mezi ní a vládou. Turecko tak opět splnilo jednu z dalších podmínek vůči EU. Už v té době se však Erdogan vyjádřil o svých úmyslech se změnou ústavy a omezení moci armády.¹¹⁶

¹¹⁶ *Turecko na cestě k ústavní změně* [online]. Praha : Euractiv, 2010 [cit. 2011-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/turecko-na-cestech-ustavni-zmene-007823>>.

V květnu 2010 schválil turecký parlament reformu ústavy. Jak již bylo výše uvedeno, ústavní dodatky mají za cíl, změnit soudní hierarchii a omezit pravomoci armády. Protože pro zákon nehlasovaly požadované dvě třetiny poslanců VNS, k reformě se tedy museli vyslovit i samotní občané. V září téhož roku tedy došlo k přímým volbám a výsledky (58 % hlasů pro, 42 % hlasů proti) tak potvrdily sympatie s ústavní změnou.

Volební účast dosáhla 78 %, což se může zdát více než dostačující, ale je to způsobeno tím, že někteří činitelé před referendem pohrozili pokutami těm, kteří se hlasování nezúčastní. Navíc zhruba 700 000 lístků bylo označeno za neplatné. Většina patřila voličům, kteří se nerozhodli, jaký tábor podpoří. Referendum sice vyvolalo pouliční střety s převažující kurdskou populací, ale jinak se dalo označit za poklidné.¹¹⁷

Členy tureckého parlamentu tvoří převážně poslanci Strany spravedlnosti a rozvoje AKP (341 křesel v parlamentu), kteří byli aktéry ústavních změn a dodali, že pokud chce Turecko vstoupit do EU, jsou tyto změny nezbytné. Hlavní vyjednávač Turecka s EU Egemen Bağış se při Turecko evropském summitu vyjádřil, že po přijetí reformního balíčku bude mít Turecko ústavu, která bude již splňovat evropské parametry. Také dodal, že žádná země dosud nevstoupila do EU s ústavou vytvořenou v období puče (ani Řecko, Španělsko a Portugalsko).¹¹⁸

Opoziční Republikánská strana lidová CHP a její nový lídr Kemal Kiliçdaroğlu naopak vedli kampaň proti ústavnímu balíčku. Podle CHP by v případě přijetí změn došlo k politizaci soudnictví a k rozdělení společnosti. Kiliçdaroğlu dále prohlásil, že pokud budou změny ústavy přijaty, bude v Turecku nastolena vláda jedné strany bez jakékoliv soudní kontroly. CHP se obrátila k ústavnímu soudu, který nakonec v červenci téhož roku CHP vyhověl a zrušil klíčové body plánované ústavní reformy. Část věnovaná jmenování členů Ústavního soudu a Nejvyšší soudní rady (článek 159), totiž podle CHP porušuje principy nezávislosti justice.¹¹⁹

Stejně tak postoje menších politických stran se neshodovali s názory AKP. Strana reprezentující turecké nacionalisty MHP ústavní změny také odmítala. Lídr strany Devle Bahçeli uvedl, že reformní balíček nereflektuje požadavky veřejnosti a při

¹¹⁷ *Turecké referendum posiluje vládní stranu* [online]. Praha : Euractiv, 2010 [cit. 2011-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/turecke-referendum-posiluje-vladni-stranu-007891>>.

¹¹⁸ *Turecké referendum posiluje vládní stranu* [online]. Praha : Euractiv, 2010 [cit. 2011-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/turecke-referendum-posiluje-vladni-stranu-007891>>.

¹¹⁹ *Turecké referendum posiluje vládní stranu* [online]. Praha : Euractiv, 2010 [cit. 2011-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/turecke-referendum-posiluje-vladni-stranu-007891>>.

jeho tvorbě nebylo dosaženo konsenzu. Hlavní prokurdská strana v zemi BDP v počátku vyzývala své voliče k bojkotu referenda, ale posléze paradoxně změnila názor, což AKP populisticky využila ve svůj prospěch.

Evropská komise ústavní změny zcela podporuje. Uvítala, že nová Ústava omezuje pravomoci vojenských soudů, rozšiřuje Nejvyšší radu soudců a státních žalobců tak, aby mohla lépe reprezentovat turecké soudnictví. Povoluje pozitivní diskriminaci žen a dětí, rozšiřuje práva státních zaměstnanců pro kolektivní vyjednávání a zavádí právní rámec pro vznik veřejného ochránce práv. Evropská komise dodala, že reformy, jimiž Evropská unie podminuje přijetí Turecka, jsou významné nejen z pohledu EU, ale v rámci prohlubování demokracie především pro Turecko samotné.¹²⁰

5.6 Nový ústavní balíček navrhovaných změn turecké Ústavy

Z počátku činil počet navrhovaných změn zákonů Ústavy 30 článků, ale z důvodu porušování nezávislosti turecké justice se po rozhodnutí Ústavního soudu, počet snížil na 27 článků. Vzhledem k obsáhlosti samotných článků, byly zmíněny jen ta nejdůležitější fakta, která hrají klíčovou roli v právních aspektech vstupu Turecka do EU.

Změny se týkaly těchto ústavních článků:¹²¹ **10, 20, 23, 41, 51, 53, 54, 69, 74, 84, 94, 125, 128, 129, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 156, 157, 159, 166, plus další**
Přechodná ustanovení.

Článek 10 Rovnost před zákonem:

Referendum 2010: Všichni bez ohledu na rozdíly rasy, barvy pleti, pohlaví, politického přesvědčení, víry atd., jsou si před zákonem rovni. Žádnému občanu, rodině, skupině, či třídě, nebude udělena výjimka. Orgány státní a veřejné správy musí postupovat či jednat v souladu se zásadou rovnosti před zákonem. Rok 2004 přinesl změnu v podobě dodatku: Ženy a muži mají stejná práva. Tento stav je nezbytný pro dosažení rovnosti před zákonem.

Referendum 2010: Vešla v platnost plánovaná pozitivní diskriminace vůči dětem, starším lidem, zdravotně postiženým, ovdovělým, manželkám a sirotkům po padlých vojácích, která má v úmyslu tuto část obyvatelstva ochraňovat.

¹²⁰ *Turecké referendum posiluje vládní stranu* [online]. Praha : Euractiv, 2010 [cit. 2011-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/turecke-referendum-posiluje-vladni-stranu-007891>>.

¹²¹ *Die Verfassungsreform 2010* [online]. 2010 [cit. 2011-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.fes.de/cgi-bin/gbv.cgi?id=07351&ty=pdf>>.

Článek 20 Ochrana osobních údajů:

Referendum 2010: Každý má právo na ochranu osobních dat. Týká se to především práva na osobní informace. Každý má právo na přístup k osobním informacím, na jejich změnu, výmaz či informaci o tom, k jakým účelům byly použity. Osobní data budou zpracovávána pouze v rámci zákona, nebo na osobní žádost.

Článek 23 Povolení k pobytu, svoboda vycestování:

Volnost každého občana vycestovat do zahraničí může být na základě občanské povinnosti, nebo na základě vyšetřování v trestních věcech omezena

Referendum 2010: Označení „*občanská povinnost*“, byla ze zákona odstraněna. Vycestovat nesmí osoby, které jsou vyšetřovány, nebo ti, o nichž tak konkrétně rozhodl soud.

Článek 41 Ochrana rodiny:

Referendum 2010: Tento článek ochrany rodiny byl navíc rozšířen o „*ochranu dětských práv*“. Stát musí učinit veškerá nezbytná opatření na ochranu před všemi formami zneužívání

Článek 51 Právo na zřízení sdružení zaměstnanců a pracovníků:

Referendum 2010: Z toho to článku byl odstraněn tento odstavec - Současné členství ve více než jednom sdružení nebo svazku stejné branže, není přípustné.

Článek 53 Kolektivní vyjednávání:

Referendum 2010: doplněno právem na uzavření kolektivního jednání úředníků a zaměstnanců veřejné správy. V případě konfliktu rozhodne soud, arbitráž, nebo smířčí komise a nebude zavedeno právo na stávkou. Zde se vypouští odstavec práva na stávkou.

Článek 54 Právo na stávkou a její bojkot:

Referendum 2010: Odstavec, který nepřipouští právo na stávkou politického či jiného rázu, byl zcela vypuštěn.

Článek 69 Zásady činností legálních politických stran:

Tento zákon říká, že politická strana může být zakázána pouze na základě rozhodnutí ústavního soudu, po předchozím projednání s Generálním prokurátorem. Tento zákon byl nejvíce používán, když se rušily kurdské politické strany.

Referendum 2010: Změna se měla týkat postupu zákonného rušení stran. Navrhovalo se, aby byla vytvořena nezávislá komise, která bude tyto případy řešit. Protože tato změna nebyla odsouhlasena více jak dvěma třetinami poslanců VNS, byla tedy nakonec zamítnuta a dále platí starý výklad zákona, který byl v dřívější době používán převážně pro rušení kurdských politických stran.

Článek 74 Petiční právo:

Referendum 2010: Díky právu na přístup k veřejným službám, jenž tento zákon upravuje, došlo v referendu k dalším změnám ve formě založení instituce veřejného ochránce pro stížnosti a administraci - Ombudsmana.

Článek 84 Ztráta mandátu VNS:

Referendum 2010: Ruší se odstavec, který říká, že poslanecký mandát, jehož prohlášení či jednání bylo v konečném rozhodnutí ústavního soudu označeno jako příčina pro zrušení strany, končí výpovědí odůvodněných rozhodnutí v úředním věstníku. Prezídium VNS musí provést neprodleně rozhodnutí a informovat tak plénum.

Článek 94 Předsednictvo VNS:

Referendum 2010: Zde byly provedeny pouze časové změny, a sice v čase možné působnosti předsednictví VNS. První a druhý termín předsednictva by měly po těchto změnách trvat oba 2 roky. (Dříve první termín 2 roky, druhý termín 3 roky)

Článek 125 Správa - Právní postupy:

Referendum 2010: Zákony či právní akty přijaté samotným prezidentem republiky, jakož i rozhodnutí Nejvyššího vojenského rady nelze více přezkoumávat.

Článek 128 Obecné zásady zaměstnanců veřejné správy:

Referendum 2010: Zaměstnancům veřejné správy je dáno právo na kolektivní vyjednávání.

Článek 144 Kontrola soudců a státních zástupců:

Referendum 2010: Vyšetřování a pátrání ve věci kontroly soudců a státních zástupců budou v budoucnu řízena inspektorem soudního úřadu, (dříve jej prováděli sami soudci a státní zástupci).

Článek 145 Vojenské soudnictví:

Referendum 2010: Byly nově definovány kompetence Vojenských soudů. Civilní osoby budou souzeny jen civilním soudem, vyjímaje stav války.

Článek 146 Nejvyšší soudy - Obecná ustanovení:

Referendum 2010: Změny se dotkly zvýšení počtu zvolených řádných členů Ústavního soudu a způsobu jakým budou voleni.

Článek 147 Nejvyšší soudy - Funkční období a zánik členství:

Referendum 2010: Členství Ústavního soudu se omezilo pouze na 12 let. Dosáhne li mezitím některý z členů 65 let, jeho úřad tím zaniká.

Článek 148 Nejvyšší soudy - Práva a povinnosti:

Referendum 2010: Občané získali právo moci se jednotlivě odvolávat u Ústavního soudu, pokud byly vyčerpány ostatní právní možnosti. Procesy proti mluvčímu parlamentu, náčelníku Generálního štábu, velitelům vzdušných a námořních sil, týkající se jejich úřadu, nyní řeší Ústavní soud. Kromě toho je možné se proti rozhodnutí Ústavního soudu odvolat, což dříve možné nebylo.

Článek 149 Nejvyšší soudy - Pracovní a procesní postupy:

Referendum 2010: Zavádí pouze změny v těchto postupech. Při řízení některého z procesů musí být přítomni předseda a 12 členů Ústavního soudu, aby mohla rozhodnout nejméně 2/3 většina. Při anulaci ústavních změn, nebo při rušení některé z politických stran musí rozhodovat také min 2/3 členů.

Článek 156 Nejvyšší soudy - Vojenský kasační soud:

Referendum 2010: Disciplinární řízení a personální záležitosti, které se týkají členů Vojenského kasačního soudu, již nejsou jen v kompetenci vojenských soudů, ale i soudů civilních.

Článek 157 Nejvyšší soudy - Nejvyšší vojenský správní soud:

Referendum 2010: Členové Nejvyššího vojenského správního soudu, (dále jen NVSP) obdrželi do budoucna soudní i státní záruku vykonávat svůj úřad nejen pro armádní účely, což dříve jejich zvláštní podmínky neumožňovaly.

Článek 159 Nejvyšší soudy - Nejvyšší rada soudců a státních zástupců:

Referendum 2010: Změny se týkají počtu členů nejvyšší rady soudců a státních zástupců (dále jen NRSSZ) a způsobu, jakým budou tito členové voleni. Návrh, že tyto kandidáty bude volit Parlament, byl nakonec zamítnut. Předběžná volba členů NRSSZ byla doposud v moci Nejvyšších soudů. Nová pravidla výběru členů NRSSZ umožňují vybírat buď kandidáty z řad členů ekonomů, univerzitních profesorů, právníků, které vybere sám prezident, nebo z řad soudců Kasačního soudu a Správního dvora, jejichž výběr je v kompetenci nejen Nejvyšších soudů, ale i soudů nižší instance. Rozhodnutí, popř. zproštění úřadu člena NRSSZ lze nyní soudně přezkoumat, což dříve také nebylo možné.

Článek 166 Ekonomické předpisy - Plánování, Hospodářská a Sociální rada:

Referendum 2010: Byla vytvořena ekonomická a sociální rada, jejíž úřad a funkce byly implementovány do ústavního systému Turecka.

Změny týkající se 3 přechodných článků:

Referendum 2010 přineslo navíc změny ve formě přechodných článků, jako jsou např. článek 15 a články 69, 149, 159 Ústavy Turecka.

Přechodný článek 15:

Referendum 2010: Jeho dosavadní znění bylo z Ústavy vyjmuto, díky tomu je možné potrestat aktéry armádního puče z roku 1980, což dříve možné nebylo.

Článek 69 Zásady činností legálních politických stran:

Referendum 2010: Změny se týkají zákonné kontroly příjmů a výdajů politických stran, které dříve kontroloval Ústavní soud. Nyní tuto úlohu přebírá Účetní dvůr.

Článek 149 Pracovní a procesní postupy:

Referendum 2010: Nynější zástupci Ústavního soudu byli realizací reformy jmenováni řádnými členy Ústavního soudu.

Článek 159 Vrchní rada soudců a státních zástupců:

Referendum 2010: Nynější členové VRSSZ i po reformních proměnách stále zůstávají ve svém úřadě.

Otázka lidských práv, diskriminace menšin, nebo svoboda projevu sice nebyly zcela vyřešeny, ale ještě důležitějším aspektem než je samotná implementace reformních zákonů je fakt, jak se tyto změny projeví v praxi. Zásadní převrat v hierarchii tureckého soudnictví je jen začátkem na cestě k vytvoření pevnějšího demokratického institucionálního celku, který by mohl do budoucna v mnohém konkurovat i západním předlohám. V rámci referenda byly změněny a tím i tedy omezeny pravomoci vojenských soudů. Byl zaveden právní rámec pro vytvoření nového úřadu veřejného ochránce práv. V kolektivním vyjednávání lze již také postupovat podle demokratických principů. Zánikem jednoho z článků je možné trestně stíhat aktéry armádního puče z roku 1982.

6 SOUČASNÉ TURECKO

6.1 Příklad Turků do Západní Evropy od roku 1945 až po současnost

Načrtnutím náboženské situace v Evropské unii a konfliktů, které by případně mohly nastat z důvodů střetů dvou světových monoteistických náboženství křesťanství a islámu, bude vhodné pokračovat výkladem týkajícím se příchodem Turků, tedy vyznavačů islámu do Evropy. Prostřednictvím médií lze postřehnout základní problém muslimů v Evropě a tím je situace, že se jim stále musí přizpůsobovat dlouho v Evropě zažitě demokratické principy. Konkrétně to, že stát musí podstupovat takové kroky, které by pomohly udržet veřejný pořádek a právní jistotu svých občanů.

Důležitým aspektem ve vztahu západní Evropy a Turecka byla druhá světová válka. Po roce 1945 ve zničené Evropě byla potřeba hospodářské obnovy a z důvodů nedostatku pracovních sil si situace vyžádala příliv zaměstnanců z Malé Asie. Turci do Německa přicházeli od roku 1961 na základě dvoustranné smlouvy o najímání pracovní síly pro německý trh. Často byli označováni jako takzvaní gastarbajteri, což je pojem pocházející z německého jazyka a v překladu vlastně znamená zahraniční hostující dělník. Okolo roku 1973 se ekonomika zlepšila a vlády jednotlivých zemí se začaly hostující levné pracovní síly zbavovat. Problém nastal tehdy, když se mnozí z nich vzdali představy o návratu do rodné země a radši zůstali v Evropě s vidinou lepší budoucnosti a úrovně života.¹²²

V roce 1983 byl proto v tehdejší Německé spolkové republice přijat zákon o pomoci navrátilců do rodné země, ale většina gastarbajterů zůstala žít a pracovat v Evropě. Ještě v 60. letech posílali Turci vydělané peníze svým rodinám do Turecka, v některých případech se tak děje dodnes. Postupně se z Turků vykryštovala vrstva podnikatelů a tím tak přinesli na půdu západní společnosti vnitroturecké problémy a konflikty. Vládám států západní Evropy tedy nezbylo nic jiného, než se s touto novou situací smířit a v případě Německa bylo umožněno členům rodiny za svým otcem či manželem emigrovat.¹²³

V roce 1980 opět vzrostl počet muslimů, konflikty a politické nepokoje na Blízkém východě se začaly přenášet do evropských míst. Z tohoto důvodu začíná další vlna opětovných snah politiků o ještě vyšší míru integrace muslimů do jednotlivých

¹²² LAQUEUR, W. *Poslední dny Evropy - humanistická Evropa, nebo islamistická Eurábie*. Praha, 2006, s. 50.

¹²³ LAQUEUR, W. *Poslední dny Evropy - humanistická Evropa, nebo islamistická Eurábie*. Praha, 2006, s. 51.

národních kultur a zabezpečovat silnou ochranu státu a jeho občanů před případnými nepokoji imigrantů. Za zmínku stojí rok 1989, kdy se ve Francii odehrála tak zvaná *headscraf affiar*, tedy doslova přeloženo aféra o šátku na hlavě. Tento spor oslabil vztahy mezi původními Francouzi a muslimi. Spor kvůli dvěma dívkám, které nosily do školy tradiční islámský šátek hijab na hlavě, vyvolal bouřlivé debaty, týkající se náboženské svobody, které přesáhly hranice Francie. Vláda Francouzské republiky rozhodla na základě konceptu laicité, že nošení šátku je očividným znakem islámského vyznání, překážkou jejich asimilace, tedy přizpůsobování se a dodržování pořádku, což znamená hrozbu pro sekulární principy francouzského nacionalismu. Pravděpodobně na základě tohoto incidentu byla vydána právní norma regulující projevy náboženských symbolů na veřejném prostranství.¹²⁴

Rok 1990 přinesl další růst počtu islámských imigrantů v Evropě. Negativní stránkou věci je, že rostly nepokoje hlavně v ulicích velkých měst, kde se začaly tvořit početné komunity. Tento problém početných komunit imigrantů přetrvává dodnes. Neustálý příliv dalších cizinců se děje na základě uzavření sňatku s někým dalším z příbuzenstva. Velice často dochází ke sňatkům mezi bratranci a sestřenicemi, aby se rodina nerozdělila a nerozeběhla do jiných končin Turecka. Evropanům tyto praktiky mohou připadat absurdní, dokonce by je možná rádi přirovnali k něčemu jako je incest, ale z praxe se tyto zvyky dějí velmi často. Jakmile turecký občan získá občanství některé ze země Evropské unie, je zaměstnán, platí řádně daně, pojištění a je schopen vykázat určitou výši příjmu, nestojí již nic v cestě, aby ke sňatku s partnerem z rodné země mohlo dojít.

V zemích Evropské unie žije v současnosti téměř 3,3 milionů Turků, z toho většina téměř 2,4 milionu v Německu. Turci zde představují asi 30 % veškerých cizinců, i napříč tomu, že koncentrovaně žijí v Severním Porýní, Vestálsku a v Berlíně. Německé zákonodárství reagovalo na problémy imigrantů opožděně a tehdejší gastarbajteři dodnes zápasí s integrací do majoritní společnosti. Příčiny těchto problémů nemůžeme hledat jen na německé straně. Postoje tureckých muslimů často neodpovídají pluralitním představám o liberální demokracii, protože podle islámu existuje skutečná rovnost jen mezi příslušníky muslimské obce. V posledních letech přijala německá vláda několik pozitivních opatření ve snaze zlepšit situaci imigrantů v zemi.¹²⁵

¹²⁴ LAQUEUR, W. *Poslední dny Evropy - humanistická Evropa, nebo islamistická Eurábie*. Praha, 2006, s. 56.

¹²⁵ PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. Praha, 2006, s. 144.

Po 11. září 2001 se začaly v Evropě na podnět vládních představitelů organizovat instituce, které by svým způsobem dokázaly řešit vztahy domácího obyvatelstva s muslimy. V Německu byla vytvořena na základě francouzského a britského modelu organizace, jejíž název v překladu zní: „*Islámská reprezentativní instituce*“. Do vedení této instituce byl německým spolkovým kancléřem Gerhardem Schröderem v letech 1995 - 2006 dosazený Nadeen Elyas.¹²⁶

V současnosti se v Německu nachází kolem 2300 mešit a jiných modliteben, které byly zřízeny především po roce 1990. Mnohé z nich byly financovány a spravovány Tureckou organizací pro správu náboženských záležitostí. Mimo to vznikl i „*Islamische Gemeinschaft Milli Görüs*“, tedy nezávislý orgán sloužící na podporu dlouhodobé integrace turecko-německých muslimů a na použití německého jazyka jak v mešitách, tak v tureckých školách. Mladí Turci narození v zemích Evropské unie mají tendenci pokračovat ve šlépějích svých rodičů, dokonce začal narůstat počet vysokoškolsky vzdělaných muslimů. Tito studenti přináší nové poznatky a myšlenky do svých komunit. Zájem studentů se obrací na studium arabštiny, islámského práva fikh, případně se snaží dozvědět co nejvíc o životě svých předků. Stačí si představit typický příklad muže, který v sedmdesátých letech emigroval do západní Evropy, snažil se přizpůsobit nové společnosti, ale zároveň se snažil chránit muslimské prostředí v té či oné zemi, díky čemuž mohl svým dětem předat informace o tradicích a původu svojí rodiny, aby si mohli osvojit základní islámské normy a hodnoty. V jistém věku si jeho děti podle všeho uvědomí potřebu ještě více poznat a přiblížit se ke svým kořenům a na základě toho začnou číst knihy k dané tématice. To je ukázkový příklad toho co se může odehrávat v myšlení druhé generace Turků v Západní Evropě. Je zde zřejmé uvědomění si cizího zahraničního prostředí, které jej utlačuje, do jisté míry diskriminuje, že pokládá za nutné obklopit se a zaplnit svůj život islámem. Přetrvává názor, že uzamknutí se v komunitách je způsobené i tím, že samotné rodiny od malička dávají svým dětem za příklad morální hodnoty, které jsou potom v konfrontaci s realitou na ulicích větších měst narušené. Zlými vlivy, jak je Turci nazývají a které se nacházejí v celé západní společnosti, jsou nekompletní rodiny, sexuální nezávislost, alkohol, drogy, a celkový životní styl. Teorie regionalistky napomůže obeznámit se s tak zvanou teorií konfliktu,

¹²⁶ LAQUEUR, W. *Poslední dny Evropy - humanistická Evropa, nebo islamistická Eurábie*. Praha, 2006, s. 66.

kdy se potomci záměrně odpoutávají od zvyků svých rodičů, buď se začleňují do jiných skupin, anebo zůstávají nábožensky neaktivní.¹²⁷

V případě zmíněné druhé generace Turků v západní Evropě, lze z vlastní zkušenosti potvrdit, že i přes pozitivní výsledky statistik je tomu v praxi úplně naopak. Evropan pozorující vše jen zvenčí by mohl zkonstatovat, že islám je pouhým náboženstvím. Ale po pravdě tomu tak zdaleka není. Sami Turci říkají, že islám je nejen náboženství, ale i jakýsi styl života, politika sama o sobě, východisko pro slabší pasivní jedince, co nejsou schopni vzít život do vlastních rukou, jsou bez vzdělání a potřebují být vedeni. Ale i pro jedince co pro sílu přesvědčení jsou naopak schopni jakékoliv oběti včetně šíření tohoto náboženství za každou cenu. Politická síla islámu je nekonečná a či dokonce nevyčerpatelná.

6.2 Náboženská situace

V souvislosti s uvažovaným vstupem Turecka do Evropské unie se naskytne otázka náboženství, která je nepochybně důležitá. Neodmyslitelný fakt, že se na celou situaci integrace do unie lze dívat převážně z náboženské situace jak v Turecku, tak i v Evropě, vychází z následujících předpokladů. Turecko je historicky a kulturně islámská země s převážně sunnitským obyvatelstvem ležící spíše na území Malé Asie než v Evropě. Naopak Evropa převážně z historie je křesťanský kontinent. Turecko má svůj sekularismus zakořeněný již v Ústavě. I přesto se tato země neustále pojí s islámem. Je obecně známo, že islám není a nikdy nebyl jednotný. V Turecku se člení na sunnitský islám, který v Turecku vyznává přibližně 65 milionů obyvatel. Na území které hraničí s Irákem, mají své zastoupení Šíité, kterých je přibližně 300 000, nebo stoupenci extrémistických skupin, jejichž projevem může být i terorismus. Mezi muslimy v Turecku se dále řadí Alevíjci, nebo Alevité, Bábové, přívrženci Halvetiye a různých arabských tradicí. Dodnes se na území Malé Asie nachází skupiny jako Nakšbendiye a Kadariye, aktivní jsou i mystická bratrstva Rifailik, Süleymancilik, Mevlaviya, Bektašiya a často zmiňovaná Aleviya. Téměř 20 % obyvatelstva dnešního Turecka představují Alevité žijící ve střední Anatólíi a díky postupnému stěhování, ke kterému docházelo v posledních desetiletích, se usídlili v oblastech západního Turecka. Tato země má i svou šíitskou menšinu dvanácti Imámů, tak zvaných „*Isná ašaríja*“ v oblasti Karsu při arménských hranicích, která napříč tomu, že je početně zanedbatelná, stojí nábožensky a kulturně blíže šíitskému Azerbajdžánu. Pro člověka,

¹²⁷ LAQUEUR, W. *Poslední dny Evropy - humanistická Evropa, nebo islamistická Eurábie*. Praha, 2006, s. 68.

který nemá žádnou zkušenost s islámským náboženstvím, se může takovému množství různých přívrženců islámu zdát velice netransparentní. Různorodost islamistů koření v historii, ale v dnešním světě základní orientační rozdíl mezi Alevity, Sunnity a Šíity znamená sílu vyznání islámského náboženství. V praxi to znamená, že Sunnité a Šíité patří mezi nejvíce pobožnou skupinu lidí v Turecku. Alevité se naopak vyznačují umírněnou formou islámu, jistou benevolencí vůči tradicím a především souhlasem s modernizací a westernizací země. Ale výjimka potvrzuje pravidlo, věřící se sice pětkrát denně modlí, jak to ukládá korán, převážně Sunnité, ale i velký počet z nich včetně Aleviců do mešity za život vůbec nevstoupí. Přesto v Turecku existuje tak zvané Oddělení náboženských věcí, jehož úkolem je kontrolovat rodinnou morálku.¹²⁸

Turecká republika však není jen zemí islámu. Nízké zastoupení zde mají i nemuslimští obyvatelé, které tvoří příslušníci arménské ortodoxní církve (téměř 50 000 stoupenců), Židé 25 000, členové arabské ortodoxní církve 20 000, řecké ortodoxní církve 3 000, ale i Nestoriáni. Všechny tyto náboženské menšiny jsou od roku 1923 i se svými kostely, chrámy, kláštery či školami řízené vládním orgánem Vakıflar Genel Müdürlüğü, dále jen VGM. Tato organizace má na starosti správu všech kostelů, chrámů, klášterů, synagog, nemocnic, dětských domovů a obdobných institucí. V souvislosti s VGM se vyskytuje určitý problém. Jak nějaká nemuslimská náboženská skupina není schopná spravovat svoje majetky anebo nemá například dost stoupenců, v tom případě jejich majetek připadá do rukou státu. V dnešní době již turecká vláda vykonávání náboženských aktivit nijak neomezuje. Náboženským skupinám povoluje svobodně vydávat svou literaturu a vést svou činnost. Nedávno se vyskytly problémy týkající se zákazu výuky jejich rodného jazyka, avšak v roce 1997 získali povolení vést bohoslužby ve svém rodném jazyce.

Ve spojitosti s náboženstvími v Turecku se neustále řeší různé problémy. Jedním z nich je financování skupin, protože muslimské skupiny jsou dotované státem ve výši 5 % z celkového státního rozpočtu. Na rozdíl od nemuslimských, které nedostávají téměř žádnou podporu a jsou odkázané na svoji samostatnou činnost a svoje stoupence. Jiným problémem je existence a fungování různých náboženských skupin v turecké společnosti. Zajímavé je, že jsou akceptované různé ilegální islámské sekty téměř více než jiná legální vyznání. Svou úlohu ve společnosti hraje i istanbulský patriarchát a osvětová činnost katolické církve v podobě dialogu s muslimy prostřednictvím přednášek nejen na univerzitní půdě. I Židé mají svoje organizace, díky kterým

¹²⁸ LAQUEUR, W. *Poslední dny Evropy - humanistická Evropa, nebo islamistická Eurábie*. Praha, 2006, s. 70.

komunikují se svými stoupenci nejen ve Španělsku, přičemž jsou tolerováni i návštěvníci židovské komunity z Pyrenejského poloostrova. Židé si v Turecku postupně vytvořili vysoce tolerovanou skupinu, která se velmi často zapojuje do politického a kulturního života společnosti. Smutné je, že bombové útoky extrémistů proti kultovním židovským místům jsou poměrně časté, v letech 1980, 1986, 2003 atd. Vzájemná intolerance se jako bludný kruh neustále roztáčí. Důkazem toho je nedávný zámořský incident, který vyvolal celosvětový ohlas naopak vůči židovské straně, která zaútočila na turecké lodě s humanitární pomocí. Vleklé spory a křivdy mezi oběma stranami, historie židovského státu a jeho válek se sousedními zeměmi, ač oprávněnými či nikoliv, znepokojují celý svět. Při analýze náboženské situace v Turecku, si lze vytvořit jakýsi obraz, který by umožnil uvědomit si, že i jiné náboženské systémy mají možnost seberealizace a není proti nim vedený džihád, jako by se na základě mylných informací z médií mohlo zdát. Z toho lze usuzovat, že tak, jak jsou Turci zvyklí ze svého prostředí na možnost společné koexistence více náboženských systémů, se nebudou snažit po případném vstupu do Evropské unie tuto situaci nějakým radikálním způsobem měnit. Je známo, že převážná část zemí Evropy je součástí mezinárodní instituce Evropské unie, která se pyšní dosažením určité míry sekularizmu, tedy oddělením církve od státu a jakousi privatizací náboženství, tedy odsunutí záležitosti víry do soukromé oblasti.¹²⁹

Bylo by na místě analyzovat situaci v dnešní západní Evropě. Konkrétně Rakousko je zemí, která je známá svým negativním postojem k turecké menšině. Podle statistického úřadu, který vyhodnotil závěry v květnu 2010 je poměr Turků k ostatním menšinám v Rakousku zcela nízký (112 000 obyvatel) a stále má tendenci klesat.¹³⁰

Je nutné podotknout, že s přihlédnutím na historický vývoj členských zemí, si přešli fázi, kdy byla římskokatolická církev největší autoritou a ztělesňovala jak duchovní tak i státní moc. Země jako Španělsko, Portugalsko, Itálie ale i třeba Slovensko, nemluvě o Polsku byly silně prokřesťanské, což se projevuje dodnes. Jiné země jako například Francie a Německo si prošly obdobnými situacemi, oddělení církve od státu, to ale proběhlo v pozdějším období a ve významné míře se projevuje dodnes.

¹²⁹ TUNKROVÁ, L., ŠARADÍN, P. *Turecko a Evropská unie - česká a turecká perspektiva*. Olomouc, 2007, s. 39.

¹³⁰ *112.000 Türken in Österreich* [online]. Wien : Die Presse, 2010 [cit. 2011-04-14]. Dostupný z WWW: <<http://diepresse.com/home/politik/innenpolitik/582518/112000-Tuerken-in-Oesterreich>>.

7 ANKETA - VSTUP TURECKA DO EU

Vstup Turecka do Evropské unie má dvě základní dimenze. První je ta, nakolik občané samotného Turecka chtějí, aby se jejich země stala členskou zemí tohoto uskupení, druhou pak ta, nakolik obyvatelé EU a jejich politické reprezentace toto přiřazení podporují. Vhodným nástrojem pro zjištění postojů turecké a rakouské komunity bylo využití dotazníkového šetření.

Cílem této ankety bylo zjistit, jaký je názor občanů na problematiku vstupu Turecka do EU. Dotazováni byli občané mladší 18 let až po důchodce z řad známých, kolegů, podnikatelů, studentů univerzit, jako je např. Keplerova Univerzita v Linci, ale i rodinných příslušníků a sousedů. U obou stran dotazovaných, tedy u rakouských i tureckých respondentů, bylo v delším časovém intervalu (leden až březen 2011) rozděleno 400 dotazníků v německém jazyce. Otázky se týkaly vstupu Turecka do EU a problémy s nimi spjatými. Respondenti odpovídali písemně vyplněním příslušného dotazníku, jiní byli ochotni se k této problematice vyjádřit jen verbálně. Byla zde snaha, zachovat za každou cenu objektivitu dotazníku, aby nebylo třeba čelit názorům, že dotazník by mohl působit zaujatě vůči některé z dotazovaných stran. Proto byl tedy koncipován do 8 klíčových otázek, jejichž obsah na jedné straně vytyčuje důležité problémy v Turecku, na straně druhé se snaží připomenout pozitivní stránku případného začlenění. Možnost vypracovat dotazník v turečtině byla po delším zvážení zamítnuta. Důvodem bylo, že někteří z tureckých imigrantů žijících dlouhodobě na území Rakouska dodnes neměli snahu naučit se mluvit německy, z čehož lze usuzovat, že když tedy nebyli schopni naučit se za tolik let německému jazyku, nebude zřejmě ani jejich politické vědomí alespoň na takové minimální úrovni, aby mohli porozumět dotazníku, popřípadě vůbec celé problematice vstupu Turecka do EU. Podobný problém se vyskytl u obou stran respondentů mladších 18 let. I když bylo vidět, že tato problematika je velice zajímavá, ve skutečnosti o ní moc nevěděli. Některým otázkám v dotazníku ani pořádně nerozuměli, nedokázali si utvořit vlastní úsudek a spíše se snažili reprodukovat názory svých vlastních rodičů. Z tohoto důvodu se bližší analýza odpovědí nesoustředí tolik na věkovou kategorii či dosažené vzdělání. Mezi dotazované bylo v časovém horizontu (leden až březen 2011) rozesláno a rozděleno více jak 400 dotazníků v německém jazyce, ale zjištění jako bylo např.: neochota vyplnit dotazník či neznalost této problematiky aj. v důsledku eliminovalo počet finálně sesbíraných a zpracovaných dotazníků na 200 kusů (100 kusů Turci, 100 kusů Rakušané), blíže viz kapitola 1 - Cíl a metodika BP.

Na otázky odpověděli turečtí i rakouští občané trvale žijící na území Rakouska. Všichni tyto respondenti pocházeli z měst, jako jsou Gmunden, Linz, Wels (vše region Horní Rakousko), ale především z okolí města Marchtrenk, kde autorka bakalářské práce žije (průmyslová zóna, kde působí mnoho podnikatelů různých národností).

Protože se tedy nejedná o standardní dotazníkové šetření s reprezentativním vzorkem obyvatel, nelze zde tudíž hovořit o metodě sociologického výzkumu, ale pouze o orientačním dotazníku, na jehož základě byla vypracována analýza odpovědí, jejichž výsledky alespoň částečně napomohly objasnit, jak se tato problematika vyvíjí v praxi. Nelze však vyloučit, a je více než pravděpodobné, že u více získaných dotazníků by se výsledky mohly zcela lišit. Proto tento dotazník slouží spíše jako dodatek bakalářské práce a ne takové dotazníkové šetření, na jehož základě by bylo možné vyvodit nějaké klíčové závěry

Každé odpovědi byla přiřazena v Likertově škále na doporučení vedoucího bakalářské práce příslušná bodová hodnota, aby mohlo dojít ke kvantifikaci výsledků. Odpovědi rozhodně ano (RA) byla přiřazena váha +1 bodu, odpovědi spíše ano (SA) váha +0,5 bodu, odpovědi nevím (N) váha 0 bodů, odpovědi spíše ne (SN) -0,5 bodu a odpovědi rozhodně ne (RN) -1 bod. Agregací pak byla získána jedna bodová hodnota znázorňující míru souhlasu. Každé otázce z ankety byly posléze přiřazeny 2 barevné grafy, jejichž výsledky přehledně zaznamenávají odpovědi rakouských a tureckých respondentů. Oba grafy jsou umístěny pod sebou, aby bylo možné jejich výsledky přehledně porovnat a utvořit si tak vlastní úsudek k dané věci. Každému grafickému znázornění odpovědí předchází samotné dílčí zhodnocení, které vzájemně komparuje a analyzuje výsledky obou stran dotazovaných.

Tabulka č. 1: Způsob zpracování odpovědí ankety Vstup Turecka do EU¹³¹

Odpovědi	Způsob bodování (Likertova škála)	Počet odpovědí ze 100	Počet bodů
Rozhodně ano	1	44	44
Spíše ano	0,5	49	24,5
Nevím	0	0	0
Spíše ne	-0,5	4	-2
Rozhodně ne	-1	3	-3
	Celkem počet dotazníků	100	63,5
	Průměr (1 dotazník)		0,64 SA (Spíše ano)

¹³¹ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

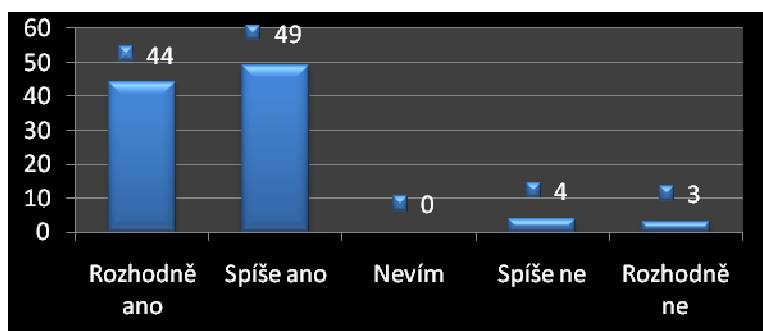
7.1 Analýza výsledků ankety Vstup Turecka do EU

Otázka č. 1: Máte obavy z případného vstupu Turecka do EU?

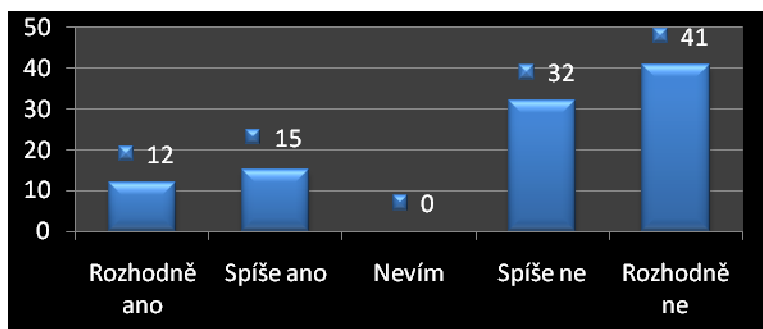
Z tohoto zjištění lze usuzovat, že právě Rakušané se případného vstupu Turecka do Evropské unie obávají (**průměr 0,64 bodů, SA**). Tato země má dlouholetou zkušenost s tureckými imigranty a lze říci, že zřejmě to má za následek jejich skeptický postoj a tuto procentuální převahu nad ostatními odpověďmi. Je nutné podotknout, že v Rakousku je stále patrná určitá zaujatost vůči všem menšinám. Hlavní roli zde hraje fakt, že Turci bývají často tou problémovější částí obyvatelstva. Jejich neschopnost zadaptovat se na nové prostředí, neznalost jazyka a skutečnost, že nechtějí přijmout jinou kulturu, než je ta jejich, často vyústí v problémy, jež rakouská média někdy až příliš jednostranně prezentují. I turecká strana má v tomto ohledu poměrně jasno. Dlouholetý úmysl Turecka, stát se členem EU, se odráží v odpovědích tureckých respondentů, kteří se začlenění až tolik neobávají (**průměr -0,38 bodů, SN**).

Grafické znázornění všech grafů znázorňujících odpovědi rakouských a tureckých respondentů.¹³²

Graf č. 1: Obavy ze vstupu Turecka do EU (Rakušané)¹³³

Graf č. 2: Obavy ze vstupu Turecka do EU (Turci)¹³⁴

¹³² Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

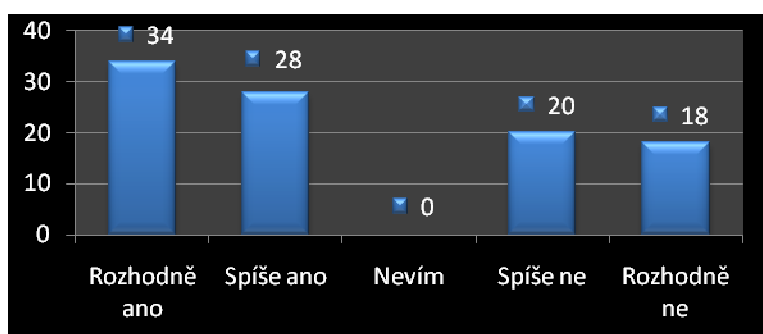
¹³³ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

¹³⁴ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

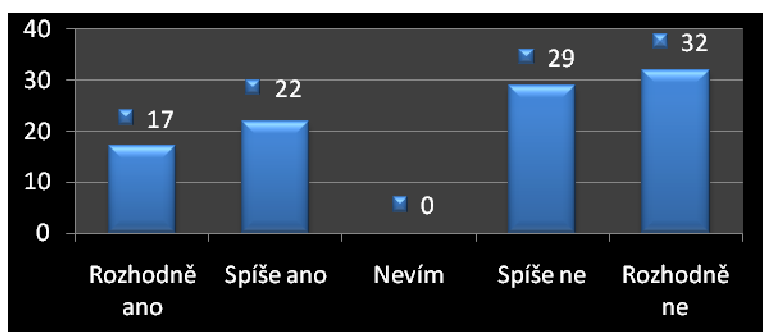
Otázka č. 2: Turecko je spíše asijskou nežli evropskou zemí?

Způsob, jakým Rakušané vnímají polohu Turecké republiky, není až tolik jednoznačný. Více jak jedna třetina respondentů vidí určitě Turecko jako asijskou zemi, ale zřejmě ostatní již vnímají tuto zemi jako stát, jenž se natolik přiblížil svými zvyky Evropě, že jej označují jako spíše zemi evropskou (**průměr 0,20 bodů, SA**). Naopak turecká strana se necítí být vůbec již jen asijskou zemí, o čemž vypovídá bodový rozdíl mezi rakouskými a tureckými odpověďmi (**průměr -0,19 bodů, SN**). Skutečnost, že převážná část Turecka leží v Malé Asii, není v tomto smyslu pro evropské politiky až tak klíčová, důležitým kritériem vstupu Turecka do EU stále přetrvává splnění Kodaňských kritérií, otázka lidských práv, Kypru a v neposlední řadě zachování sekularismu ve státě.

Graf č. 3: Turecko je spíše asijská země nežli evropská (Rakušané)¹³⁵

Graf č. 4: Turecko je spíše asijská země nežli evropská (Turci)¹³⁶

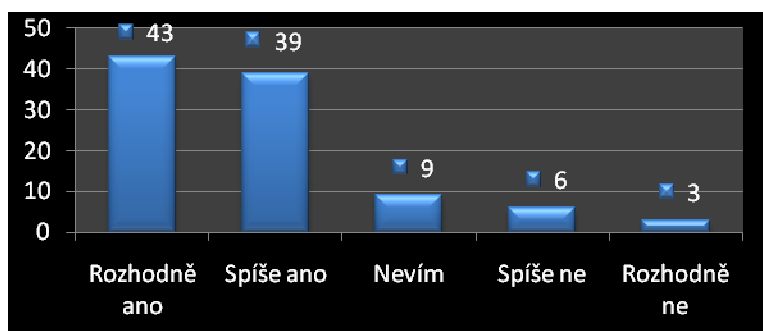
¹³⁵ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

¹³⁶ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

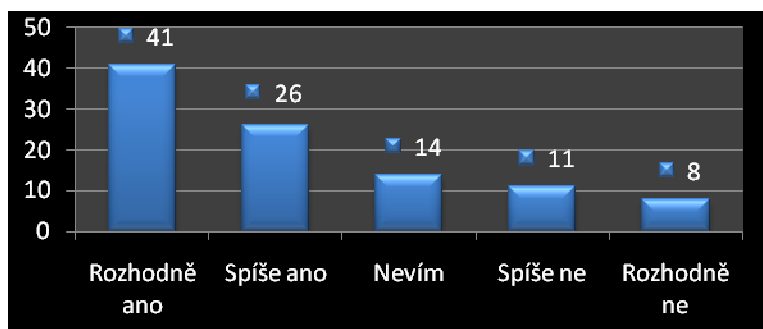
Otázka č. 3: Členství Turecka v EU by mohlo snížit bezpečnost Evropy, protože Turecko hraničí s radikálnějšími islámskými zeměmi, jako je např. Irák, Irán, Sýrie, Ázerbájdžán?

U těchto odpovědí je zajímavé, že jak rakouská, tak i turecká strana má na danou problematiku vesměs stejný názor (**Rakušané průměr 0,57 bodů, SA a Turci průměr 0,41 bodů, také SA**). Evropská unie v rámci bezpečnostní politiky provádí taková opatření, jež poskytují svým občanům záruku svobody, demokracie a míru. I když je turecká armáda jedním z důležitých členů NATO, naopak její přílišná autonomie a některé její zásahy do politiky, jsou v rozporu s principy EU. Turecko sousedí s radikálně islámskými zeměmi a i nedávné politické nepokoje v zemích, jako je Libye či Tunis, zapříčinily ještě větší obavy Evropanů o vlastní bezpečnost. Evropa stojí před důležitým rozhodnutím, zdali Turecko přijmout za právoplatného partnera či ne, avšak jen samotná myšlenka otevření turecké hranice, vzbuzuje okamžitě strach z terorismu. Z toho plyne, že je zcela logické, že se nejen samotní Evropané, ale i Turci, obávají dalších bezpečnostních, politických či ekonomických důsledků (viz zdražení ropy atd.), což dokazují výsledky ankety.

Graf č. 5: Sníží členství Turecka bezpečnost EU (Rakušané)¹³⁷

Graf č. 6: Sníží členství Turecka bezpečnost EU (Turci)¹³⁸

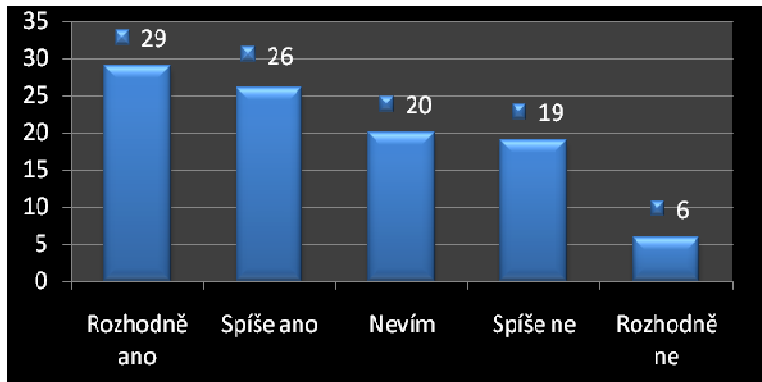
¹³⁷ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

¹³⁸ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

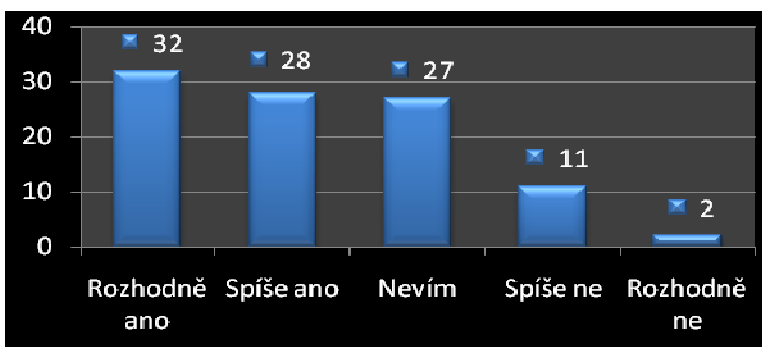
Otázka č. 4: Turecko jako druhý nejlidnatější člen EU a tím popř. další příliv Turků do EU by mohl mít negativní dopad na zaměstnanost, sociální a ekonomický vývoj ostatních zemí EU?

Je zřejmé, že ekonomika EU by nedokázala pohltnout tak velké sousto, jakým je přibližně 82 milionové Turecko, a s tímto názorem se ztotožňovala většina dotazovaných na obou stranách (**Rakušané průměr 0,27 bodů, SA a Turci průměr 0,39 bodů, také SA**). Rakousko a nejen ono, by se v tomto směru mohlo cítit ohroženo, jak naznačovali respondenti, a nerado by přišlo o své sociální jistoty, pocit bezpečí a v neposlední řadě svou identitu, která je založena převážně na křesťanských principech. Zajímavostí je, že větší část dotazovaných na obou stranách si vlastně v některých případech ani nedokáže představit, jaké konkrétní důsledky by tato skutečnost s sebou měla přinést a hodnotili ji v dotazníku odpovědí nevím a slovně, to nedokážu zhodnotit. Turci se k problematice vyjadřovali podobně, a to převážně ti, kteří se v Rakousku narodili. Někteří Turecko bránili a argumentovali tím, že jejich rodná země nemá vstup do EU zapotřebí, důkazem je prý stále rostoucí ekonomika.

Graf č. 7: Ovlivní příliv dalších tur. imigrantů hospodářství EU (Rakušané)¹³⁹

Graf č. 8: Ovlivní příliv dalších tur. imigrantů hospodářství EU (Turci)¹⁴⁰

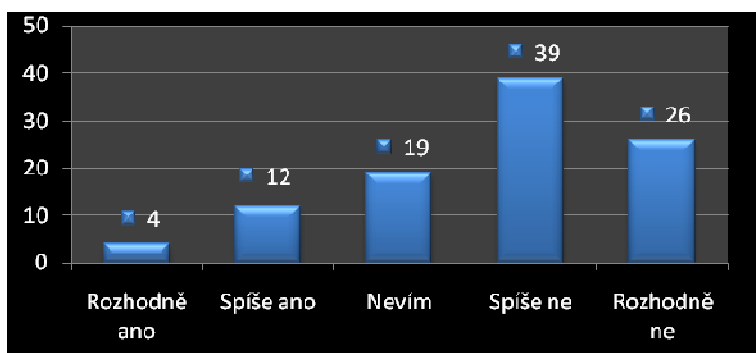
¹³⁹ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

¹⁴⁰ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

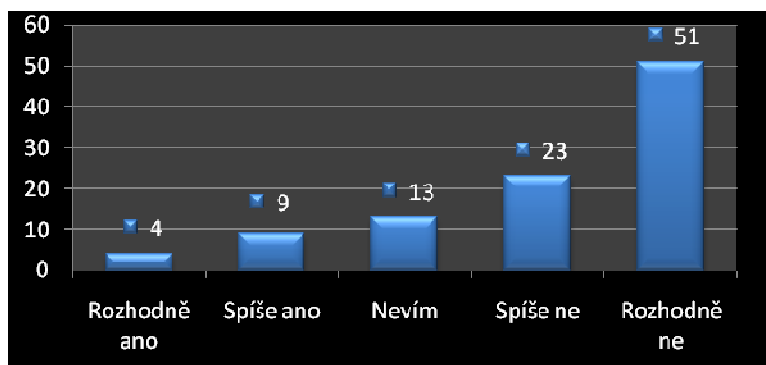
Otázka č. 5: Turecko jako pomyslný most mezi Evropou a Asií, by mohlo jít jako člen EU příkladem jiným sousedním islámským zemím na cestě k demokracii?

Vzhledem k tomu, že část dotazníků byla rozdělena ještě před tím, než došlo k libyjskému a tuniskému incidentu, je možné, že proto jsou ve výsledcích v grafu rakouských dotazovaných patrné lehčí rozdíly. I když v konečném výsledku (**průměr - 0,36 bodů, SN**) se vlastně odpovědi oproti turecké straně podobají. Není zcela jasné, jak naznačují výsledky tohoto grafu, jak se otázka prohlubování demokracie v těchto zemích bude dál vyvíjet a do jaké míry to bude mít vliv na další rozvoj Turecka. Turecká strana měla naopak od počátku zcela jasno (**průměr -0,54 bodů, SN**), především ti z dotazovaných, jejichž kořeny sahají až na východ Turecka (Kurdové), tedy až k hranici Íránu. Vlastní zkušenost zapříčinila, že se na věc dívají spíše skepticky. Sami hovořili o tom, jak se na politiku Turecka dívají ostatní radikálně islámské země, které Turecku dříve vyčítaly určitou zradu, protože nejsou pravými muslimy, když upustili od šaría a vydali se na cestu bezbožné demokracie. Jsou toho názoru, že Turecko nemá rozhodně velký vliv na rozvoj demokracie v ostatních islámských zemích.

Graf č. 9: Půjde Turecko příkladem ostatním islámským zemím (Rakušané)¹⁴¹

Graf č. 10: Půjde Turecko příkladem ostatním islámským zemím (Turci)¹⁴²

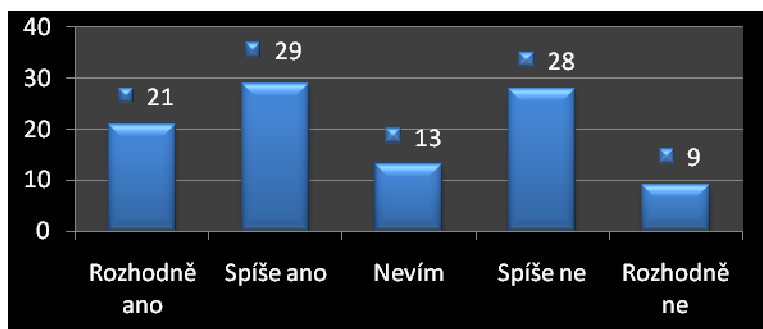
¹⁴¹ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

¹⁴² Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

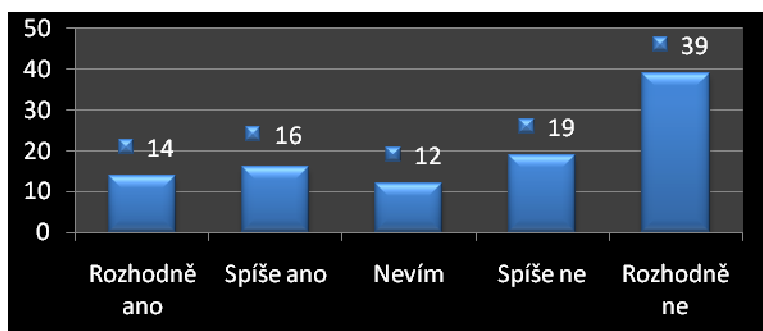
Otázka č. 6: S případným vstupem Turecka do EU získá EU vliv na dění v Turecku a tím tak prohloubí demokracii v této zemi?

Je obecně známo, že každá země, která se stane členem Evropské unie, musí počítat s tím, že v rámci určitých pravidel EU přijde o část své vlastní suverenity. I v případě Turecka by tomu bylo podobně. Odpovědi rakouských respondentů naznačují, že jejich názory na to, do jaké míry by EU mohla ovlivnit turecký vývoj, jsou zcela odlišné (**průměr 0,13 bodů, SA**). Naopak převážná část tureckých respondentů je toho názoru, že vliv EU nebude mít až takový vliv na prohlubování demokracie v Turecku (**průměr -0,27 bodů, SN**). Rozdílné názory na turecké straně byly především mezi Sunnity (radikálnější) a Alevity (umírněný islám), mezi nimiž vlastně dodnes panují jisté nepokoje. V rozhovorech si někteří respondenti nebyli jisti, co jsou pojmy, jako je „*Acquis communautaire*“, nebo „*Kodaňská kritéria*“ a ani nevěděli, ke které z možností se přiklonit, proto tedy hlasovali odpovědí neví.

Graf č. 11: Získá EU vliv na politickém dění Turecka a ovlivní tak demokracii v této zemi (Rakušané)¹⁴³

Graf č. 12: Získá EU vliv na politickém dění Turecka a ovlivní tak demokracii v této zemi (Turci)¹⁴⁴

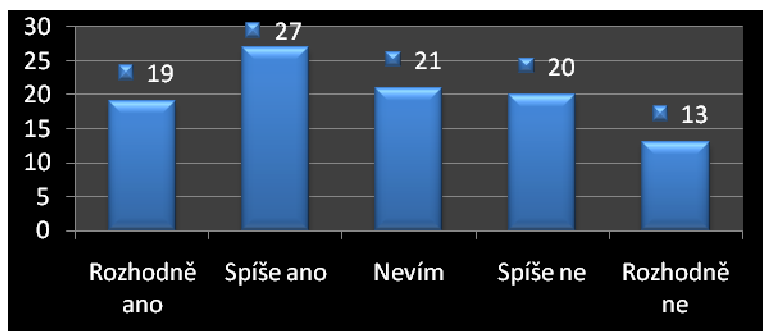
¹⁴³ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

¹⁴⁴ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

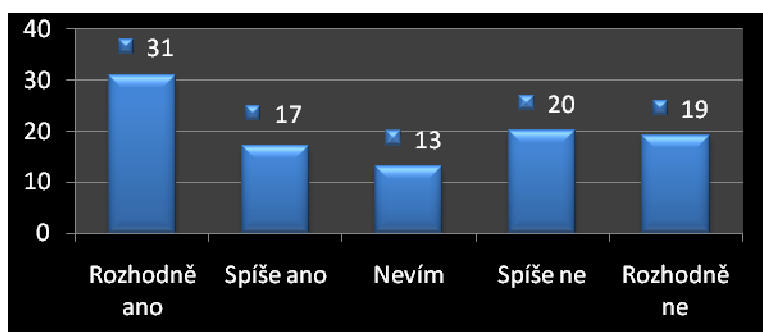
Otázka č. 7: Vstup Turecka do EU umožní do budoucna přístup ostatních zemí EU na východní trhy a tím se zvýší obchodní výměna a vzájemné investice?

Výsledky odpovědí u této otázky jsou až překvapivě podobné. (**Rakušané průměr 0,10 bodů, SA a Turci průměr 0,11 bodů, SA**). Obě strany jsou toho názoru, že začlenění Turecka do EU by s sebou přineslo i pozitivní změny. Převážná část dotazovaných zmiňovala skutečnost, že celní unie a další budoucí evropské investice výrazně posílí rozvoj ekonomiky obou států. Většina je toho názoru, že zahraničně ekonomické vztahy vůči Východu a i Africe, by se přijetím Turecka do EU mohly zlepšit či prohloubit.

Graf č. 13: Vstup Turecka do EU ovlivní obchodní výměnu a vzájemné investice mezi ostatními zeměmi (Rakušané)

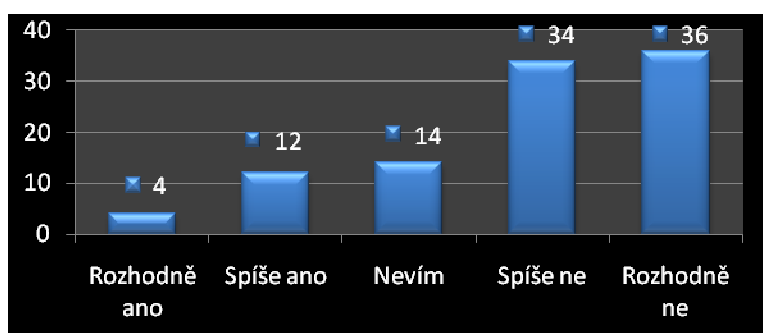
Graf č. 14: Vstup Turecka do EU ovlivní obchodní výměnu a vzájemné investice mezi ostatními zeměmi (Turci)

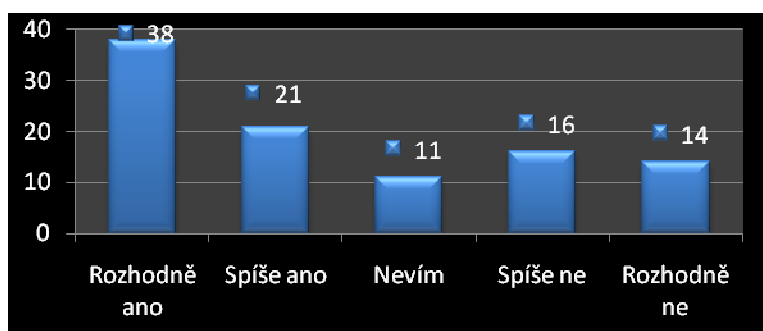
Otázka č. 8: Souhlasíte se vstupem Turecka do Evropské unie?

Z níže uvedených grafu vyplývá, že se vstupem Turecka do EU souhlasí spíše jen turecká strana (**průměr 0,27 bodů, SA**). Skoro každý z tureckých dotazovaných měl k této konkrétní otázce jistý komentář. Dotazovaní byli toho názoru, že méně ekonomicky vyspělé státy, jako je Rumunsko, Bulharsko atd., které se taktéž staly právoplatnými členy, jsou mnohem zaostalejší, a zmiňovali, že Turecko už je unavené od neustále kritiky Západu. Někteří se dokonce ztotožňovali s Güleho názorem, že Turecko by se nemělo dál ponížovat a jít raději vlastní cestou. Rakouští respondenti se v tomto smyslu vyjádřili zcela odlišně (**průměr -0,43 bodů, SN**) a komentovali situaci tím, že obě strany ještě zdaleka nejsou na vstup Turecka do EU připraveny. Někteří z nich měli sice velice pozitivní zkušenost s touto zemí či kulturou, ale přesto většina označila za důvod odmítnutí vstupu Turecka do EU skutečnost, že Turecko ještě stále není ekonomicky a demokraticky stabilní zemí. Ve skutečnosti je však podle nich největším problémem neschopnost tureckých imigrantů zadaptovat se vůči novému prostředí a respektovat místní zvyky. Není tedy překvapivé zjištění, že celkově v mnoha otázkách měly obě strany odlišné názory.

Graf č. 15: Se vstupem Turecka do EU souhlasí (Rakušané)¹⁴⁵

Graf č. 16: Se vstupem Turecka do EU souhlasí (Turci)¹⁴⁶

¹⁴⁵ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

¹⁴⁶ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

Výsledky dotazníků nasvědčují tomu, že stále přetrvávají odlišné názory jak rakouských, tak i tureckých občanů na problematiku vstupu Turecka do EU. Rakousko podporuje ambiciózní integrační strategie pro státy západního Balkánu a jižní Evropy. Pokud jde však o členství Turecka v EU, je tento stát stále toho názoru, že musí být splněny určité podmínky. Rakousko je známo jako jeden z největších oponentů tureckého vstupu do EU. Právě z jeho iniciativy bylo stanoveno, že předpokladem budoucího rozšiřování EU bude její schopnost nové členy přijmout a rovnocenně zacházet se všemi členskými státy, pokud jde o finance. Vláda Rakouska dokonce oznámila, že o přistoupení Turecka se bude v Rakousku rozhodovat v referendu. Veřejnost Rakouska celkově nepodporuje další rozšiřování, ať už kvůli obavám z narůstající kriminality nebo proto, že se obávají ztráty svého blahobytu. Pozitivně je veřejností vnímáno pouze členství Chorvatska.

I když stále přetrvávají oboustranné výhrady vůči vstupu Turecka do EU, jedno je však jisté. Tito lidé, ač si možná myslí opak, mají hodně společného. Budou se muset v budoucnu zbavit všech předsudků, vzájemně si nastavit zrcadlo sebereflexe a naučit se spolu žít. Rakousko je jedním ze států, jenž má v téhle oblasti dlouhodobé zkušenosti oproti např. České republice, která je v tomhle ohledu ještě příliš xenofobní. Pro Rakušany je zcela přirozené sdílet svůj život a mít přátele mezi Turky, Srby, Rumuny, Chorvaty, i když mezi sebou stále mají jisté výhrady. I v otázce náboženství se zdají být velice benevolentní (na základních školách je možnost výběru mezi několika náboženstvími). Odpověď na všechny tyto otázky lze najít jen v budoucnosti. Stane se Turecko nakonec členem EU nebo jen přidruženým státem? Půjde Turecko zas o krůček dál směrem do Evropy? Co nového přinesou pravidelné zprávy Evropské komise? Záleží jen na samotném Turecku, jestli bude nadále ochotno přizpůsobovat se evropským standardům, či jestli půjde svou vlastní cestou. Ať už to dopadne jakkoliv, vlastní zkušenost s jinou kulturou je pro každého člověka vždy velmi poučná a obohacující, pokaždé mu totiž nová kultura něco dá a naopak něco vezme.

ZÁVĚR

Při zpracování této bakalářské práce autorka došla k závěru, že problematika vstupu Turecka do EU je podstatně složitější, než předpokládala při výběru tématu BP.

Analýza historických událostí nasvědčuje tomu, že Turecko vždy v podstatě bylo a bude součástí Evropy, ať Evropská unie chce či nikoli. Skoro celé půltisíciletí určovaly běh dějin na evropském kontinentě tři velké říše - Habsburská, Ruská, a Osmanská. Už tehdy jejich vztahy (počátek, vrchol a pád) měly společný rys, nastaly ve stejném historickém období. Samotné Čechy patřily po staletí do Habsburské říše a její vztahy s Osmanskou říší byly neuvěřitelně bohaté a čilé. Většina si pod těmito vztahy představí jen válku s Turky a hrozbu islámu. Ale válčilo se i s Francouzi, Prusy, Rusy, Angličany a přesto jejich historický vliv většina vnímá na rozdíl od Turecka pozitivně. Autorka je proto toho názoru, že ve skutečnosti Evropě nevádí tolik ekonomické a jiné problémy Turecka, ale samotný islám a odlišný způsob života. Kulturní vliv Osmanské říše v Evropě byl vždy nezpochybnitelný a je dodnes patrný na každém kroku. Nešlo vždy jen o koberce, kávu, cukrovinky, ale i o celou řadu těch nejběžnějších zvyků. Dá se tedy říci, že způsob jakým Turecko usilovalo, či usiluje o přízeň společenství, měl pokaždé jinou podobu. Zpočátku válečnou či obchodní, později ve formě založení demokratického státu, reformní nebo integrační, ale vždy šlo o jediný cíl, proniknout do Evropy. Autorka se tedy domnívá, že tento stále vyvíjející se proces již nelze zastavit a spíše by bylo pro obě strany příznivé, vzájemně se více poznat a najít co nejlepší a nejrychlejší konsenzus, jak spolu koexistovat a vzájemně si pomáhat. Mezitím by mohla EU využít všech svých možností a pečlivě zvážit, jak nastavit taková pravidla, aby obě strany v případě vstupu Turecka do EU byly připraveny čelit případným politickým, hospodářským, či náboženským komplikacím. Nebo jednat tak, aby k nim docházelo alespoň zcela minimálně (viz např. plánovaná bezpečnostní klauzule v oblasti volného pohybu osob) a časem popřípadě tato nastavení zmírňovat.

V bakalářské práci se autorka zabývá i otázkou, kde se bere taková síla, která propůjčuje islámskému náboženství takový silný a ideologický náboj? Odpověď našla opět v historii. Islámský teokratický stát totiž vybudoval svůj právně politický systém jaksi paralelně s rozvojem náboženského systému jako takového, proto není snadné tyto tak neodlučitelné složky navzájem dělit. Atatürkovy reformy a vznik prvního islámsko-demokratického státu potvrdily, že úmysly Turecka jsou oproti jiným islámským zemím zcela jiné. Každý moderní stát totiž jednoho dne dojde k závěru, že není v silách

jakéhokoliv náboženství, aby uspělo v podmínkách zrychlování ekonomických a společenských procesů, vzrůstajícího významu vědy a techniky a prohlubující se industrializace. Výdaje veřejných financí stále rostou a i sám lid se v průběhu let přesvědčil o tom, že pouhý návrat k původním hodnotám islámu nezajistí širokým vrstvám obyvatelstva přijatelné ekonomické a životní podmínky.

Lze si položit otázku, do jaké míry je stav demokracie v Turecku slučitelný s evropskými standardy. Na základě volného překladu turecké Ústavy analyzujícího moc zákonodárnou, výkonnou a soudní se pokusila autorka ve své práci schematicky znázornit jejich (v rámci rozdělení pravomocí) příliš nevyrovnanou podobu. Zjistila, že principy na jakých stojí politický systém Turecka, jsou až na pár výjimek vůči evropským standardům podobné. Oproti tomu stranický a volební systém v Turecku je tak jednostranný, že je nutné, aby se v budoucnu všichni političtí činitelé (vláda i opozice) společně zasadili o posílení politické plurality ve státních institucích a tím tak podpořili modernizaci a demokratizaci státu. Současná politická situace v Turecku autorku utvrdila v tom, že Turecko stále neví, co chce a kam směřuje. Na jedné straně se snaží vstoupit do EU a plnit Kodaňská kritéria, na straně druhé vyzývá Kuvajť k vytvoření Islámské unie. Proto zde není zcela jasné, jakým způsobem bude v budoucnu možné oddělit islám od státu. Události politického života v Turecku nasvědčují tomu, že je zde stále snaha plnit kritéria vstupu Turecka do EU, ale zároveň prohlubovat vzájemné vztahy i s ostatními islámskými zeměmi.

Dnešní právní systém Turecka prošel radikální modernizací již ve 20. letech 20. století a při samotném vzniku práva se Turci inspirovali evropskými vzory. Přesto je právnímu systému v Turecku stále vytýkáno několik zásadních institucionálních chyb a způsobu dělby pravomocí. Ačkoliv se již EU podařilo přimět Turecko k formálním legislativním změnám, její vliv na politickou kulturu (tím, že by se jí podařilo měnit hodnoty a normy), je omezený. Přestože byly přijaty různé zákony, stále nepanuje shoda mezi elitami a občanskou společností o tom, které hodnoty patří k demokracii a pluralitní politické kultuře. Referendum v Turecku v roce 2010 rozproudilo další vlnu tureckých reforem, které by měli Turecko právně posílit a tím se tak opět přiblížit k Západu. Nový ústavní balíček 27 článků představuje změny, které by měly od základu změnit vztah mezi politickou elitou a armádou. Díky právním reformám byly omezeny pravomoci vojenských soudů, byly rozšířeny pravomoci Nejvyšší rady soudců a státních zástupců, aby mohly efektivněji vykonávat svůj úřad a tím tak lépe reprezentovat turecké soudnictví. Byla povolena pozitivní diskriminace žen a dětí, která v Turecku hraje především roli ochránce. Byly rozšířeny práva státních zaměstnanců pro

kolektivní vyjednávání a byl zaveden právní rámec pro zřízení úřadu veřejného ochránce práv. Tímto tak právní reforma v Turecku splnila jeden z každoročních požadavků v souladu s Národním tureckým programem 2010 - 2013, který stanovuje postup harmonizace tureckého právního systému s právním rámcem ES/EU. Nabízí se však otázka, zda všechny tyto nové reformy v Turecku nejsou pouze čistě účelové a zdali jsou dostačující. Jejich životaschopnost ukáže čas. I přes tento zjevný legislativní pokrok stále přetrvávají konflikty mezi politickými stranami a malá ochota vlády a opozice brání dosažení konsensu v dalších klíčových reformách. Co je ale velice překvapivé i pro samotnou autorku je skutečnost, že i když bylo vydáno mnoho nových právních předpisů, stále je dodnes nevyřešena otázka svobody myšlení, projevu a tisku. Důkazem jsou soudní případy jako např. (proces s organizací Ergenekon, nebo případ novináře Orhana Pamuka).

Při hlubší analýze turecké Ústavy našla autorka částečnou odpověď na tuto problematiku. Výkonnou moc v Turecku tvoří „Prezident“ a „Rada ministrů“, což by odpovídalo běžným evropským standardům, ale v Turecku tvoří výkonnou moc ještě navíc i státní instituce, jako jsou „Turecká rozhlasová a televizní společnost“ (TRT), „Rada pro vysoké školství“ (YÖK) a „Atatürkův vrchní úřad pro kulturu, jazyk a dějiny“ (AKDITYK), což vysvětlují obrovské státní intervence nejen do těchto institucí, ale i do samotné tvorby práva. Dokud budou tyto instituce v turecké Ústavě právně zakotveny jako součást výkonné moci ve státě, bude problematika svobody projevu a tisku stále neřešitelná, i když není zcela jasné, do jaké míry je vlastně omezení svobody projevu ve společnosti prospěšné, či nikoliv (viz směšná kauza prezident Klaus kleptomán).

Příchod Turků do Západní Evropy s sebou přinesl nejen levnou pracovní sílu na obnovu poválečné Evropy, ale zároveň i konflikty a politické nepokoje Blízkého východu. V současnosti žije v EU více jak 3,3 milionu Turků vyznávajících islám a Evropa, jejíž základy tvoří převážně křesťanské principy, se tak obává ztráty vlastní identity.

Jako podklad teoretické části byl vypracován dotazník, který měl zhodnotit názory tureckých a rakouských respondentů na problematiku vstupu Turecka do EU. Dotazováni byli občané mladší 18 let až po důchodce z řad známých, kolegů, studentů univerzit, jako je např. Univerzita J. Keplera v Linci, ale i příbuzní, podnikatelé, sousedi či náhodní kolemjdoucí v oblasti města Gmunden, Linz, Wels a z okolí města Marchtrenk. Spolupráce s respondenty byla sice náročná, ale přesto velice zajímavá a poučná. Je ale zarážející a smutné, že většina dotazovaných až tedy na vysokoškoláky,

měla velmi nízké politické vědomí. Někteří respondenti byli schopni odpovědět na otázky dokonce až po bližším vysvětlení. Negativní zkušenost, desinformovanost, či úplná zkreslenost informací nedala možnost respondentům přinutit zdravý rozum, aby se zamysleli nad tím, co je vlastně pro obě strany prospěšné. Z verbálních odpovědí obou stran respondentů bylo možné rozpoznat obavy, smíšené pocity či dokonce nenávisť, nebo naopak přílišnou sympatii. Všechny ve skutečnosti zajímal jen fakt, jaký bude mít případné začlenění Turecka do EU vliv na jejich osobní život a ekonomickou situaci. Úplně nejzajímavější byla zkušenost sledovat, jak se k dotazníkům staví studenti Univerzity J. Keplera v Linci, mezi nimiž byli jak rakouští, tak i turečtí respondenti. Autorka by nikdy nevěřila, že téma vstupu Turecka do EU může být mezi mladými studenty tak kontroverzní. Ostré debaty na toto téma úplně předčily autorčina očekávání, že něco takového se může dít spíše na ulici, nežli na právní fakultě. Bylo tomu právě naopak. Autorka se domnívá, že s větším politickým vědomím respondentů vzrůstá rozdílnost v názorech na tuto problematiku. Přílišná zaujatost z obou stran, se odrazila v rozdílných výsledcích ankety. Turci v odpovědích nezapřeli svoji hrdost a nacionalismus, když se snažili bránit tureckou stranu a rovněž Rakušané nezapomínali připomínat přílišnou benevolenci svého státu vůči Turkům a problémy související s přílivem islámských imigrantů do Evropy. Výsledky ankety obou stran byly zcela odlišné a tím tak potvrdily odhad, že Rakousko stále zůstává jedním ze států, jenž se vstupem Turecka do EU nesouhlasí. Respondentům byly kladeny různé otázky související s touto problematikou, ale stále klíčovou je pouze jedna, na jejímž základě bude možná jednoho dne vytvořeno referendum a občané budou moci sami rozhodnout, zdali Turecko v EU chtějí či ne. Na otázku „*souhlasíte se vstupem Turecka do EU*“ odpovědělo z 200 dotazovaných negativně 36 % rozhodně ne a 34 % spíše ne na rakouské straně. Na turecké straně tomu bylo naopak - 38 % zastává názor, že rozhodně ano a 21 % spíše ano, ostatní buď nevěděli nebo jsou spíše proti. Tento výsledek autorku po předchozí zkušenosti s rakouskou a tureckou kulturou vůbec nezaráží, dokonce odhadovala ještě větší rozdíly v odpovědích. Na úplný závěr je nutné dodat, že si Turecko jistě zaslouží, aby vůči němu EU splnila své závazky a začala s ním jednat formou win-win, tedy jako s rovnocenným partnerem nebo jako s přítelem, na kterého bude brát stejný metr jako na ostatní kandidátské země. I když by vstup Turecka znamenal pro EU nejen náboženský, ale především ekonomický problém, jedno je však jisté, posílil by tak vnímání Unie v muslimském světě. Potvrdilo by se tak tím, že Evropa není jen křesťanskou institucí, ale spíše sdružením demokratických hodnot, která vyšle mocnou zprávu světu, že střetu civilizací se lze vyhnout.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje:

1. ČORNEJ, P., BĚLINA, P. *Slavné bitvy naší historie*. Praha : Marsyas, 1993. 271 s. ISBN 80-901606-1-1.
2. FRANZ, E. *Das Parteisystem der Türkei*. Hamburg : Deutsches Übersee Institut, 2003. 41 s. ISSN 1619-1161.
3. KRÁL, D., KAZMIERKIEWICZ, P. *Turecko a Ukrajina - členové nebo partneři*. Praha : Institut pro evropskou politiku Europeum, 2006. 92 s. ISBN 80-86993-02-7.
4. KREISER, K., NEUMANN, CH., K. *Dějiny Turecka - dějiny států*. Praha : Lidové noviny, 2010. 329 s. ISBN 978-80-7422-012-8.
5. KUNEŠOVÁ, H. *Co bychom měli vědět o Evropské unii*. Praha : Evropský parlament, 2008. 64 s. ISSN 1213-6913.
6. LAQUEUR, W. *Poslední dny Evropy - humanistická Evropa, nebo islamistická Eurábie*. 1. vyd. Praha : Lidové noviny, 2006. 184 s. ISBN 80-7106-829-2.
7. LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*. Praha : Lidové noviny, 2000. 384 s. ISBN 80-7106-191-3.
8. MENDEL, M., et al. *Islám v srdci Evropy*. Praha : Academia, 2007. 504 s. ISBN 978-80-200-1554-9.
9. MILLER, D., et al. *Blackwelova encyklopedie politického myšlení*. Praha : Barrister a Principal, 2003. 560 s. ISBN 80-85947-56-0.
10. MUZIKÁŘ, J. *Zápas o novodobý stát v islámském světě - od mešity k Parlamentu*. 1. vyd. Praha : Academia, 1989. 248 s. ISBN 80-200-0062-3.
11. MUZIKÁŘ, J., et al. *Islám v politice*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1987. 217 s.
12. PÁNA, L., SOMR, M. *Metodologie a metody výzkumu*. České Budějovice : VŠERS, 2007. 164 s. ISBN 978-80-86708-52-2.
13. PIRICKÝ, G. *Islám v Turecku - Fethullah Gülen a Nurcuovia*. Trnava : Univerzita Cyrila a Metoda, 2004. 174 s. ISBN 80-89034-30-6.
14. PIRICKÝ, G. *Turecko - stručná historie států*. 1. vyd. Praha : Libri, 2006. 200 s. ISBN 80-7277-323-2.
15. RUMPF, CH. *Einführung in das türkische Recht*. München : C. H. Beck, 2004. 470 s. ISBN 3-406-51293-3.
16. RUMPF, CH. *Recht und Wirtschaft der Türkei. Ein Leitfaden*. Stuttgart : Local global, 2009. 190 s. ISBN 978-39811781-2-8.

17. SWANOVÁ, S. *Turecko - společník cestovatele*. Praha : Ikar, 2003. 408 s. ISBN 80-249-0131-5.
18. TUNKROVÁ, L., ŠARADÍN, P. *Turecko a Evropská unie - česká a turecká perspektiva*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 154 s. ISBN 978-80-244-1875-9.
19. WANNER, J. *Krvavý zrod moderního Turecka - Ankara mezi Londýnem a Moskvou*. Praha : Libri, 2009. 291 s. ISBN 978-80-7277-387-9.
20. WEITHMANN, M., W. *Balkán - 2000 let mezi východem a západem*. Praha : Vyšehrad, 1996. 440 s. ISBN 80-7021-199-7.

Elektronické zdroje:

1. *112.000 Türken in Österreich* [online]. Wien : Die Presse, 2010 [cit. 2011-04-14]. Dostupný z WWW: <<http://diepresse.com/home/politik/innenpolitik/582518/112000-Tuerken-in-Oesterreich>>.
2. *Conseil d'État* [online]. 2011 [cit. 2011-03-14]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Council_of_State_%28France%29>.
3. *Die Kompetenzen des türkischen Präsidenten. Bundeszentrale für politische Bildung. Erich Smidt Verlag* [online]. 2007 [cit. 2011-03-09]. Dostupný z WWW: <http://www.bpb.de/publikationen/6TB989,1,0,Grundz%FCge_des_politischen_Systems.html#art1>, vlastní úprava.
4. *Die Türkei muss die Flüchtlingsfrage beantworten* [online]. Hamburg : Zeit, 2011 [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.zeit.de/politik/ausland/2011-01/griechenland-tuerkei-grenze-politikum>>.
5. *Die Verfassungsreform 2010* [online]. 2010 [cit. 2011-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.fes.de/cgi-bin/gbv.cgi?id=07351&ty=pdf>>.
6. *Důstojníci turecké armády čelí obvinění ze spiknutí. Chtěli prý svrhnout vládu* [online]. Praha : Economia, 2011 [cit. 2011-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://zahranicni.ihned.cz/c1-40722950>>.
7. *Erdogan propagiert türkisch-islamische Union* [online]. Berlin : Biw, 2011 [cit. 2011-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.tuerkei-beitrittsnein.de/cms/?d=pm&s=59>>.

8. *EU přivítala zvolení Güla tureckým prezidentem* [online]. Praha . Euractiv, 2007 [cit. 2011-02-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu/clanek/eu-privitala-zvoleni-gla-tureckym-prezidentem>>.
9. *Izraelci obklíčili loď s pomocí pro Gazu. Libyjci pak přistáli v Egyptě* [online]. Praha : iDnes, 2010 [cit. 2011-04-06]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/izraelci-obklicili-lod-s-pomoci-pro-gazu-smer-nezmenime-tvrdi-libyjci-1ke-/zahranicni.asp?c=A100714_083856_zahranicni_stf>.
10. *Metody na přepočítání hlasů na mandáty* [online]. Praha . ČSÚ, 2011 [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/metody_pro_prepocet_hlasu_na_mandaty>.
11. *Modus vivendi* [online]. 2011 [cit. 2011-02-26]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Modus_vivendi>.
12. *Necmetin Erbakan* [online]. Ankara : Haberler, 2011 [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.haberler.com/necmettin-erbakan/>>.
13. *Politisches System der Türkei. Wahlsystem und Wahlen* [online]. 2008 [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW: <http://de.wikipedia.org/wiki/Politisches_System_der_T%C3%BCrkei>.
14. *Proces o zrušení vládní Strany Spravedlnosti a rozvoje v Turecku* [online]. Praha : Euractiv, 2008 [cit. 2011-03-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/analyza/proces-o-zruseni-vladni-strany-spravedlnosti-a-rozvoje-v-turecku>>.
15. *Turecká loď odvezla z Libye pod dohledem stíhaček stovky zraněných* [online]. Praha : iDnes, 2011 [cit. 2011-04-04]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/turecka-lod-odvezla-z-libye-pod-dohledem-stihacek-stovky-zranenych-1fe-/zahranicni.asp?c=A110404_112955_zahranicni_aha>.
16. *Turecké parlamentní volby 2007, kontinuita či diskontinuita?* [online]. 2008 [cit. 2011-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=340>>.
17. *Turecké referendum posiluje vládní stranu* [online]. Praha : Euractiv, 2010 [cit. 2011-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/turecke-referendum-posiluje-vladni-stranu-007891>>.

18. *Turecko chce v roce 2010 otevřít další přístupové kapitoly* [online]. Praha : Euractiv, 2009 [cit. 2010-03-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/turecko-chce-zahajit-jednani-o-vstupu-do-eu-v-dalsich-kapitolach-006778>>.
19. *Turecko na cestě k ústavní změně* [online]. Praha : Euractiv, 2010 [cit. 2011-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/turecko-na-cestech-k-ustavni-zmene-007823>>.
20. *Turecko o krůček blíž EU. Už nebude soudit děti jako teroristy* [online]. Praha : Euractiv, 2010 [cit. 2011-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/turecko-zase-o-krucek-bliz-eu-007747>>.
21. *Turecký parlament změnil kontroverzní zákon o svobodě slova* [online]. Praha : Český rozhlas, 2008 [cit. 2011-04-07]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/zahranici/_zprava/450608>.
22. *Türk Cumhuriyeti bakanligi* [online]. 2011 [cit. 2011-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://kamu.basbakanlik.gov.tr:8080/DTVVT/>>.
23. *V Turecku začal další soud s obžalovanými ze spiknutí proti vládě* [online]. Praha : Česká televize, 2009 [cit. 2011-03-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.ct24.cz/svet/61378-v-turecku-zacal-dalsi-soud-s-obzalovanymi-ze-spiknuti-proti-vlade/>>.
24. *Vliv Turecka roste, ale jeho model je pro arabské státy stěžejně použitelný* [online]. Praha : iDnes, 2011 [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/vliv-turecka-roste-ale-jeho-model-je-pro-arabske-staty-stezi-pouzitelny-1a4-/kavarna.asp?c=A110323_191837_kavarna_chu>.
25. *Vztahy EU a Turecka* [online]. Praha : Euractiv, 2011 [cit. 2011-04-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu/link-dossier/turecko-a-eu>>.

Legislativní dokumenty:

1. Turecko. Článek 101 – 106 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., o právech a povinnostech prezidenta Turecké republiky. In *Resmî Gazete*, Türkiye Cumhuriyeti. 2011, s. 30-31. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.

2. Turecko. Článek 109 – 110 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., obecná ustanovení o Radě ministrů. In *Resmî Gazete*, Turkiye Cumhuriyeti. 2011, s. 32. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.
3. Turecko. Článek 138 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., o výkonu soudní moci a nezávislosti soudů. In *Resmî Gazete*, Turkiye Cumhuriyeti. 2011, s. 41. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.
4. Turecko. Článek 146 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., obecná ustanovení o ústavním zákoně. In *Resmî Gazete*, Turkiye Cumhuriyeti. 2011, s. 43. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.
5. Turecko. Článek 155 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., o výkonu moci Státní rady. In *Resmî Gazete*, Turkiye Cumhuriyeti. 2011, s. 46. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.
6. Turecko. Článek 156 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., o výkonu moci Vojenského kasačního soudu. In *Resmî Gazete*, Turkiye Cumhuriyeti. 2011, s. 47. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.
7. Turecko. Článek 76 Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G., základní ustanovení o volbě poslanců do Velkého národního shromáždění. In *Resmî Gazete*, Turkiye Cumhuriyeti. 2011, s. 22. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.
8. Turecko. Ústava Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982 - ústavní zákon č. 2709/1982 R. G. ve znění ústavního zákona č. 3361/1987 R. G., 3913/1993 R. G., 4121/1995 R. G., 4388/1999 R. G., 4446/1999 R. G., 4709/2001 R. G., 4720/2001 R. G., 4777/2002 R. G., 5170/2004 R. G., 5370/2005 R. G., 5428/2005 R. G., 5551/2006 R. G., 5659/2007 R. G. In *Resmî Gazete*, Turkiye Cumhuriyeti. 2011. Dostupný z WWW: <<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>>.
9. Turecko. Zákon č. 1086/1927 R. G. Občanský soudní řád (Hukuk usulu muhakemeteri). In *Resmî Gazete*, Turkiye Cumhuriyeti. 2011.

SEZNAM ZKRATEK

- AKD - Atatürk'ün vrchní úřad pro kulturu, jazyk a dějiny
- AKP - Adalet ve Kalkınma Partisi, česky Strana spravedlnosti a rozvoje
- ANAP - Anavatan Partisi, česky Vlastenecká strana
- DP - Demokrat Partisi, česky Demokratická strana
- DSP - Demokrat Sol Partisi, česky Strana demokratické levice
- DTP - Demokratik Toplum Partisi, česky Strana demokratické společnosti
- FP - Fazilet Partisi, česky Strana ctnosti
- GAP - Jihovýchodní anatolský projekt výstavby vodní elektrárny
- CHP - Cumhuriyet Halk Partisi, česky Republikánská lidová strana
- MHP - Milliyetçi Hareket Partisi, česky Strana národní akce
- NATO - North Atlantic Treaty Organisation, česky Severoatlantická aliance
- NRSSZ - Nejvyšší rada soudů a státních zástupců
- NVSS - Nejvyšší vojenský správní soud
- PKK - Partiya Karkerên Kurdistan, česky Strana kurdských pracujících
- TRT - Turecká rozhlasová a televizní společnost
- VGM - Vakıflar Genel Müdürlüğü, česky organizace správy všech kostelů v zemi
- VNS - Velké národní shromáždění
- VRSSZ - Vrchní rada soudců a státních zástupců
- YÖK - Rada pro vysoké školství

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Schéma rozdělení moci ve státě.....	39
Obrázek č. 2: Schéma postavení prezidenta republiky	42
Obrázek č. 3: Schéma členění tureckého soudnictví.....	46

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Způsob zpracování odpovědí ankety Vstup Turecka do EU.....	78
Tabulka č. 2: Výsledné odpovědi ze 100 dotazníků (Rakušané)	102
Tabulka č. 3: Výsledné odpovědi ze 100 dotazníků (Turci)	102

Seznam grafů

Graf č. 1: Obavy ze vstupu Turecka do EU (Rakušané).....	79
Graf č. 2: Obavy ze vstupu Turecka do EU (Turci).....	79
Graf č. 3: Turecko je spíše asijská země nežli evropská (Rakušané).....	80
Graf č. 4: Turecko je spíše asijská země nežli evropská (Turci)	80
Graf č. 5: Sníží členství Turecka bezpečnost EU (Rakušané)	81
Graf č. 6: Sníží členství Turecka bezpečnost EU (Turci)	81
Graf č. 7: Ovlivní příliv dalších tur. imigrantů hospodářství EU (Rakušané)	82
Graf č. 8: Ovlivní příliv dalších tur. imigrantů hospodářství EU (Turci)	82
Graf č. 9: Půjde Turecko příkladem ostatním islámským zemím (Rakušané).....	83
Graf č. 10: Půjde Turecko příkladem ostatním islámským zemím (Turci).....	83
Graf č. 11: Získá EU vliv na politickém dění Turecka a ovlivní tak demokracii v této zemi (Rakušané).....	84
Graf č. 12: Získá EU vliv na politickém dění Turecka a ovlivní tak demokracii v této zemi (Turci).....	84
Graf č. 13: Vstup Turecka do EU ovlivní obchodní výměnu a vzájemné investice mezi ostatními zeměmi (Rakušané)	85
Graf č. 14: Vstup Turecka do EU ovlivní obchodní výměnu a vzájemné investice mezi ostatními zeměmi (Turci).....	85
Graf č. 15: Se vstupem Turecka do EU souhlasí (Rakušané)	86
Graf č. 16: Se vstupem Turecka do EU souhlasí (Turci)	86

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. I: Dotazník ankety Vstup Turecka do EU

Příloha č. II: Výsledky ankety Vstup Turecka do EU

Příloha č. III: Znění článků turecké Ústavy

PŘÍLOHY

Příloha č. I - Dotazník ankety Vstup Turecka do EU¹⁴⁷

Vážení přátelé, kolegové, spoluobčané,
jsem studentkou 3. ročníku Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích. Dotazník, který Vám předkládám, je součástí mé bakalářské práce s názvem: „*Historické, politické a právní aspekty vstupu Turecka do EU.*“ Cílem dotazníkového šetření je zjistit, jaký je Váš názor na problematiku vstupu Turecka do EU. Dotazník je anonymní a Vámi poskytnuté údaje budou použity jen na zpracování bakalářské práce. Předem Vám děkuji za Vaši ochotu a spolupráci,
Andrea Erol

VSTUP TURECKA DO EVROPSKÉ UNIE

Dotazník pro občany Rakouska a Turecka

1. Máte obavy z případného vstupu Turecka do EU?

určitě ano spíše ano spíše ne určitě ne

2. Turecko je spíše asijskou, nežli evropskou zemí?

určitě ano spíše ano nevím spíše ne určitě ne

¹⁴⁷ Vlastní výzkum.

3. Členství Turecka v EU by mohlo snížit bezpečnost Evropy, protože Turecko hraničí s radikálnějšími islámskými zeměmi, jako je např. Irák, Irán, Sýrie, Ázerbájdžán?

určitě ano spíše ano nevím spíše ne určitě ne

4. Turecko jako druhý nejlidnatější člen EU a tím popř. další příliv Turků do EU by mohl mít negativní dopad na zaměstnanost, sociální a ekonomický vývoj ostatních zemí EU?

určitě ano spíše ano nevím spíše ne určitě ne

5. Turecko jako pomyslný most mezi Evropou a Asií, by mohlo jít jako člen EU příkladem, jiným sousedním islámským zemím na cestě k demokracii?

určitě ano spíše ano nevím spíše ne určitě ne

6. S případným vstupem Turecka do EU získá EU vliv na dění v Turecku a tím tak prohloubí demokracii v této zemi?

určitě ano spíše ano nevím spíše ne určitě ne

7. Vstup Turecka do EU umožní do budoucna přístup ostatních zemí EU na východní trhy a tím se zvýší obchodní výměna a vzájemné investice?

určitě ano spíše ano nevím spíše ne určitě ne

8. Souhlasíte se vstupem Turecka do Evropské unie?

určitě ano spíše ano nevím spíše ne určitě ne

9. Uved'te prosím místo, popř. stát kde bydlíte:

.....

10. Jaký je Váš věk?

(méně jak 18 let) (18-25) (26-45) (46-64) (více jak 64 let)

11. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

základní vzdělání středoškolské s maturitou
 středoškolské bez maturity vysokoškolské vzdělání

Příloha č. II - Výsledky ankety Vstup Turecka do EU

Tabulka č. 2: Výsledné odpovědi ze 100 dotazníků (Rakušané)¹⁴⁸

Otázka	Rozhodně ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Rozhodně ne	Počet bodů Průměr (1 otz.)
Číslo 1	44	49	-	4	3	0,64
Číslo 2	34	28	-	20	18	0,20
Číslo 3	43	39	9	6	3	0,57
Číslo 4	29	26	20	19	6	0,27
Číslo 5	4	12	19	39	26	-0,36
Číslo 6	21	29	13	28	9	0,13
Číslo 7	19	27	21	20	13	0,10
Číslo 8	4	12	14	34	36	-0,43

Tabulka č. 3: Výsledné odpovědi ze 100 dotazníků (Turci)¹⁴⁹

Otázka	Rozhodně ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Rozhodně ne	Počet bodů Průměr (1 otz.)
Číslo 1	12	15	-	32	41	-0,38
Číslo 2	17	22	-	29	32	-0,19
Číslo 3	41	26	14	11	8	0,41
Číslo 4	32	28	27	11	2	0,39
Číslo 5	4	9	13	23	51	-0,54
Číslo 6	14	16	12	19	39	-0,27
Číslo 7	31	17	13	20	19	0,11
Číslo 8	38	21	11	16	14	0,27

¹⁴⁸ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

¹⁴⁹ Vlastní zpracování na základě získaných informací z ankety - Vstup Turecka do EU.

Příloha č. III - Znění článků turecké Ústavy¹⁵⁰

Hlava první: Obecná ustanovení (články 1 - 11)

Článek 1: Forma vlády

Článek 2: Charakteristika republiky

Článek 3: Územní jednotka státu, úřední jazyk, vlajka, státní hymna a hlavní město

Článek 4: Nezměnitelná ustanovení

Článek 5: Základní cíle a úkoly státu

Článek 6: Suverenita

Článek 7: Legislativní orgán

Článek 8: Pravomoc a povinnosti výkonného orgánu

Článek 9: Příslušnost soudu

Článek 10: Rovnost před zákonem

Článek 11: Závaznost a svrchovanost Ústavy

Hlava druhá: Základní práva a povinnosti osob (články 12 - 74)

I. Obecná ustanovení

Článek 12: Funkce základních práv a svobod

Článek 13: Omezení základních práv a svobod

Článek 14: Zneužití základních práv a svobod

Článek 15: Pozastavení využití základních práv a svobod

Článek 16: Pozice cizinců

II. Práva a povinnosti osob

Článek 17: Bezúhonnost, morální a materiální existence osoby

Článek 18: Zákaz nucených prací

Článek 19: Svoboda, bezpečnost a ochrana soukromí

Článek 20: Nedotknutelnost soukromého života

Článek 21: Nedotknutelnost obydlí

Článek 22: Svoboda komunikace

Článek 23: Svoboda obydlí, svoboda cestování

Článek 24: Svoboda náboženského vyznání

Článek 25: Svoboda názoru, svoboda přesvědčení

Článek 26: Svoboda projevu a šíření názoru

Článek 27: Svoboda vědy a umění

¹⁵⁰ *Vlastní zpracování na základě volného překladu Ústavy Turecké republiky ze dne 7. listopadu 1982, ve znění pozdějších předpisů.*

Článek 28: Svoboda tisku, pravidla publikace

Článek 29: Právo pravidelné a nepravidelné publikace

Článek 30: Ochrana tiskových prostředků

Článek 31: Právo užívání hromadných sdělovacích prostředků

Článek 32: Právo na opravu vůči vyjádření

Článek 33: Právo na shromažďování

Článek 34: Svoboda shromažďování a pokojné demonstrace

Článek 35: Právo na vlastnictví

III. Ustanovení o ochraně práv

Článek 36: Svoboda domáhání se práva

Článek 37: Jistota zákonného soudce

Článek 38: Zásady týkající se trestných činů a trestů

Článek 39: Právo na důkaz pravdy

Článek 40: Ochrana základních práv a svobod

IV. Ekonomická a sociální práva a povinnosti

Článek 41: Ochrana rodiny

Článek 42: Právo na výchovu a vzdělání

V. Veřejný zájem

Článek 43: Veřejný prospěch

Článek 44: Pozemní vlastnictví

Článek 45: Zemědělství, chov zvířat, ochrana pracovníků v tomto odvětví

Článek 46: Vyvlastnění

Článek 47: Znárodnění a privatizace

Článek 48: Svoboda práce a ukončení pracovní smlouvy

Článek 49: Pracovní práva a povinnosti

Článek 50: Pracovní podmínky a právo na odpočinek

Článek 51: Právo na zřízení sdružení zaměstnanců a pracovníků

Článek 52: Činnost zaměstnanců a pracovníků

Článek 53: Kolektivní vyjednávání

Článek 54: Právo na stávkou a její bojkot

Článek 55: Záruka mzdové spravedlnosti

VI. Zdraví, životní prostředí a bydlení

Článek 56: Zdravotnictví a ochrana životního prostředí

Článek 57: Právo na bydlení

VIII. Tělovýchova a mládež

Článek 58: Ochrana dětí a mládeže

Článek 59: Vývoj sportu

IX. Právo sociálního zabezpečení

Článek 60: Právo na sociální zabezpečení

Článek 61: Zabezpečení sociálně nejslabších

Článek 62: Turecký občan pracující v zahraničí

Článek 63: Ochrana kulturního, přírodního a historického bohatství

Článek 64: Ochrana umělců a umění

Článek 65: Omezení sociálních a ekonomických práv

X. Politická práva a povinnosti

Článek 66: Turecké občanství

Článek 67: Aktivní a pasivní volební právo, právo na politickou činnost

XI. Ustanovení o politických stranách

Článek 68: Právní předpisy politických stran

Článek 69: Zásady činností legálních politických stran

XII. Právo vstoupit do veřejného sektoru

Článek 70: Vstup do veřejné služby

Článek 71: Majetkové prohlášení

Článek 72: Výkon státní služby

Článek 73: Daňová povinnost

Článek 74: Petiční právo

Hlava třetí: Hlavní orgány republiky (články 75 - 160)

MOC ZÁKONODÁRNÁ (články 75 - 100)

I. Velké národní shromáždění

Článek 75: Základní ustanovení

Článek 76: Volba poslanců

Článek 77: Volební období Velkého národního shromáždění

Článek 78: Odklad voleb do Velkého národního shromáždění a mezivolební období

Článek 79: Obecná správa a kontrola voleb

II. Ustanovení o členství

Článek 80: Předpisy vytvoření mandátu

Článek 81: Přísaha

Článek 82: Činnosti neslučitelné s výkonem mandátu

Článek 83: Imunita a indemnita

Článek 84: Ztráta mandátu

Článek 85: Zrušení žádosti

Článek 86: Platy poslanců, náklady a výlohy

III. Obecná práva a povinnosti Velkého národního shromáždění

Článek 87: Všeobecná ustanovení

Článek 88: Návrh a projednání zákona

Článek 89: Vyhlášení zákonů prezidentem republiky

Článek 90: Ratifikace mezinárodních smluv

Článek 91: Oprávnění k právnímu nařízení z moci zákona

Článek 92: Vyhlášení výjimečného stavu a použití ozbrojených sil

IV. Pravidla o činnostech Velkého národního shromáždění

Článek 93: Svolání a dovolená

Článek 94: Předsednictvo

Článek 95: Jednací řád parlamentu, polických stran a policie

Článek 96: Zasedání a většinové hlasování

Článek 97: Veřejnost a zveřejnění jednání

V. Informační a kontrolní funkce Velkého národního shromáždění

Článek 98: Všeobecná ustanovení

Článek 99: Interpelace

Článek 100: Parlamentní vyšetřovací řízení

MOC VÝKONNÁ (články 101 - 137)

I. Prezident republiky

Článek 101: Kvalifikace a nestrannost

Článek 102: Volba prezidenta

Článek 103: Přísaha prezidenta republiky

Článek 104: Povinnosti a pravomoci prezidenta republiky

Článek 105: Odpovědnost prezidenta republiky

Článek 106: Zastoupení prezidenta republiky

Článek 107: Hlavní sekretariát

Článek 108: Státní kontrolní rada

II. Rada ministrů

Článek 109: Obecná ustanovení

Článek 110: Nástup do funkce a hlasování o důvěře

Článek 111: Hlasování o důvěře v průběhu funkčního období

Článek 112: Povinnosti a politická odpovědnost

Článek 113: Zřízení ministerstev

Článek 114: Prozatímní rada ministrů během volebního období

Článek 115. Právní nařízení

Článek 116: Stanovení lhůty voleb do Velkého národního shromáždění

III. Národní obrana a bezpečnost státu

Článek 117: Vrchní velení a úřad Generálního štábu

Článek 118: Národní bezpečnostní rada státu

IV. Stav nouze

Článek 119: Vyhlášení stavu nouze, přírodní katastrofy a vážné hospodářské krize

Článek 120: Vyhlášení výjimečného stavu

Článek 121: Mimořádná opatření

Článek 122: Stanné právo, mobilizace a vyhlášení války

V. Správa

Článek 123: Zásady správy, subjektivita, Správní řád

Článek 124: Správní předpisy, nařízení

Článek 125: Právní postup

VI. Agentura správy

Článek 126: Centrální správa

Článek 127: Místní správa

VII. Předpisy zaměstnanců veřejné správy

Článek 128: Obecné zásady

Článek 129: Povinnosti a odpovědnost, garance disciplinárního stíhání

VIII. Vysoké školy a zřizování institucí

Článek 130: Vysoké školy

Článek 131: Zřízení vysokých škol

Článek 132: Zvláštní předpisy vysokoškolských institucí

IX. Státní rozhlasové a televizní stanice

Článek 133: Zřízení veřejných rozhlasových a televizních stanic

Článek 134: Atatürkův vrchní úřad pro kulturu, jazyk a dějiny

Článek 135: Veřejné profesní organizace

Článek 136: Oddělení pro náboženské záležitosti

Článek 137: Protiprávní příkazy

MOC SOUDNÍ (články 138 - 160)

I. Obecná ustanovení

Článek 138: Nezávislost soudů

Článek 139: Soudce a státní zástupce - právní záruka

Článek 140: Povolání soudce a státního zástupce

Článek 141: Veřejné slyšení, odůvodnění rozhodnutí

Článek 142: Organizace soudů

Článek 143: Státní bezpečnostní soudy

Článek 144: Dohled nad spravedlností soudců a státních zástupců

Článek 145: Vojenské soudnictví

II. Nejvyšší soudy

Článek 146: Ústavní soud

Článek 147: Funkční období a zánik členství

Článek 148: Práva a povinnosti

Článek 149: Pracovní a procesní postupy

Článek 150: Opravné prostředky

Článek 151: Lhůta podání žaloby

Článek 152: Tvrzení protiústavnosti u jiných soudů

Článek 153: Rozhodnutí Ústavního soudu

Článek 154: Kasační soud

Článek 155: Státní rada

Článek 156: Vojenský kasační soud

Článek 157: Nejvyšší vojenský správní soud

Článek 158: Soud pro rozhodování kompetenčních sporů

Článek 159: Vrchní rada soudců a prokurátorů

Článek 160: Účetní dvůr

Hlava čtvrtá: Finanční a ekonomická ustanovení (články 161 - 173)

I. Finanční předpisy a státní rozpočet

Článek 161: Rozpočet, příprava a realizace

Článek 162: Jednání o rozpočtu

Článek 163: Zásady změny rozpočtu

Článek 164: Rozpočtová uzávěrka

Článek 165: Kontrola hospodaření státních podniků

II. Ekonomické předpisy

Článek 166: Plánování, Hospodářská a Sociální rada

Článek 167: Kontrola trhu a regulace zahraničního obchodu

Článek 168: Využití a kontrola zdrojů přírodního bohatství

III. Lesy, obyvatelé vesnic

Článek 169: Ochrana a rozvoj lesa

Článek 170: Ochrana lesů

Článek 171: Rozvoj družstva

IV. Ochrana spotřebitelů, obchodníků a řemeslníků

Článek 172: Ochrana spotřebitele

Článek 173: Ochrana obchodníků a řemeslníků

Hlava pátá: Jiná ustanovení (článek 174)

Článek 174: Ochrana reformních zákonů

Hlava šestá: Přejídná ustanovení (Přejídné články 1 - 17)

Hlava sedmá: Konečná ustanovení (články 175 - 177)

Článek 175: Změna Ústavy

Článek 176: Preambule a nadpis

Článek 177: Nabytí platnosti, účinnost Ústavy